

აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნა 1000

ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტის თავისებურებები

შინაარსი

	პუნქტები
შესავალი	1-10
I განყოფილება - ზოგადი ინფორმაცია ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ	14-69
ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების მიზანი და მასთან დაკავშირებული რისკები	14-19
ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებები	20-23
სისრულე, სისწორე და არსებობა	24-33
სავაჭრო ოპერაციების დადასტურება და საანგარიშსწორებო პალატები	25-26
შეჯერების ჩატარება ბანკებთან და დეპოზიტარებთან	27-30
სისრულესთან, სისწორესთან და არსებობასთან დაკავშირებული სხვა კონტროლის საშუალებები	31-33
ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება	34-64
ფინანსური ანგარიშგების მომზადებასთან დაკავშირებული მოთხოვნები	34-37
.....	
ემპირიული და არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები	38-39
არაექტიური ბაზრების გავლენა	40-42
ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული შეფასების პროცესი (პროცედურა)	43-63
მოდელები	47-49
მარტივი ფინანსური ინსტრუმენტის მაგალითი	50-51

ფასების შესახებ ინფორმაციის გარე წყაროები	52-62
შემფასებელი ექსპერტების გამოყენება	63
ფინანსურ ვალდებულებებთან დაკავშირებული საკითხები	64
ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ ინფორმაციის წარდგენა და განმარტება	65-69
განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელი ინფორმაციის კატეგორიები	67-69
II განყოფილება - ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტის თავისებურებები	70-145
პროფესიული სკეპტიციზმი	71-72
დაგეგმვასთან დაკავშირებული საკითხები	73-84
ნათელი წარმოდგენის შექმნა ფინანსური ინსტრუმენტების ბუღალტრულ აღრიცხვასა და ინფორმაციის გამჟღავნებასთან დაკავშირებული მოთხოვნების შესახებ	74
ფინანსური ინსტრუმენტების შესწავლა	75-77
სპეციალური ცოდნისა და უნარების მქონე სპეციალისტების ჩართვა აუდიტში	78-80
შიდა კონტროლის სისტემის შესწავლა	81
შიდა აუდიტის სამსახურის ხასიათის, როლისა და საქმიანობის შესწავლა	82-83
ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებისთვის ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული მეთოდიკის შესწავლა	84
არსებითი უზუსტობის რისკების შეფასება და აუდიტორის საპასუხო პროცედურები ამ რისკებზე რეაგირებისთვის	85-105
ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული საერთო საკითხები	85
თაღლითობის რისკის ფაქტორები	86-88
არსებითი უზუსტობის რისკების შეფასება	89-90
ფაქტორები, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია იმის დასადგენად, მიზანშეწონილია თუ არა შიდა კონტროლის ფაქტორივი ეფექტიანობის ტესტირების ჩატარება და რა მოცულობით	91-95

ძირითადი პროცედურები	96-97
ორმაგი მიზნის ტესტები	98
აუდიტორული პროცედურების ჩატარების ვადები	99-102
პროცედურები, რომლებიც დაკავშირებულია სისრულის, სისწორის, არსებობის, წარმოშობის, უფლებებისა და ვალდებულებების მტკიცებების შემოწმებასთან	103-105
ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება	106-137
ფინანსური ანგარიშგების მომზადებასთან დაკავშირებული მოთხოვნები	106-108
შეფასებასთან დაკავშირებული არსებითი უზუსტობის რისკის შეფასება	109-113
მნიშვნელოვანი რისკები	110-113
აუდიტის ჩატარების მიდგომის დამუშავება	114-115
აუდიტის თავისებურებები იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელმძღვანელობა იყენებს ფასების გარე წყაროებს	116-120
აუდიტის თავისებურებები იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელმძღვანელობას რეალური ღირებულების შესაფასებლად გამოყენებული აქვს მოდელი	121-132
ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული დაშვებების დასაბუთებულობის შეფასება	129-132
აუდიტის თავისებურებები იმ შემთხვევაში, როდესაც სამეურნეო სუბიექტი იყენებს ხელმძღვანელობის ექსპერტს	133-135
წერტილოვანი შეფასების ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრა	136-137
ფინანსური ინსტრუმენტების წარდგენა და ინფორმაციის გამჟღავნება ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ	138-141
ფინანსური ინსტრუმენტების წარდგენასა და ახსნა-განმარტებასთან დაკავშირებული აუდიტორული პროცედურები	140-141
ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტის სხვა მნიშვნელოვანი თავისებურებები	142-145
ოფიციალური წერილობითი ინფორმაცია	142-145

მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების
ინფორმირება 143-145

მარეგულირებელი და სხვა ორგანოების ინფორმირება..... 145

დანართი: ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული კონტროლის
საშუალებების მაგალითები

აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნა (ასპშ) 1000 - „*ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტის თავისებურებები*“ - განხილულ უნდა იქნეს „*ბარისხის კონტროლის, აუდიტის, მიმოხილვის, სხვა მარწმუნებელი და დაკავშირებული მომსახურების დოკუმენტების ცნობარის*“ წინასიტყვაობასთან ერთად. აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნები აუდიტორებს არანაირ დამატებით ვალდებულებებს არ აკისრებს იმ ვალდებულებების გარდა, რომლებსაც მოიცავს აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები (ასს-ები) და არც ცვლის აუდიტორის პასუხისმგებლობას იმის შესახებ, რომ აუდიტორებმა უნდა დაიცვან ყველა აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტი, რომელიც ვრცელდება კონკრეტულ აუდიტზე. აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნები პრაქტიკულ დახმარებას უწევს აუდიტორებს. ისინი იმისთვისაა გამიზნული, რომ გაავრცელონ ეროვნული სტანდარტების დამუშავებაზე პასუხისმგებელმა ორგანიზაციებმა, ან გამოიყენონ ეროვნულ დონეზე შესაბამისი მასალის მომზადებისას. გარდა ამისა, ასპშ-ებში მოცემულია ისეთი მასალა, რომლის გამოყენება შეუძლიათ აუდიტურ ფირმებს საკუთარი პერსონალის პრაქტიკული მომზადების პროგრამებისა და შიდა საფირმო სახელმძღვანელოს დასამუშავებლად.

შესავალი

1. ფინანსურ ინსტრუმენტებს შეიძლება იყენებდნენ ნებისმიერი სიდიდის საფინანსო და არასაფინანსო სამეურნეო სუბიექტები სრულიად განსხვავებული მიზნებისთვის. ზოგიერთ სამეურნეო სუბიექტს მნიშვნელოვანი რაოდენობის ფინანსური ინსტრუმენტები და ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული დიდი მოცულობის ოპერაციები აქვს, ხოლო სხვა სამეურნეო სუბიექტები შეიძლება მხოლოდ უმნიშვნელო რაოდენობის ოპერაციებს ასრულებდნენ ფინანსური ინსტრუმენტებით. ზოგიერთ სამეურნეო სუბიექტს შეუძლია ფინანსური ინსტრუმენტების პოზიციების გახსნა და სარგებლის მიღება რისკების საკუთარ თავზე აღებით. სხვა სამეურნეო სუბიექტები შესაძლოა ფინანსურ ინსტრუმენტებს გარკვეული რისკების შემცირების მიზნით იყენებდნენ, ამ რისკების ჰეჯირების ან მათი მართვის მეშვეობით. წინამდებარე აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნა (ასპშ) გამოიყენება ყველა ზემო-ხსენებულ სიტუაციაში.
2. ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ქვემოთ ჩამოთვლილ აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტებს (ასს-ებს):
  - ა) ასს 540¹ ადგენს აუდიტორის პასუხისმგებლობას, რომელიც ეხება სააღრიცხვო შეფასებების აუდიტს, მათ შორის სააღრიცხვო შეფასებებს, რომლებიც დაკავშირებულია რეალური ღირებულებით შეფასებულ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან;
  - ბ) ასს 315 (გადასინჯული)² და ასს 330³ ეხება ფინანსური ანგარიშგების არსებითი უზუსტობების რისკების გამოვლენასა და შეფასებას და ამ რისკებზე რეაგირებისთვის განკუთვნილი პროცედურების ჩატარებას; და
  - გ) ასს 500⁴-ში ახსნილია, რას წარმოადგენს აუდიტორული მტკიცებულებები და განხილულია აუდიტორის პასუხისმგებლობა ისეთი აუდიტორული პროცედურების განსაზღვრასა და ჩატარებაზე, რომ აუდიტორმა მოიპოვოს საკმარისი და შესაფერისი

1. ასს 540 – „სააღრიცხვო შეფასებების, მათ შორის რეალური ღირებულების სააღრიცხვო შეფასებებისა და შესაბამისი განმარტებითი შენიშვნების აუდიტო“.

2. ასს 315 (გადასინჯული) – „არსებითი უზუსტობის რისკების გამოვლენა და შეფასება სამეურნეო სუბიექტისა და მისი გარემოს შესწავლის გზით“.

3. ასს 330 – „აუდიტორის პროცედურები შეფასებულ რისკებზე რეაგირებისათვის“.

4. ასს 500 – „აუდიტორული მტკიცებულება“.

აუდიტორული მტკიცებულებები და შეძლოს დასაბუთებული დასკვნების გამოტანა, რომლებსაც შემდეგ დაეყრდნობა აუდიტორის მოსაზრება.

3. წინამდებარე აუდიტის პრაქტიკის საერთაშორისო შენიშვნის (ასპშ) მიზანია:

- ა) აუდიტორებს მიაწოდოს ზოგადი ინფორმაცია ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ (I განყოფილება); და
- ბ) განიხილოს საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტთან (II განყოფილება).

ასპშ-ები პრაქტიკულ დახმარებას უწევს აუდიტორებს. ისინი იმისთვისაა გამოიზნული, რომ გაავრცელონ ეროვნული სტანდარტების დამუშავებაზე პასუხისმგებელმა ორგანიზაციებმა, ან გამოიყენონ ეროვნულ დონეზე შესაბამისი მასალის მომზადებისას. გარდა ამისა, ასპშ-ებში მოცემულია ისეთი მასალა, რომლის გამოყენება შეუძლიათ აუდიტურ ფირმებს საკუთარი პერსონალის პრაქტიკული მომზადების პროგრამებისა და შიდა საფირმო სახელმძღვანელოს დასამუშავებლად.

4. მოცემული ასპშ გამოსადეგია ნებისმიერი ზომის სამეურნეო სუბიექტისთვის, რადგან ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების შემთხვევაში ნებისმიერი სამეურნეო სუბიექტი შეიძლება დაექვემდებაროს არსებითი უზუსტობის რისკებს.

5. შეფასებასთან დაკავშირებულ მითითებებს, რომლებიც ამ ასპშ-ია მოცემული, სავარაუდოდ, გაცილებით მეტი მნიშვნელობა ექნება ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის, რომლებიც შეფასებულია რეალური ღირებულებით, ან რომელთა შესახებაც ფინანსური ანგარიშგების განმარტებით შენიშვნებში ინფორმაციის გამჟღავნება ხდება რეალური ღირებულებით; რაც შეეხება მითითებებს, რომლებიც დაკავშირებული არ არის ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან, ისინი ერთნაირად შესაფერისი იქნება ყველა ფინანსური ინსტრუმენტისთვის, რეალური ღირებულებით იქნება ის შეფასებული თუ ამორტიზებული ღირებულებით. გარდა ამისა, მოცემული ასპშ გამოსადეგია როგორც ფინანსურ აქტივებთან, ისე ფინანსურ ვალდებულებებთან მიმართებით, მაგრამ არ ეხება ისეთ ფინანსურ ინსტრუმენტებს, როგორიცაა მაგალითად:

- ა) ყველაზე მარტივი ფინანსური ინსტრუმენტები, მაგალითად ფულადი სახსრები, ჩვეულებრივი სესხები, სავაჭრო მოთხოვნები და სავაჭრო ვალდებულებები;

- ბ) ისეთ წილობრივ ინსტრუმენტებში განხორციელებული ინვესტიციები, რომლებიც არ არის კოტირებული საფონდო ბირჟაზე;
ან
- გ) სადაზღვევო ხელშეკრულებები.
6. გარდა ამისა, წინამდებარე ასპშ-ში განხილული არ არის ფინანსური ინსტრუმენტების ბუღალტრულ აღრიცხვასთან დაკავშირებული კონკრეტული საკითხები, როგორცაა ჰეჯირების აღრიცხვა, მოგებისა და ზარალის აღრიცხვა ფინანსური ინსტრუმენტის თავდაპირველი აღიარებისას (ხშირად უწოდებენ „პირველი დღის“ მოგება/ზარალს), ურთიერთგადაფარვა, რისკების გადაცემა ან გაუფასურება, მათ შორის, ანარიცხის (რეზერვის) შექმნა სესხთან დაკავშირებული ზარალისთვის. მართალია, ზემოაღნიშნული საკითხები შეიძლება დაკავშირებული იყოს სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტების აღრიცხვისთვის გამოყენებულ მეთოდებთან, მაგრამ იმის განხილვა, აუდიტორი რა მიდგომებს გამოიყენებს ბუღალტრული აღრიცხვის კონკრეტული მოთხოვნების აუდიტში, არ განეკუთვნება წინამდებარე ასპშ-ის მოქმედების სფეროს.
7. ასს-ების შესაბამისად აუდიტის ჩატარება ეყრდნობა წინაპირობას, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ხელმძღვანელობა და, როდესაც შესაფერისია, მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირები აღიარებენ გარკვეულ პასუხისმგებლობებს. ამ პასუხისმგებლობებში შედის რეალური ღირებულების შეფასებების განსაზღვრაც. მოცემული ასპშ არანაირ პასუხისმგებლობას არ აკისრებს ხელმძღვანელობას, ან მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს და არც ცვლის მათი პასუხისმგებლობის განმსაზღვრელ და მარეგულირებელ საკანონმდებლო მოთხოვნებს.
8. წინამდებარე ასპშ შემუშავდა სამართლიანი წარდგენის საფუძვლების მიხედვით მომზადებული საერთო დანიშნულების ფინანსური ანგარიშგებისთვის, მაგრამ, გარკვეულ გარემოებებში, შეიძლება სასარგებლო აღმოჩნდეს სხვა საფუძვლების შესაბამისად მომზადებული ფინანსური ანგარიშგებისთვისაც, როგორცაა, მაგალითად სპეციალური დანიშნულების ფინანსური ანგარიშგება.
9. ამ ასპშ-ში მთავარი აქცენტი გადატანილია შეფასებისა და წარდგენისა და ახსნა-განმარტების მტკიცებებზე, მაგრამ მოიცავს, თუმცა უფრო ნაკლებად დეტალურად, სისრულის, სისწორის, არსებობის, ასევე უფლებებისა და ვალდებულებების მტკიცებებსაც.

10. ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან განუსაზღვრელობა არის დაკავშირებული, რაც შემდეგნაირად არის განმარტებული ასს 540-ში: „შეფასების განუსაზღვრელობა არის მიახლოებითი მნიშვნელობის განსაზღვრისთვის დამახასიათებელი არასაკმარისი სიზუსტის გავლენა სააღრიცხვო შეფასებასა და განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელ შესაბამის ინფორმაციაზე.“⁵ შეფასების განუსაზღვრელობაზე, სხვა ფაქტორებთან ერთად, გავლენას ახდენს ფინანსური ინსტრუმენტის სირთულე. იმ ინფორმაციის ხასიათი და საიმედოობის ხარისხი, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების განსაზღვრა, არსებითად განსხვავებულია, რაც გავლენას ახდენს მათ შეფასებასთან დაკავშირებულ განუსაზღვრელობაზე (შეფასების განუსაზღვრელობაზე). წინამდებარე ასპ-ში ტერმინი „შეფასების განუსაზღვრელობა“ გამოიყენება რეალური ღირებულებების განსაზღვრასთან დაკავშირებული შეფასების განუსაზღვრელობის აღსანიშნავად.

I განყოფილება - ზოგადი ინფორმაცია ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ

11. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სხვადასხვა საფუძვლებში ფინანსური ინსტრუმენტები შეიძლება სხვადასხვანაირად იყოს განმარტებული. მაგალითად, ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტებში (ფასს-ებში) ფინანსური ინსტრუმენტი განმარტებულია, როგორც ნებისმიერი ხელშეკრულება, რომელიც წარმოშობს როგორც ერთი საწარმოს ფინანსურ აქტივს, ასევე მეორე საწარმოს ფინანსურ ვალდებულებას ან წილობრივ ინსტრუმენტს.⁶ ფინანსური ინსტრუმენტები შეიძლება იყოს ფულადი სახსრები, წილი სხვა სამეურნეო სუბიექტში, ფულადი სახსრების მიღების ან გადაცემის, ან ფინანსური აქტივების ან ვალდებულებების გაცვლის სახელშეკრულებო უფლება ან ვალდებულება; გარკვეული ხელშეკრულებები, რომელთა მიხედვითაც ვალდებულებების დაფარვა ხდება სამეურნეო სუბიექტის საკუთარი წილობრივი ინსტრუმენტებით; ზოგიერთი ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია არაფინანსური მუხლების შესახებ, ან ზოგიერთი ხელშეკრულება, რომელიც გამოცემულია სადაზღვევო კომპანიების მიერ, მაგრამ არ აკმაყოფილებს სადაზღვევო ხელშეკრულების განმარტებას. ამ განმარტებაში ხვდება ფართო სპექტრის ფინანსური ინსტრუმენტები, მარტივი პირობების მქონე სესხებიდან და დეპოზიტებიდან

⁵ ასს 540, პუნქტი 7(გ).

⁶ ბასს 32 – „ფინანსური ინსტრუმენტები: წარდგენა“, მე-11 პუნქტი.

რთულ წარმოებულ ფინანსურ ინსტრუმენტებამდე, სტრუქტურირებულ პროდუქტებამდე და ზოგიერთ სასაქონლო ხელშეკრულებებამდე.

12. ფინანსური ინსტრუმენტები განსხვავდება სირთულის დონის მიხედვით, თუმცადა, ფინანსური ინსტრუმენტის სირთულე შეიძლება სხვადასხვა ფაქტორით იყოს განპირობებული, როგორცაა, მაგალითად:

- ცალკეული ფულადი ნაკადის ძალიან დიდი რაოდენობა, როდესაც, მათი არაერთგვაროვნების გამო, აუცილებელია თითოეული მათგანის, ან მრავალრიცხოვანი ფულადი ნაკადების დაჯგუფება იმისთვის, რომ შეფასდეს, მაგალითად საკრედიტო რისკი (კერძოდ, უზრუნველყოფილი სავალო ვალდებულებების);
- ფულადი ნაკადების გამოთვლის რთული ფორმულები;
- მომავალ ფულად ნაკადებთან დაკავშირებული განუსაზღვრელობა ან ცვალებადობა, მაგალითად, რაც გამოწვეულია საკრედიტო რისკის არსებობით, ოფციონების ხელშეკრულებებით ან ფინანსური ინსტრუმენტებით, რომლებსაც ძალიან ხანგრძლივი სახელშეკრულებო ვადა აქვთ.

რაც უფრო მეტად მგრძობიარეა ფულადი ნაკადები საბაზრო პირობების ცვლილებებთან მიმართებით, სავარაუდოდ, მით უფრო რთულად დასადგენი და არასაიმედო იქნება ფინანსური ინსტრუმენტის რეალური ღირებულების შეფასება. გარდა ამისა, ზოგჯერ, გარკვეული გარემოებების გამო, შეიძლება გართულდეს ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების განსაზღვრა, რომელთა შეფასების დადგენა, ჩვეულებრივ პირობებში, შედარებით ადვილია, მაგალითად ფინანსური ინსტრუმენტის, რომლის ბაზარმა დაკარგა აქტიურობა, ან რომელსაც ხანგრძლივი სახელშეკრულებო ვადა აქვს. წარმოებულ და სტრუქტურირებული პროდუქტის შეფასება უფრო რთული ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ის წარმოადგენს ინდივიდუალური ფინანსური ინსტრუმენტების გარკვეულ კომბინაციას. გარდა ამისა, შეიძლება უფრო რთული იყოს ფინანსური ინსტრუმენტების აღრიცხვა ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლების შესაბამისად, ან შესაძლოა ზოგიერთი ბაზრის პირობები იყოს რთული.

13. ფინანსური ინსტრუმენტების სირთულის გამომწვევი კიდევ ერთი ფაქტორია სამეურნეო სუბიექტის კუთვნილი ფინანსური ინსტრუმენტების დიდი მოცულობა, ან ამ ინსტრუმენტებით განხორ-

ციელებული ოპერაციების დიდი მოცულობა. მართალია, საპროცენტო განაკვეთის მარტივი სვოპი, თავისთავად, შეიძლება რთული არ იყოს, მაგრამ სამეურნეო სუბიექტი, რომელიც ამგვარი სვოპების დიდ რაოდენობას ფლობს, შეიძლება იყენებდეს რთულ საინფორმაციო სისტემას ამ ინსტრუმენტების დასადგენად და შესაფასებლად, ასევე მათი მეშვეობით ოპერაციების განსახორციელებლად.

ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების მიზანი და მასთან დაკავშირებული რისკები

14. ფინანსური ინსტრუმენტები გამოიყენება:

- ჰეჯირების მიზნით (ე.ი. იმისათვის, რომ შეიცვალოს არსებული რისკების სტრუქტურა, რომლებსაც ექვემდებარება მოცემული სამეურნეო სუბიექტი). ამაში შედის:
  - ვალუტის ყიდვის ან გაყიდვის ფორვარდული ხელშეკრულება, რომლის მიზანია მომავალი სავალუტო კურსის ფიქსაცია;
  - მომავალი საპროცენტო განაკვეთების კონვერტაცია ფიქსირებულ ან ცვალებად (მცოცავ) განაკვეთებში სვოპების გამოყენებით; და
  - ოფციონის ხელშეკრულებების შესყიდვა ფასის კონკრეტული ცვლილებისგან სამეურნეო სუბიექტის დაცვის მიზნით, მათ შორის ხელშეკრულებების, რომლებიც შეიძლება მოიცავდეს ჩართულ წარმოებულ ინსტრუმენტებს.
- სავაჭრო ოპერაციების განსახორციელებლად (მაგალითად იმისთვის, რომ სამეურნეო სუბიექტმა გახსნას რისკის პოზიცია ბაზრის მოკლევადიანი რყევებისგან სარგებლის მისაღებად); და
- საინვესტიციო მიზნებისთვის (მაგალითად იმისთვის, რომ სამეურნეო სუბიექტმა სარგებელი მიიღოს გრძელვადიანი ინვესტიციების უკუგების/შემოსავლების სახით).

15. ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებით შესაძლებელია სამეურნეო სუბიექტზე ბიზნესის ზოგიერთი რისკის გავლენის შემცირება, მაგალითად სავალუტო კურსების, საპროცენტო განაკვეთებისა და საქონლის ფასების ცვლილების რისკების, ან ამ რისკების კომპლექსური გავლენის. მეორე მხრივ, ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტისთვის დამახასიათებელმა სირთულემაც შეიძლება გამოიწვიოს რისკის ზრდა.

16. ბიზნესის რისკი და ფინანსური ანგარიშგების არსებითი უზუსტობის რისკი იმ შემთხვევაში იზრდება, როდესაც ხელმძღვანელობასა და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს:
- სრულყოფილად არ ესმით ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებასთან დაკავშირებული რისკები და არა აქვთ საკმარისი კვალიფიკაცია და გამოცდილება ამ რისკების მართვის საქმეში;
  - არა აქვთ იმდენი ცოდნა და გამოცდილება, რაც აუცილებელია ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების სათანადოდ განსაზღვრისთვის ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად;
  - სამეურნეო სუბიექტში არ დაუნერგავთ შიდა კონტროლის ეფექტიანი სისტემა ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციებისთვის; ან
  - სათანადოდ არ ახორციელებენ რისკების ჰეჯირებას და სპეკულაციურ ოპერაციებს.
17. იმ ფაქტმა, რომ ხელმძღვანელობას არა აქვს საფუძვლიანი წარმოდგენა ამა თუ იმ ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებული თანდაყოლილი რისკების შესახებ, შეიძლება უშუალო გავლენა მოახდინოს ხელმძღვანელობის შესაძლებლობაზე, სათანადოდ მართოს ეს რისკები და, საბოლოო ჯამში, შეიძლება საფრთხის ქვეშ დადგეს სამეურნეო სუბიექტის სიცოცხლისუნარიანობა.
18. ქვემოთ ჩამოთვლილია ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის დამახასიათებელი ძირითადი ტიპის რისკები. ეს ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი, ხოლო მითითებული რისკების დახასიათებისა და ცალკეული რისკის კომპონენტების კლასიფიცირებისთვის, საზოგადოდ, შეიძლება განსხვავებული ტერმინოლოგია გამოიყენებოდეს.
- ა) საკრედიტო რისკი (ანუ კონტრაჰენტის რისკი) არის რისკი იმისა, რომ ფინანსურ ინსტრუმენტის რომელიმე მხარე არ შეასრულებს თავის ვალდებულებებს, რის გამოც მეორე მხარე მიიღებს ფინანსურ ზარალს. საკრედიტო რისკი ხშირად დაკავშირებულია დეფოლტთან (ამა თუ იმ მხარის გადახდისუუნაროდ გახდომასთან). საკრედიტო რისკი თავის თავში მოიცავს ანგარიშსწორების რისკს, რომელიც იმ შემთხვევაში წარმოიშობა, როდესაც გარიგების ერთ-ერთი მხარე შეასრულებს თავის ვალდებულებებს, მაგრამ მომხმარებლისგან ან კონტრაჰენტისგან არ მიიღებს საანგარიშსწორებო თანხას.

- ბ) საბაზრო რისკი არის ფინანსური ინსტრუმენტის რეალური ღირებულების ან ფინანსური ინსტრუმენტთან დაკავშირებული მომავალი ფულადი ნაკადების ცვალებადობის რისკი, რაც დაკავშირებულია საბაზრო ფასების ცვლილებებთან. საბაზრო რისკის მაგალითებია სავალუტო რისკი, საპროცენტო განაკვეთის რისკი, საქონლის ფასის ცვლილების რისკი და საკუთარი კაპიტალის ღირებულების ცვლილების რისკი.
- გ) ლიკვიდობის რისკი თავის თავში მოიცავს იმის რისკს, რომ შეუძლებელი იქნება თავის დროზე ფინანსური ინსტრუმენტის ყიდვა ან გაყიდვა სათანადო ფასით იმის გამო, რომ არ არსებობს ამ ფინანსური ინსტრუმენტის გაყიდვის საბაზრო შესაძლებლობები.
- დ) საოპერაციო რისკი დაკავშირებულია ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის აუცილებელ, განსაკუთრებული წესით დამუშავებასთან. საოპერაციო რისკი შეიძლება გაიზარდოს ფინანსური ინსტრუმენტის პირობების გართულებასთან ერთად, ხოლო საოპერაციო რისკის არაეფექტურმა მართვამ შეიძლება გამოიწვიოს სხვა ტიპის რისკების გაზრდა. საოპერაციო რისკი თავის თავში მოიცავს:
- (i) იმის რისკს, რომ დადასტურებასა და შეჯერებასთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებები არ იქნება ადეკვატური, რის გამოც არასრულყოფილად ან არასწორად მოხდება ფინანსური ინსტრუმენტების ბუღალტრულად ასახვა;
  - (ii) იმის რისკს, რომ დოკუმენტურად არასათანადოდ გაფორმდება ოპერაციები და მათზე არ განხორციელდება საკმარისი კონტროლი;
  - (iii) ოპერაციების არასწორი აღრიცხვისა და დამუშავების რისკსა და ამ ოპერაციებთან დაკავშირებული რისკების არასათანადოდ მართვის რისკს, რაც, საბოლოო ჯამში, გამოიწვევს სავაჭრო ოპერაციების ეკონომიკური ასპექტების არასწორად ასახვის რისკს;
  - (iv) იმის რისკს, რომ თანამშრომლები გადაჭარბებულად მიენდობიან შეფასების მეთოდების სიზუსტეს, სათანადო გაანალიზების გარეშე, რის შედეგადაც არასწორად მოხდება ოპერაციების შეფასება, ან არასათანადოდ შეფასდება მათთან დაკავშირებული რისკები;

- (v) რისკს იმისა, რომ ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენება ადეკვატურად არ აისახება სამეურნეო სუბიექტის რისკების მართვის პოლიტიკასა და პროცედურებში;
- (vi) ზარალის რისკს, რაც წარმოიშობა სამეურნეო სუბიექტის შიდა პროცესებისა და სისტემების არასაკმარისი ეფექტიანობის ან არაეფექტიანობის გამო, ან გარე ფაქტორების ზემოქმედებით, მათ შორის, საკუთარი თანამშრომლების ან გარეშე მხარეების თაღლითობის რისკს;
- (vii) რისკს იმისა, რომ ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად გამოყენებულ შეფასების მეთოდებს არასწორად გამოიყენებენ ან დროულად არ გამოიყენებენ; და
- (viii) სამართლებრივ რისკს, რომელიც საოპერაციო რისკის ერთ-ერთი კომპონენტია და დაკავშირებულია ზარალთან, რომელსაც სამეურნეო სუბიექტი იღებს სამართლებრივი ან მარეგულირებელი ორგანოს მიერ გატარებული ზომების გამო, რომლებიც საბოლოო მომხმარებლის ან მისი კონტრაჰენტის მიერ შესრულებულ სახელშეკრულებო პირობებს, ან მასთან დაკავშირებულ ურთიერთჩათვლის შეთანხმებებს იურიდიულ ძალას უკარგავს (აუქმებს), ან ხელს უშლის მათ სახელშეკრულებო ვალდებულებების, ან შესაბამისი ურთიერთჩათვლის შეთანხმებების შესრულებაში. მაგალითად, სამართლებრივი რისკი შეიძლება წარმოიშვას იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულება არასწორად ან არასაკმარისად არის დოკუმენტურად გაფორმებული; როდესაც შეუძლებელია იძულების ძალით ურთიერთჩათვლის შეთანხმების შესრულება გაკოტრების დროს; ან საგადასახადო კანონებსა თუ სხვა ან ნორმატიულ აქტებში შესული არახელსაყრელი ცვლილებების გამო, რომლის თანახმადაც სამეურნეო სუბიექტს ეკრძალება ინვესტიციის განხორციელება გარკვეული ტიპის ფინანსურ ინსტრუმენტებში.

19. ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების შედეგად წარმოქმნილ რისკებთან დაკავშირებით, სხვასთან ერთად, გასათვალისწინებელია შემდეგი რისკები:

- თაღლითობის რისკი, რომელიც შეიძლება გაიზარდოს იმ შემთხვევაში, თუ, მაგალითად თანამშრომელი, რომელსაც,

დაკავებული თანამდებობის გამო, ფინანსური თაღლითობის ჩადენის შესაძლებლობა აქვს, უფრო უკეთ ერკვევა ფინანსურ ინსტრუმენტებსა და მათი აღრიცხვის წესებში, ვიდრე ხელმძღვანელობა და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირები;

- რისკი იმისა, რომ ურთიერთჩათვლის გენერალური შეთანხმება⁷ სათანადოდ არ აისახება ფინანსურ ანგარიშგებაში;
- რისკი იმისა, რომ ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტის კატეგორია შეიძლება შეიცვალოს მათი მოქმედების ვადის განმავლობაში და აქტივების კატეგორიიდან გადავიდეს ვალდებულებების კატეგორიაში და ამგვარი ცვლილება შეიძლება სწრაფად მოხდეს.

ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებები

20. სამეურნეო სუბიექტის შიდა კონტროლის სისტემის სირთულის აუცილებელი დონის დასადგენად დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ ოპერაციების მოცულობას, რომლებსაც სამეურნეო სუბიექტი ასრულებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, ასევე ამ ფინანსური ინსტრუმენტების სირთულის დონეს. მაგალითად, მცირე სამეურნეო სუბიექტებს თავიანთი მიზნების მისაღწევად შეუძლიათ ნაკლებად რთული სტრუქტურის მქონე პროდუქტების (ფინანსური ინსტრუმენტების), ასევე მარტივი პროცესებისა და პროცედურების გამოყენება.
21. ბევრ სამეურნეო სუბიექტში მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა ფინანსური ინსტრუმენტებით განსახორციელებული ოპერაციების მოცულობასთან დაკავშირებული პოლიტიკის განსაზღვრაზე, დამტკიცებასა და ზედამხედველობაზე, ხოლო ხელმძღვანელობას ევალება იმ რისკების მართვა და მათზე მონიტორინგის განხორციელება, რომლებსაც სამეურნეო სუბიექტი ექვემდებარება ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების გამო. ამასთან, ხელმძღვანელობა და, სადაც შესაფერისია, მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირები არიან პასუხისმგებლები ისეთი შიდა კონტროლის სისტემის შექმნასა და დანერგვაზე, რომელიც შესაძლებელს გახდის ფინანსური ანგარიშ-

---

7. სამეურნეო სუბიექტს, რომელიც ერთ კონტრაქტთან რამდენიმე ოპერაციას ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, შეიძლება ამ კონტრაქტთან დადებული ჰქონდეს ურთიერთჩათვლის გენერალური შეთანხმება. ამგვარი შეთანხმება შეთანხმებაში გათვალისწინებული ყველა ფინანსური ინსტრუმენტისთვის ერთიანი ურთიერთ-ჩათვლის უფლებას იძლევა, რომელიმე ხელშეკრულების პირობების დარღვევისას.

გების მომზადებას ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად. სავარაუდოდ, სამეურნეო სუბიექტში ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული შიდა კონტროლი უფრო ეფექტური იქნება იმ შემთხვევაში, თუ ხელმძღვანელობამ და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელმა პირებმა:

- ა) შექმნეს სათანადო კონტროლის გარემო, უზრუნველყვეს მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირთა აქტიური მონაწილეობა ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებაზე კონტროლის განხორციელებაში, შეიმუშავეს გააზრებული ორგანიზაციული სტრუქტურა, მათ შორის ზუსტად გაანაწილეს უფლებამოსილებებისა და პასუხისმგებლობის სფეროები და ასევე დანერგეს პერსონალის მართვის სათანადო პოლიტიკა და პროცედურები. კერძოდ, აუცილებელია ზუსტი წესების არსებობა, რომლებიც განსაზღვრავს უფლებამოსილებას, რომლის ფარგლებშიც მოქმედების უფლება აქვთ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებზე პასუხისმგებელ პირებს. ამგვარი წესები ითვალისწინებს ყველა საკანონმდებლო და ნორმატიულ შეზღუდვას, რომელიც ეხება ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებას. მაგალითად, სახელმწიფო სექტორის ზოგიერთ სამეურნეო სუბიექტს შეიძლება არ ჰქონდეს იმის უფლებამოსილება, რომ საქმიანობა აწარმოოს წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებით;
- ბ) დანერგეს რისკების მართვის პროცესი სამეურნეო სუბიექტის ზომისა და თავიანთი ფინანსური ინსტრუმენტების სირთულის დონის გათვალისწინებით (მაგალითად, ზოგიერთ სამეურნეო სუბიექტში შეიძლება შექმნილი იყოს რისკების მართვის ცალკე სამსახური (სტრუქტურა);
- გ) დანერგეს ისეთი საინფორმაციო სისტემები, რომლის მეშვეობით მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს სრული წარმოდგენა ექმნებათ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების ხასიათისა და ამ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების შესახებ, მათ შორის იმის თაობაზე, სათანადოდ არის თუ არა დოკუმენტურად გაფორმებული ეს ოპერაციები;
- დ) დაამუშავეს, დანერგეს და დოკუმენტურად გააფორმეს შიდა კონტროლის სისტემა, რათა უზრუნველყონ:
  - დასაბუთებული რწმუნება იმის შესახებ, რომ სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენება

შეესაბამება სამეურნეო სუბიექტის რისკების მართვის პოლიტიკას;

- ფინანსური ინსტრუმენტების სათანადოდ წარდგენა ფინანსურ ანგარიშგებაში;
- სამეურნეო სუბიექტის მიერ შესაფერისი კანონებისა და სხვა ნორმატიული აქტების დაცვა; და
- რისკების მონიტორინგი.

დანართში განხილულია შიდა კონტროლის საშუალებების მაგალითები, რომლებიც შეიძლება არსებობდეს სამეურნეო სუბიექტში, რომელიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით; და

- ე) შეიმუშავეს სათანადო სააღრიცხვო პოლიტიკა, მათ შორის შეფასების პოლიტიკა, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად.

22. სამეურნეო სუბიექტის ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების მართვის პროცესებისა და შესაბამისი შიდა კონტროლის ძირითად ელემენტებს განეკუთვნება:

- რისკის იმ დონის დასადგენი მიდგომის დამუშავება, რომლის საკუთარ თავზე აღებისთვის მზად არის სამეურნეო სუბიექტი ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელების დროს, მათ შორის ფინანსურ ინსტრუმენტებში ინვესტიციების განხორციელების პოლიტიკისა და კონტროლის პრინციპების დამუშავება, რომლებიც გამოიყენება ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციებისთვის;
- სათანადო პროცესების დანერგვა ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ახალი ტიპის ოპერაციების დოკუმენტურად გაფორმებისა და სანქციონირებისთვის, რომელიც ითვალისწინებს ამგვარ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებულ ბუღალტრული აღრიცხვის, სამართლებრივ, ფინანსურ და საოპერაციო რისკებს;
- ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების დამუშავება, მათ შორის არსებული ფულადი სახსრებისა და აქტივების დადასტურება და შეჯერება მესამე მხარეებთან და ანგარიშსწორების პროცესი (წესი);
- მოვალეობების დანაწილება იმ პირებს შორის, რომლებიც ინვესტიციებს ახორციელებენ ფინანსურ ინსტრუმენტებში ან

სავაჭრო ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით და იმ პირებს შორის, რომლებიც პასუხისმგებლები არიან ფინანსური ინსტრუმენტების დამუშავებასა და შეფასებაზე და შესაბამისი ინფორმაციის დადასტურებაზე. მაგალითად, მოდელის დამუშავების განყოფილების თანამშრომლები, რომლებიც მონაწილეობენ გარიგებების ფასების განსაზღვრაზე, უფრო ნაკლებად ობიექტურები არიან, ვიდრე იმ განყოფილების თანამშრომლები, რომლებიც ფუნქციურად და ორგანიზაციულად არის გამოცალკევებული საოპერაციო (მომხმარებლების მომსახურების) განყოფილებისგან;

- შეფასების პროცესები (პროცედურები) და კონტროლის საშუალებები, მათ შორის, კონტროლის საშუალებები, რომლებიც დაკავშირებულია ფასების გარე წყაროებიდან მიღებულ მონაცემებთან; და
- კონტროლის საშუალებების მონიტორინგი.

23. ხშირად იმ სამეურნეო სუბიექტების რისკების ბუნება, რომლებსაც მრავალნაირი და დიდი რაოდენობის ფინანსური ინსტრუმენტები აქვთ, განსხვავდება იმ სამეურნეო სუბიექტების რისკებისგან, რომლებიც მხოლოდ მცირე რაოდენობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით. ამიტომ მათთვის განსხვავებული იქნება შიდა კონტროლის სისტემაში გამოყენებული მიდგომებიც. მაგალითად:

- როგორც წესი, სამეურნეო სუბიექტს, რომელსაც დიდი მოცულობის ფინანსური ინსტრუმენტები გააჩნია, აქვს ხოლმე საოპერაციო დარბაზი, სადაც მუშაობენ თრეიდერები (სპეციალისტები, რომლებიც ახორციელებენ ოპერაციებს ფინანსური ინსტრუმენტებით); მოვალეობები დანაწილებულია თრეიდერებსა და დოკუმენტაციის დამუშავების განყოფილების სპეციალისტებს შორის (ასე უწოდებენ საოპერაციო სამსახურს, რომელსაც ევალება განხორციელებული სავაჭრო ოპერაციების მონაცემთა შემოწმება, რათა გარანტირებული იყოს, რომ ამ მონაცემებში შეცდომები არ არის დაშვებული და განხორციელდა აუცილებელი გადარიცხვები). ამგვარ გარემოში მუშაობისას, ჩვეულებრივ, თრეიდერები ხელშეკრულებას დებენ სიტყვიერად, ტელეფონით ან ელექტრონული სავაჭრო პლატფორმის (პროგრამული უზრუნველყოფის) მეშვეობით. ასეთ სიტუაციაში, გაცილებით უფრო რთულია შესაბამის ოპერაციებზე (მათ მონაცემებზე) კონტროლის განხორციელება და

ფინანსური ინსტრუმენტების სწორად ასახვა ბუღალტრულად, ვიდრე იმ სამეურნეო სუბიექტისთვის, რომელსაც მხოლოდ მცირე რაოდენობის ფინანსური ინსტრუმენტები გააჩნია, რომელთა არსებობისა და სისრულის დადასტურება ხშირად შესაძლებელია რამდენიმე ბანკიდან მიღებული დასტურის მოთხოვნების პასუხებით;

- მეორე მხრივ, სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებსაც მხოლოდ მცირე რაოდენობის ფინანსური ინსტრუმენტები აქვთ, ხშირად მოვალეობები არ არის დანაწილებული და, გარდა ამისა, მათი საქმიანობა ბაზარზე შეზღუდულია. ასეთ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება ადვილი იყოს ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების დადგენა, არსებობს რისკი იმისა, რომ ხელმძღვანელობა შეიძლება დაეყრდნოს მცირერიცხოვან თანამშრომლებს, რის გამოც შეიძლება გაიზარდოს არასანქციონირებული ოპერაციების განხორციელების რისკი, ან რისკი იმისა, რომ შეიძლება ყველა ოპერაცია არ აისახოს ბუღალტრულად.

სისრულე, სისწორე და არსებობა

24. 25-33-ე პუნქტებში აღწერილია ის პროცესები და კონტროლის საშუალებები, რომლებიც შეიძლება დანერგული ჰქონდეს სამეურნეო სუბიექტს, რომელიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, მათ შორის იმ სამეურნეო სუბიექტებს, რომლებსაც საოპერაციო დარბაზები აქვთ. პირიქით, სამეურნეო სუბიექტებს, რომლებიც ფინანსური ინსტრუმენტებით არ ახორციელებენ დიდი მოცულობის ოპერაციებს, შეიძლება არ ჰქონდეთ ამგვარი კონტროლის საშუალებები და პროცესები, არამედ თავიანთი ოპერაციების მონაცემების დადასტურებისთვის მიმართავდნენ კონტრაჰენტს ან საანგარიშსწორებო (კლირინგულ) პალატას. ასეთი პროცედურების ჩატარება შეიძლება რთული არ იყოს, რადგან სამეურნეო სუბიექტს, სავარაუდოდ, ოპერაციები განხორციელებული ექნება მხოლოდ ერთ ან ორ კონტრაჰენტთან.

სავაჭრო ოპერაციების დადასტურება და საანგარიშსწორებო პალატები

25. საზოგადოდ, საფინანსო დაწესებულებების ოპერაციებისთვის ფინანსური ინსტრუმენტების პირობები დოკუმენტურად ფორმდება წერილობითი შეთანხმებით (ე.წ. დასტურის დოკუმენტებით), რომლებიც იცვლება კონტრაჰენტებს შორის, ასევე იურიდიული ძალის მქონე ხელშეკრულებით. დასტურის დოკუმენტების გაცვლაზე

მონიტორინგს ახორციელებს საანგარიშსწორებო პალატები. ამ მიზნით, საანგარიშსწორებო პალატა დასტურის დოკუმენტებს უდარებს სავაჭრო ოპერაციებს და ამის მიხედვით ახორციელებს ანგარიშსწორებას. ცენტრალური საანგარიშსწორებო პალატა დაკავშირებულია ბირჟასთან და იმ სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც ანგარიშსწორებას საანგარისწორებო პალატების მეშვეობით ახორციელებენ, როგორც წესი, დანერგილია სათანადო პროცესები საანგარიშსწორებო პალატისთვის მიწოდებული ინფორმაციის მართვისთვის.

26. ინფორმაციის ამგვარი გაცვლით არ ხდება ყველა ოპერაციისთვის ანგარიშსწორება. ბევრ სხვა ბაზარზე დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, ოპერაციების პირობების შეთანხმება ანგარიშსწორების დაწყებამდე ხდება. იმისათვის, რომ ეს პროცესი ეფექტური იყოს, მის მართვაში არ უნდა მონაწილეობდნენ პირები, რომლებიც ასრულებენ ოპერაციებს ფინანსური ინსტრუმენტებით. ამით შესაძლებელია თაღლითობის რისკის მინიმუმადე დაყვანა. სხვა ბაზარებზე ოპერაციების დადასტურება ხდება ანგარიშსწორების დაწყების შემდეგ და ზოგჯერ დასტურის დოკუმენტების დაგვიანების გამო ანგარიშსწორება იქამდე იწყება, სანამ ყველა პირობა საბოლოოდ შეთანხმდება. ამის შედეგად დამატებითი რისკი წარმოიშობა, რადგან ოპერაციაში მონაწილე სამეურნეო სუბიექტები იძულებულნი არიან, დაეყრდნონ სავაჭრო ოპერაციების პირობების შეთანხმების სხვა საშუალებებს. ამგვარ საშუალებებს განეკუთვნება, მაგალითად:

- იმ ჩანაწერების სკურპულოზული შეჯერების ჩატარება, რომლებსაც აწარმოებენ პირები, რომლებიც ახორციელებენ სავაჭრო ოპერაციებს ფინანსური ინსტრუმენტებით და პირები, რომლებიც აწარმოებენ ანგარიშსწორებას (ამ ორ მხარეს შორის მოვალეობების ზუსტად გამიჯვნას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს); იმავდროულად მკაცრი ოპერატიული კონტროლის დაწესება პირებზე, რომლებიც ახორციელებენ სავაჭრო ოპერაციებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, ოპერაციების კვთილსინდისიერად ჩატარების უზრუნველსაყოფად;
- კონტრაქტებისგან მიღებული დოკუმენტაციის შემოწმება, რომელიც მომზადებულია გამარტივებული ფორმით და სადაც დაფიქსირებულია ძირითადი პირობები, თუნდაც ჯერ არ იყოს შეთანხმებული ოპერაციის ყველა პირობა; და

- თრეიდერების მოგებისა (შემოსავლების) და ზარალის მონაცემების გულდასმით შემოწმება, რათა დარწმუნდნენ, რომ ეს მონაცემები წინააღმდეგობაში არ მოდის დოკუმენტაციის დამუშავების განყოფილების მონაცემებთან.

შეჯერების ჩატარება ბანკებთან და დეპოზიტარებთან

27. შესაძლებელია, რომ ფინანსური ინსტრუმენტის ზოგიერთი კომპონენტი, როგორცაა აქციები და ობლიგაციები, შესაძლებელია იმყოფებოდეს სხვადასხვა დეპოზიტარებთან. გარდა ამისა, დროის გარკვეულ მომენტში ფინანსური ინსტრუმენტების უმეტესობისთვის გადახდა ხდება ფულადი სახსრებით და ეს ფულადი ნაკადები ხშირად ჩნდება ხელშეკრულების ვადის დასაწყისში. ფულადი სახსრების ამგვარი გადახდები და შემოსულობები გაივლის სამეურნეო სუბიექტის საბანკო ანგარიშს. სამეურნეო სუბიექტის ბუღალტრული ჩანაწერების რეგულარულად შეჯერება ბანკებისა და დეპოზიტარების ბუღალტრულ ჩანაწერებთან სამეურნეო სუბიექტს საშუალებას აძლევს, უზრუნველყოს ოპერაციების სათანადოდ ასახვა ბუღალტრულად.
28. აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ფულადი ნაკადები ხელშეკრულების ვადის დასაწყისშივე არ წარმოიშობა ყველა ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებით და არც ყველა ფინანსური ინსტრუმენტის ასახვა არის შესაძლებელი საფონდო ბირჟებთან ან დეპოზიტარებთან. ასეთ შემთხვევაში, შეჯერების პროცედურების ჩატარებისას ვერ გამოვლინდება სავაჭრო ოპერაციები, რომლებიც არ აისახა ბუღალტრულად, ან არასწორად აისახა, ამიტომ მით უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს კონტროლი დადასტურების ფორმით. ამგვარი ფულადი ნაკადი თუნდაც სწორად იყოს ასახული ბუღალტრულად ფინანსური ინსტრუმენტის მოქმედების ვადის დასაწყისში, ეს მაინც არ იქნება იმის გარანტია, რომ სწორად აისახა ბუღალტრულად ფინანსური ინსტრუმენტის ყველა პარამეტრი ან პირობა (მაგალითად, დაფარვის ვადა ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვადაზე ადრე შეწყვეტის შესაძლებლობები).
29. გარდა ამისა, ფულადი სახსრების მოძრაობა შეიძლება საკმაოდ უმნიშვნელო იყოს სავაჭრო ოპერაციების მთლიან მოცულობასთან და სამეურნეო სუბიექტის საკუთარ ბალანსთან შედარებით, ამიტომ შეიძლება რთული იყოს მათი გამოვლენა. შეჯერების პროცედურა უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს იმ შემთხვევაში, როდესაც საფინანსო განყოფილების ან დოკუმენტაციის დამუშავების განყოფილების თანამშრომლები ამოწმებენ მთავარი წიგნის ყველა ანგარიშის გატარებებს, რათა დარწმუნდნენ, რომ გატარებები

სწორია და შესაძლებელია მათი დამტკიცება დოკუმენტურად. ამ პროცედურით შესაძლებელია ისეთი შემთხვევების გამოვლენა, როდესაც ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული ფულადი სახსრების საბუღალტრო გატარებების მეორე მხარე სათანადოდ არ იყო ასახული. მნიშვნელოვანია დამხმარე და კლირინგული ანგარიშების შემოწმება, მიუხედავად ანგარიშის ნაშთის სიდიდისა, რადგან შესაძლებელია, რომ ამ ანგარიშზე არსებობდეს მაკორექტირებელი ბუღალტრული ჩანაწერების შეჯერების შედეგად გამოვლენილი განსხვავებების გასასწორებლად.

30. სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებსაც დიდი მოცულობის ოპერაციები აქვთ განხორციელებული ფინანსური ინსტრუმენტებით, შეიძლება ავტომატოზებული იყოს შეჯერებისა და დადასტურების კონტროლის პროცედურები. ასეთ შემთხვევაში კი აუცილებელია, რომ სამეურნეო სუბიექტში მოქმედებდეს საინფორმაციო ტექნოლოგიური სისტემების ადეკვატური კონტროლის საშუალებებიც ამ პროცედურების საიმედოობის უზრუნველსაყოფად. კერძოდ, კონტროლის საშუალებები აუცილებელია, რათა გარანტირებული იყოს, რომ გარე წყაროებიდან (მაგალითად, ბანკებიდან და დეპოზიტარებიდან) მიღებული და თვითონ სამეურნეო სუბიექტის ბუღალტრულ ჩანაწერებიდან სისტემაში შეტანილი მონაცემები არის სრულყოფილი და უშეცდომო და ეს მონაცემები არ დამახინჯდა შეჯერების პროცესში ან შეჯერების ჩატარებამდე. გარდა ამისა, კონტროლის საშუალებების არსებობა უზრუნველყოფს იმის გარანტიასაც, რომ კრიტერიუმები, რომელთა შესაბამისადაც ტარდება საბუღალტრო გატარებების შეჯერება, იმ დონეზე არის შემზღუდავი, რომ ხელს შეუშლის შეჯერებისას გამოვლენილი განსხვავებების არასწორად გასწორებას.

სისრულესთან, სისწორესთან და არსებობასთან დაკავშირებული სხვა კონტროლის საშუალებები

31. ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტისთვის დამახასიათებელი სირთულე იმაში გამოიხატება, რომ სამეურნეო სუბიექტის სისტემებში მათი აღრიცხვის წესი ყოველთვის აშკარად არ გამოჩნდება. ასეთ შემთხვევაში, ხელმძღვანელობას შეუძლია კონტროლის პროცედურების შემოღება კონტროლის განსახორციელებლად პოლიტიკის დაცვაზე, რომელიც ადგენს კონკრეტული ტიპის ოპერაციების შეფასების, აღრიცხვისა და ასახვის მეთოდებს. როგორც წესი, ამგვარ პოლიტიკას ამუშავებენ და წინასწარ ამოწმებენ სამეურნეო სუბიექტის ის თანამშრომლები, რომლებსაც გააჩნიათ აუცილებელი

კვალიფიკაცია და შეუძლიათ ყველა იმ შედეგის გააზრება, რაც მოჰყვება ფინანსური ინსტრუმენტების ბუღალტრულად ასახვას.

32. ზოგიერთი ოპერაცია თავდაპირველი ფორმალური მხარეების მოგვარების შემდეგ შეიძლება გაუქმდეს, ან ცვლილებები შევიდეს ოპერაციის პირობებში. სათანადო კონტროლის საშუალებების გამოყენებით, რომლებიც დაკავშირებული იქნება ოპერაციების გაუქმებასთან ან მისი პირობების შეცვლასთან, შესაძლებელი იქნება ფინანსურ ანგარიშგებაში თაღლითობით ან შეცდომით გამოწვეული არსებითი უზუსტობების რისკების შემცირება. გარდა ამისა, სამეურნეო სუბიექტში შეიძლება დანერგული იყოს პროცესი იმ სავაჭრო ოპერაციების ხელმეორედ დასადასტურებლად, რომლებიც გაუქმდა ან რომლის პირობებშიც ცვლილებები შევიდა.
33. საფინანსო დაწესებულებებში, რომლებიც დიდი მოცულობის სავაჭრო ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით, როგორც წესი, ზედა დონის ხელმძღვანელი პერსონალი ამოწმებს ცალკეული თრეიდერის ანგარიშების ყოველდღიური მოგებისა და ზარალის მონაცემებს და აფასებენ ამ მონაცემების დასაბუთებულობას ბაზრის შესახებ თავისი ცოდნის მეშვეობით. ამგვარი პროცედურის წყალობით, ხელმძღვანელობას შეუძლია იმის დადგენა, კონკრეტულად რომელი სავაჭრო ოპერაციები არ აისახა ბუღალტრულად სრულყოფილად ან სწორად, ან კონკრეტული თრეიდერის მიერ ჩადენილი თაღლითობის გამოვლენა. დიდი მნიშვნელობა აქვს ოპერაციების სანქციონირების პროცედურების არსებობას, რაც ზედა დონის ხელმძღვანელ პერსონალს უადვილებს შემოწმების ჩატარებას.

ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება

ფინანსური ანგარიშგების მომზადებასთან დაკავშირებული მოთხოვნები

34. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ბევრი საფუძვლების მიხედვით, ფინანსური ინსტრუმენტები, მათ შორის ჩართული წარმოებულნი ფინანსური ინსტრუმენტები ხშირად ფასდება რეალური ღირებულებით, ბალანსში წარდგენის, მოგება/ზარალის გამოთვლის და/ან განმარტებით შენიშვნებში მათ შესახებ ინფორმაციის გამჟღავნების მიზნით. საზოგადოდ, რეალური ღირებულების განსაზღვრის მიზანია იმ ფასის დადგენა, რომლითაც ბაზრის მონაწილეებს შორის ნებაყოფლობით განხორციელდებოდა ოპერაცია შეფასების თარიღისთვის, მიმდინარე საბაზრო პირობებში. ე.ი. ეს არ არის ფასი, რომელიც დადგინდება ძალდატანებითი ლიკვიდაციის ან იძულებითი გაყიდვის ოპერაციის დროს.

ზემოაღნიშნული მიზნის მისაღწევად გაითვალისწინება ამ ოპერაციასთან დაკავშირებული ყველანაირი შესაფერისი, ხელმისაწვდომი საბაზრო ინფორმაცია.

35. ფინანსური აქტივებისა და ფინანსური ვალდებულებების რეალური ღირებულების შეფასება შეიძლება აუცილებელი იყოს როგორც ოპერაციების თავდაპირველი ასახვის დროს, ასევე მოგვიანებით, ღირებულების ცვლილების შემთხვევაში. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სხვადასხვა საფუძვლებში შეიძლება განსხვავებული მიდგომები გამოიყენებოდეს რეალური ღირებულების შეფასებაში დროთა განმავლობაში მომხდარი ცვლილებების ასახვისთვის. მაგალითად, ამგვარი ცვლილებები შეიძლება აისახოს როგორც მოგება/ზარალი, ან აისახოს სხვა სრულ შემოსავალში. გარდა ამისა, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლების მოთხოვნების მიხედვით შესაძლებელია რეალური ღირებულებით ფასდებოდეს მთელი ფინანსური ინსტრუმენტი, ან მხოლოდ მისი რომელიმე კომპონენტი (მაგალითად, ჩართული წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტი იმ შემთხვევაში, როდესაც ის განცალკევებით აისახება).
36. იმისათვის, რომ რეალური ღირებულების შეფასება და მასთან დაკავშირებით ფინანსური ანგარიშგების შენიშვნებში გამჟღავნებული მონაცემები უფრო ერთგვაროვანი და შესადარისი გახდეს, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთ საფუძვლებში შემოღებულია რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიული სისტემა. ამგვარი სისტემის ამოსავალი მონაცემები შეიძლება დაიყოს სამ განსხვავებულ დონედ:
- 1-ლი დონის ამოსავალი მონაცემები - იდენტური ფინანსური აქტივების ან ფინანსური ვალდებულებების აქტიური ბაზრების კოტირებული ფასები (გაუკორექტირებელი), რომლის მოპოვება სამეურნეო სუბიექტს შეუძლია შეფასების თარიღისთვის;
  - მე-2 დონის ამოსავალი მონაცემები - ყველა მონაცემი, გარდა კოტირებული ფასებისა, ფინანსური აქტივის ან ფინანსური ვალდებულების შესახებ, რომელიც მიეკუთვნება 1-ელ დონეს, რომლის მოპოვებაც ბაზრიდან შესაძლებელია პირდაპირ ან არაპირდაპირ. თუ აქტივს ან ვალდებულებას გააჩნია გარკვეული (სახელშეკრულებო) პერიოდი, მე-2 დონის ამოსავალი მონაცემები ემპირიული უნდა იყოს აქტივის ან ვალდებულების პრაქტიკულად მთელი ვადის განმავლობაში. მე-2 დონის ამოსავალ მონაცემებს მიეკუთვნება შემდეგი მონაცემები:

- ანალოგიური ფინანსური აქტივების ან ფინანსური ვალდებულებების აქტიური ბაზრების კოტირებული ფასები;
  - იდენტური, ან ანალოგიური ფინანსური აქტივების ან ფინანსური ვალდებულებების ისეთი ბაზრის კოტირებული ფასები, რომელიც არ არის აქტიური;
  - ფინანსური აქტივის ან ფინანსური ვალდებულების შესახებ სხვა ემპირიული მონაცემები, გარდა კოტირებული ფასებისა (მაგალითად: საპროცენტო განაკვეთები და შემოსავლიანობის მრუდები, რომლებიც ემპირიულია კოტირებისთვის დამახასიათებელი პერიოდულობით; ასევე ნაგულისხმევი ცვალებადობა და საკრედიტო სპრედები);
  - ამოსავალი მონაცემები, რომლებიც ძირითადად მიიღება ბაზრის ემპირიული მონაცემებიდან ან დასტურდება ბაზრის ემპირიული მონაცემებით, კორელაციის ან რაიმე სხვა მეთოდით (ამოსავალი მონაცემები, რომლებიც დასტურებულია საბაზრო ინფორმაციით).
- მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები - ფინანსური აქტივის ან ფინანსური ვალდებულების შესახებ არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები. არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები რეალური ღირებულების შეფასებისთვის იმ შემთხვევაში გამოიყენება, როდესაც არ არსებობს ემპირიული ამოსავალი მონაცემები და, მაშასადამე, ისეთი სიტუაციების გათვალისწინების შესაძლებლობას იძლევა, როდესაც შეფასების თარიღისთვის ბაზარზე მცირე რაოდენობის ოპერაციები სრულდება ფინანსური აქტივით ან ფინანსური ვალდებულებით, ან, როდესაც საერთოდ არ ხორციელდება ამგვარი ოპერაციები.

საზოგადოდ, შეფასების განუსაზღვრელობა იზრდება, თუ ფინანსური ინსტრუმენტი 1-ლი დონიდან გადადის მე-2 დონეში, ან მე-2 დონიდან მე-3-ში. გარდა ამისა, მე-2 დონისთვის დამახასიათებელია მრავალნაირი შეფასების განუსაზღვრელობა, რაც დამოკიდებულია საბაზრო ამოსავალი მონაცემების მიღების შესაძლებლობაზე, ფინანსური ინსტრუმენტის პირობებისა და მისი შეფასების სირთულის დონესა და სხვა ფაქტორებზე.

37. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლები, რისკების გასათვალისწინებლად, შეიძლება სამეურნეო სუბიექტს შეფასების განუსაზღვრელობის კორექტირებას ავალდებულებდეს ან უფლება აძლევდეს, როგორც ამას გააკეთებდნენ ბაზრის მონაწილეები ოპერაციის ფასის დადგენისას, რათა სამეურნეო

სუბიექტებმა გაითვალისწინონ განუსაზღვრელობის ფაქტორები, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსური ინსტრუმენტის ფასის დადგენისას ან ფულადი ნაკადების განსაზღვრისას წარმოქმნილ რისკებთან. ასე, მაგალითად:

- მოდელის კორექტირება. რეალური ღირებულების შეფასების ზოგიერთ მოდელს შეიძლება ახასიათებდეს ცნობილი ნაკლოვანებები, ან შეიძლება ღირებულების სტანდარტიზაციის შედეგად გამოვლინდეს, რომ მოდელს ნაკლი აქვს და პირდაპირ არ გამოდგება რეალური ღირებულების შესაფასებლად, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად;
- კორექტირება საკრედიტო რისკის გათვალისწინებით. ზოგიერთი მოდელი არ ითვალისწინებს საკრედიტო რისკს, მათ შორის, კონტრაქტის რისკს ან სამეურნეო სუბიექტის საკუთარ რისკს;
- კორექტირება ლიკვიდობის რისკის გათვალისწინებით. ზოგიერთი მოდელით გამოითვლება საშუალო საბაზრო ფასი, თუმცა, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლები შეიძლება ითხოვდეს შეფასების კორექტირებას ლიკვიდობის გათვალისწინებით, მაგალითად ყიდვა-გაყიდვის ფასთა შორის სხვაობით. ლიკვიდობის გასათვალისწინებელი კორექტირების სხვა მეთოდი, რომელიც უფრო მეტად პროფესიულ განსჯას ეყრდნობა, აღიარებს, რომ ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტი არ არის ლიკვიდური, რაც გავლენას ახდენს რეალური ღირებულების შეფასებაზე;
- კორექტირება სხვა რისკების გათვალისწინებით. ისეთი მოდელით განსაზღვრული რეალურის ღირებულება, რომელიც არ ითვალისწინებს ყველა სხვა ფაქტორს, რომლებსაც გაითვალისწინებდნენ ბაზრის მონაწილეები ფინანსური ინსტრუმენტის ფასის დადგენისას, შეიძლება არც იყოს შეფასების თარიღისთვის არსებული რეალურ ღირებულების რეპრეზენტაციული, ამიტომ, სავარაუდოდ, აუცილებელი იქნება მისი ცალკე კორექტირება, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად.

კორექტირებები არ იქნება მისაღები, თუ ფინანსური ინსტრუმენტის შეფასების კორექტირების შედეგად მიღებული სიდიდე არ შეესაბამება ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო სა-

ფუძვლებში მოცემულ რეალური ღირებულების განმარტებას, მაგალითად კორექტირებები, რომლებიც ტარდება შეფასების შედარებით კონსერვატიული მიდგომით.

ემპირიული და არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები

38. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლებში ხშირად ამოსავალი მონაცემები კლასიფიცირდება იმისდა მიხედვით, რამდენად ასახავს ისინი დაკვირვებად (ემპირიულ) საბაზრო ინფორმაციას. ფინანსური ინსტრუმენტების ბაზარზე აქტივობის დაცემასა და ემპირიული ამოსავალი მონაცემების შემცირებასთან ერთად, იზრდება შეფასების განუსაზღვრელობა. ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების განსამტკიცებლად საჭირო ინფორმაცია შეიძლება განსხვავდებოდეს ხასიათისა და საიმედოობის ხარისხის მიხედვით, რაც დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად არის შესაძლებელი მისი შეფასებისთვის აუცილებელი ამოსავალი საბაზრო მონაცემების მოპოვება, რაზედაც, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს ბაზრის მახასიათებლები (მაგალითად, როგორია საბაზრო აქტივობის დონე და ოპერაციები საფონდო ბირჟაზე ხორციელდება თუ არასაბირჟო ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე). მაშასადამე, შეფასების განსამტკიცებლად გამოყენებული მტკიცებულებების ხასიათსა და საიმედოობის ხარისხს ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს და ხელმძღვანელობას სულ უფრო უჭირს შეფასების განსამტკიცებლად ინფორმაციის მოპოვება, როდესაც ბაზრები არააქტიურები ხდებიან და მცირდება იმის შესაძლებლობა, რომ ამოსავალ მონაცემებად გამოიყენონ ემპირიული საბაზრო მონაცემები.

39. როდესაც არ არსებობს ემპირიული ამოსავალი მონაცემები, სამეურნეო სუბიექტი იყენებს არაემპირიულ ამოსავალ მონაცემებს (მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები), რომლებიც ასახავს იმ დაშვებებს, რომლებსაც ბაზრის მონაწილეები გამოიყენებდნენ ფინანსური აქტივის ან ფინანსური ვალდებულების ფასის დადგენისას, მათ შორის დაშვებებს, რომლებიც ეხება რისკებს. ამგვარი არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები მიიღება ყველაზე ზუსტი და საიმედო ინფორმაციის საფუძველზე, რომელიც მოცემულ გარემოებებში არის ხელმისაწვდომი. არაემპირიული ამოსავალი მონაცემების მომზადება სამეურნეო სუბიექტმა შეიძლება დაიწყოს საკუთარი მონაცემებით, რომლებიც შემდეგ გაკორექტირდება, თუკი არსებული დასაბუთებული ინფორმაცია იმაზე მიაჩნია, რომ (ა) ბაზრის სხვა მონაწილეები სხვა მონაცემებს გამოიყენებდნენ, ან (ბ) სამეურნეო სუბიექტს განსაკუთრებული მახასიათებლები გააჩნია,

რაც არ გააჩნიათ ბაზრის სხვა მონაწილეებს (მაგალითად, სინერჯის ეფექტი, რომელსაც მხოლოდ მოცემული სამეურნეო სუბიექტი იღებს).

არააქტიური ბაზრების გავლენა

40. შეფასების განუსაზღვრელობა მით უფრო იზრდება და შეფასების პროცედურაც რთულდება, როდესაც იკლებს იმ ბაზრების აქტივობა, სადაც მიმოიქცევა ფინანსური ინსტრუმენტები ან მათი კომპონენტები. არ არსებობს აშკარა მომენტი, როდესაც აქტიური ბაზარი არააქტიურად გადაიქცევა, თუმცა, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლები შეიძლება მოიცავდეს სახელმძღვანელო მითითებებს ამ საკითხზე. არააქტიური ბაზრისთვის დამახასიათებელ თავისებურებებში შედის სავაჭრო აქტივობის მოცულობისა და დონის მნიშვნელოვანი შემცირება, ფასების მნიშვნელოვანი ცვალებადობა დროთა განმავლობაში ან სხვადასხვა ბაზრის მონაწილეთა ფასებში არსებული მნიშვნელოვანი განსხვავებები, ასევე ისეთი ფასების გამოყენება, რომლებიც არ ასახავს მიმდინარე ღირებულებას. თუმცა, იმისათვის, რომ შეფასდეს, ბაზარი არის თუ არა არააქტიური, აუცილებელია პროფესიული განსჯის გამოყენება.

41. არააქტიურ ბაზრებზე შესაძლოა კოტირებული ფასები მოძველდეს (ე.ი. აღარ ასახავდეს მიმდინარე ღირებულებას), შეიძლება კოტირებული ფასები აღარ იყოს ის ფასები, რომლითაც ბაზრის მონაწილეებს შეუძლიათ სავაჭრო ოპერაციების განხორციელება, ან შესაძლოა ასახავდეს იძულებით ოპერაციების ფასებს (მაგალითად, როდესაც გამყიდველმა აუცილებლად უნდა გაყიდოს აქტივი მარეგულირებელი ან სამართლებრივი მოთხოვნების შესასრულებლად, ან გამყიდველი იძულებულია, დაუყოვნებლივ გაყიდოს აქტივი ლიკვიდობის უზრუნველსაყოფად ან იმიტომ, რომ ერთადერთი პოტენციური მყიდველი არსებობს დადგენილი სამართლებრივი შეზღუდვების ან დროში შეზღუდვის გამო). შესაბამისად, შეფასება ტარდება მე-2 და მე-3 დონის ამოსავალ მონაცემებზე დაყრდნობით. ასეთი შემთხვევებისთვის სამეურნეო სუბიექტს შეიძლება:

- ჰქონდეს შეფასების პოლიტიკა, რომელიც მოიცავს პროცედურას, რომლის მეშვეობითაც ადგენენ, არსებობს თუ არა 1-ლი დონის ამოსავალი მონაცემები;
- გააზრებული ჰქონდეს, როგორ გამოიყენება კონკრეტული ფასები ან გარე წყაროებიდან მიღებული მონაცემები შეფასების

მეთოდებისთვის საჭირო ამოსავალი მონაცემების სახით, იმისათვის, რომ შეაფასოს ამ ფასებისა და მონაცემების საიმედოობა. მაგალითად, აქტიურ ბაზარზე ბროკერის მიერ დადგენილი ფასი/განაკვეთი ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტისთვის, რომელიც ადრე არ მიმოიქცეოდა ბირჟაზე, სავარაუდოდ, ასახავს ანალოგიური ფინანსური ინსტრუმენტებით ფაქტობრივად განხორციელებული ოპერაციების ფასებს, მაგრამ ბაზრის აქტივობის შემცირებასთან ერთად, ბროკერის ფასები/განაკვეთები შესაძლოა სულ უფრო მეტად ეყრდნობოდეს თვითონ ბროკერის საკუთარ შეფასების მეთოდებს, რომლებსაც იყენებს ფასების დასადგენად;

- გააზრებული ჰქონდეს, რა გავლენას ახდენს საბაზრო პირობების გაუარესება კონტრაქტზე, ასევე კონტრაქტის ანალოგიური სამეურნეო სუბიექტების საქმიანობის პირობების გაუარესება შეიძლება თუ არა იმის მიმანიშნებელი იყოს, რომ კონტრაქტმა შეიძლება ვერ შეასრულოს თავისი ვალდებულებები (ე.ი. ვალდებულებების შეუსრულებლობის რისკი);
- ჰქონდეს პოლიტიკა შეფასების განუსაზღვრელობის კორექტირებისთვის. ამგვარი კორექტირებები შეიძლება მოიცავდეს თვითონ მოდელის კორექტირებას, კორექტირებას ლიკვიდობის რისკის გასათვალისწინებლად, კორექტირებას საკრედიტო რისკით და კორექტირებას სხვა რისკების გასათვალისწინებლად;
- ჰქონდეს შესაძლებლობა, რომ გამოითვალოს რეალისტური შედეგების დიაპაზონი, განუსაზღვრელობის ფაქტორების გათვალისწინებით, მაგალითად მგრძნობელობის ანალიზის ჩატარებით; და
- ჰქონდეს პოლიტიკა იმის დასადგენად, რეალური ღირებულების შეფასების ამოსავალი მონაცემები როდის გადადის სხვა დონეში, რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიულ სტრუქტურაში.

42. განსაკუთრებული სირთულეები შეიძლება მაშინ წარმოიშვას, როდესაც კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული სავაჭრო ოპერაციების რაოდენობა ბაზარზე სერიოზულად მცირდება, ან საერთოდ წყდება. ასეთ სიტუაციაში, სავარაუდოდ, აუცილებელი გახდება შეფასების მოდელის გამოყენება ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად, რომლებიც ადრე შეფასებული იყო საბაზრო ფასების გამოყენებით.

ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული შეფასების პროცესი (პროცედურა)

43. მეთოდები, რომლის გამოყენებაც ხელმძღვანელობას შეუძლია თავისი ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად, მოიცავს ემპირიულ ფასებს (მიმდინარე საბაზრო ფასებს), უახლოეს პერიოდში განხორციელებული ოპერაციების ფასებს და ასევე მოდელებს, რომლებშიც გამოიყენება ემპირიული ან არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები. გარდა ამისა, ხელმძღვანელობამ შეიძლება:

- ა) გამოიყენოს ფასების გარე წყაროებიდან მიღებული ინფორმაცია ფასების შესახებ, როგორცაა, მაგალითად ფასების საინფორმაციო სამსახურების მონაცემები ან ბროკერის ფასები/განაკვეთები; ან
- ბ) მიმართოს შემფასებელ ექსპერტს.

გარე წყაროები და შემფასებელი ექსპერტები ფასების დასადგენად შეიძლება იყენებდნენ ზემოხსნეული მეთოდებიდან რომელიმეს, ან ერთდროულად რამდენიმე მათგანს.

44. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ბევრ საფუძვლებში ფინანსური ინსტრუმენტების რეალური ღირებულების ყველაზე სარწმუნო მტკიცებულებად მიიჩნევა მიმდინარე ოპერაციების ფასები, რომლებიც ხორციელდება აქტიურ ბაზარზე (ე.ი. 1-ლი დონის ამოსავალი მონაცემები). ასეთ შემთხვევაში, ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების განსაზღვრა შედარებით ადვილია. ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტების კოტირებული ფასების მოპოვება, რომლებიც ბირჟაზე კოტირებულია, ან მიმოიქცევა არასაბირჟო ლიკვიდურ ბაზრებზე, შესაძლებელია ფინანსური გამოცემებიდან, უშუალოდ ბირჟიდან ან ფასების საინფორმაციო სამსახურებიდან. კოტირებული ფასების გამოყენებისას მნიშვნელოვანია, რომ ხელმძღვანელობამ გაიცნობიეროს, რა უდევს საფუძვლად კოტირებულ ფასებს, რათა დარწმუნდეს, რომ ფასი ასახავს შეფასების თარიღისთვის არსებულ საბაზრო პირობებს. ფინანსური გამოცემებიდან ან ბირჟებიდან მოპოვებული კოტირებული ფასები საკმარის მტკიცებულებებს შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში უზრუნველყოფდეს რეალური ღირებულების განსამტკიცებლად, როდესაც, მაგალითად:

- ა) ფასები არ არის მოძველებული, ან „არააქტუალური“ (მაგალითად, თუ ეს ფასები არ ეყრდნობა უკანასკნელად შესრულებულ სავაჭრო ოპერაციას, რომლის შემდეგ გარკვეული დრო არის გასული); და

ბ) ასახავს ისეთ ფასებს, რომლითაც დილერები განხორციელებდნენ ფინანსური ინსტრუმენტით ფაქტობრივ ოპერაციას საკმარისი რეგულარულობით და საკმარისი მოცულობით.

45. როდესაც არ არსებობს ფინანსური ინსტრუმენტის შესახებ ემპირიული საბაზრო ფასი (ე.ი. 1-ლი დონის ამოსავალი მონაცემები), შეიძლება აუცილებელი გახდეს, რომ სამეურნეო სუბიექტმა ფინანსური ინსტრუმენტის შესაფასებლად ინფორმაცია შეაგროვოს ფასის სხვა ინდიკატორების შესახებ, რომლებსაც გამოიყენებს შეფასების მეთოდში. ფასის ინდიკატორები შეიძლება იყოს:

- უახლოეს პერიოდში ამავე ფინანსური ინსტრუმენტით განხორციელებული ოპერაციები, მათ შორის ოპერაციები, რომლებიც განხორციელდა საანგარიშგებო თარიღის შემდეგ. ამასთან აუცილებელია, სამეურნეო სუბიექტმა დაადგინოს, საჭიროა თუ არა კორექტირების შეტანა შეფასების თარიღსა და ოპერაციის განხორციელების თარიღს შორის პერიოდში საბაზრო პირობებში მომხდარი ცვლილებების გასათვალისწინებლად, რადგან ამგვარი ოპერაციები ყოველთვის არ ასახავს იმ საბაზრო პირობებს, რომლებიც არსებობდა საანგარიშგებო თარიღისთვის. გარდა ამისა, შესაძლებელია, რომ ეს ოპერაცია იყოს იძულებითი და, მაშასადამე, არ იქნება ნებაყოფლობით განხორციელებული სავაჭრო ოპერაციის ფასის ინდიკატორი;
- ანალოგიური ინსტრუმენტებით განხორციელებული მიმდინარე ოპერაციები ან უახლოეს პერიოდში განხორციელებული ოპერაციები (ასეთ ინდიკატორს ხშირად უწოდებენ „ანალოგის ფასს“). აუცილებელი იქნება ანალოგის ფასის კორექტირება, რათა გათვალისწინებული იყოს განსხვავება ანალოგებსა და შესაფასებელ ფინანსურ ინსტრუმენტს შორის, მაგალითად, ორ ინსტრუმენტს შორის განსხვავება ლიკვიდობის, ან საკრედიტო რისკის მიხედვით;
- ანალოგიური ფინანსური ინსტრუმენტების ინდექსები. ისევე, როგორც ანალოგიური ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების შემთხვევაში, ამ შემთხვევაშიც აუცილებელი იქნება კორექტირების შეტანა, რათა გათვალისწინებული იყოს განსხვავება შესაფასებელ ფინანსურ ინსტრუმენტსა და იმ ინსტრუმენტ(ებ)ს შორის, რომლის საფუძველზეც განისაზღვრა სამეურნეო სუბიექტის მიერ გამოყენებული ინდექსი.

46. იგულისხმება, რომ ხელმძღვანელობა დოკუმენტურად აფორმებს შეფასების პოლიტიკასა და კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტისთვის გამოყენებულ შეფასების მოდელს, მათ შორის არგუმენტაციას, რის გამოც გამოიყენეს ესა თუ ის მოდელი(ებ)ი და როგორ შეარჩიეს შეფასების მეთოდიკაში გამოყენებული დაშვებები, ასევე, აღწერილი ექნება სამეურნეო სუბიექტის მიერ განხილული საკითხი იმის თაობაზე, აუცილებელია თუ არა შეფასების განუსაზღვრელობის კორექტირება.

მოდელები

47. თუ შეუძლებელია ფინანსური ინსტრუმენტების ფასის შესახებ ინფორმაციის პირდაპირ მოპოვება ბაზარზე განხორციელებული ოპერაციებიდან, ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად შესაძლებელია მოდელების გამოყენება. მოდელები შეიძლება იყოს მარტივი, როგორცაა, მაგალითად ობლიგაციის ფასის დასადგენად ფართოდ გამოყენებული ფორმულა, ან რთული, რომელიც მოიცავს კომპლექსურ, სპეციალურად დამუშავებული პროგრამული უზრუნველყოფის საშუალებებს ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემების საფუძველზე. ბევრ მოდელს საფუძვლად უდევს დისკონტირებული ფულადი ნაკადების გამოთვლები.
48. მოდელი, როგორც ასეთი, თავის თავში მოიცავს მეთოდიკას, დაშვებებსა და მონაცემებს. მეთოდიკაში აღწერილია ის წესები და პრინციპები, რომლებიც არეგულირებს შეფასების მოდელში ცვლად სიდიდეებს შორის ურთიერთკავშირს. დაშვებებს უწოდებენ მოდელში გამოყენებულ განუსაზღვრელი ცვლადი სიდიდეების მიახლოებით (შეფასებით) მნიშვნელობებს. მონაცემები შეიძლება იყოს ფაქტობრივი, ან ჰიპოთეზური ინფორმაცია ფინანსური ინსტრუმენტის შესახებ, ან სხვა ამოსავალი მონაცემები, რომლებიც ეხება ფინანსურ ინსტრუმენტს.
49. ფინანსური ინსტრუმენტის შესაფასებლად გამოყენებული მოდელის შექმნისას/დამუშავებისას ან მისი გამოცდისას, გარემოებებისა და მიხედვით, სამეურნეო სუბიექტმა შეიძლება განიხილოს შემდეგი საკითხები:
- შემოწმდა თუ არა მოდელი გამოყენებამდე და შემდეგ პერიოდულად მოწმდებოდა თუ არა, რომ მოდელი ისევ შესაფერისია დანიშნულებისამებრ გამოსაყენებლად. სამეურნეო სუბიექტში მოქმედი მოდელის მისაღებობის შემოწმების პროცესი შეიძლება მოიცავდეს:

- მეთოდის თეორიული დასაბუთებულობისა და მათემატიკური სიზუსტის შეფასებას, მათ შორის, მოდელის პარამეტრებისა და მგრძობელობის დასაშვები ზღვრების მისაღებობის შეფასებას;
  - მოდელის ამოსავალი მონაცემების სისრულისა და მათი თავსებადობის შეფასებას საბაზრო პრაქტიკასთან, ასევე სათანადო ამოსავალი მონაცემების არსებობის შეფასებას, რომლებიც მოდელში გამოიყენება.
- არსებობს თუ არა ცვლილებების კონტროლის სათანადო პოლიტიკა, პროცედურები და მოდელის დაცვის კონტროლის საშუალებები;
  - სათანადოდ შეიცვალა ან გაკორექტირდა თუ არა მოდელი დროულად, საბაზრო პირობების ცვლილებების გასათვალისწინებლად;
  - სამეურნეო სუბიექტის სპეციალური და ობიექტური ფუნქციური სამსახურის თანამშრომლები მოდელის ვარგისიანობის დასადგენად პერიოდულად ამოწმებენ თუ არა მოდელს და ატარებენ თუ არა მის ტესტირებას (გამოცდას). ამგვარი ღონისძიებების გატარება უზრუნველყოფს იმის გარანტიას, რომ მოდელის გამოყენების შედეგად მიღებული მონაცემები სავსებით რეპრეზენტაციული იქნება ფინანსური ინსტრუმენტის იმ ფასის (შეფასების), რომელსაც ამ ინსტრუმენტისთვის დაადგენდნენ ბაზრის მონაწილეები;
  - მოდელში მაქსიმალურად გამოიყენება თუ არა სათანადო ემპირიული ამოსავალი მონაცემები და მინიმალურად გამოიყენება თუ არა არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები;
  - კორექტირდება თუ არა მოდელის შედეგები იმ დაშვებების ასახვის მიზნით, რომლებსაც ბაზრის მონაწილეები გამოიყენებდნენ ანალოგიურ სიტუაციაში;
  - არის თუ არა მოდელი სათანადოდ დოკუმენტირებული, მათ შორის მოდელის გამოყენების სფეროები და შეზღუდვები, ასევე მისი ძირითადი პარამეტრები, აუცილებელი მონაცემები, მოდელის ვარგისიანობის (მისაღებობის) დასადგენად ჩატარებული ანალიზი და ნებისმიერი კორექტირება, რომელიც შეიტანეს მოდელის გამოყენებით მიღებულ შედეგებში.

მარტივი ფინანსური ინსტრუმენტის მაგალითი

50. ქვემოთ აღწერილია, როგორ შეიძლება მოდელის გამოყენება ისეთი მარტივი ფინანსური ინსტრუმენტის შესაფასებლად, რომელსაც უწოდებენ აქტივებით უზრუნველყოფილ ფასიან ქაღალდს.⁸ ვინაიდან აქტივებით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდების შეფასება ხშირად მე-2 და მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემების საფუძველზე ხდება, არცთუ ისე იშვიათად მათი შეფასების დასადგენად მოდელებს იყენებენ და ეს პროცედურა მოიცავს:

- ფასიანი ქაღალდის ტიპის გარკვევას, რისთვისაც აუცილებელია (ა) უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული აქტივისა და (ბ) ფასიანი ქაღალდის პირობების განხილვა. უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული საბაზო აქტივის საფუძველზე ხდება ფულადი ნაკადების წარმოქმნის ვადებისა და ოდენობის შეფასება, როგორცაა, მაგალითად იპოთეკის, ან საკრედიტო ბარათის პროცენტისა და ძირითადი თანხის გადახდა;
- ფასიანი ქაღალდის პირობების გარკვევას, რაც გულისხმობს ფულად ნაკადებზე ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებების შეფასებას (როგორცაა, მაგალითად დაფარვის წესი) და ასევე ვალდებულებების შეუსრულებლობის ყველა შემთხვევის შეფასებას. დაფარვის წესი, რასაც ხშირად მოთხოვნების დაკმაყოფილების თანამიმდევრობას უწოდებენ, განსაზღვრავს იმ პირობებს, რომლის თანახმადაც ზოგიერთი კლასის ფასიანი ქაღალდების მფლობელებს უფრო ადრე უხდიან (პირველი რიგის ვალი), ვიდრე სხვა კლასის ფასიანი ქაღალდების მფლობელებს (სუბორდინირებული ვალი). თითოეული კლასის ფასიანი ქაღალდების მფლობელების მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების გამოსათვლელად გამოიყენება თითოეული კლასის ფასიანი ქაღალდების მფლობელების უფლებები ფულად ნაკადებზე, რასაც ხშირად ფულადი სახსრების გამოყენების თანამიმდევრობას უწოდებენ, ასევე ფულადი ნაკადების წარმოქმნის ვადებსა და ოდენობასთან დაკავშირებული დაშვებები. მოსალოდნელი ფულადი ნაკადები შემდეგ დისკონტირდება რეალური ღირებულების შეფასების გამოსათვლელად.

⁸ აქტივებით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდი ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტია, რომელიც უზრუნველყოფილია საბაზო აქტივების გარკვეული ჯგუფით (ე.წ. უზრუნველყოფით, როგორცაა, მაგალითად საკრედიტო ბარათების მოთხოვნების ნაშთები, ან ავტომატური კრედიტი), რომლის ღირებულება და შემოსავალი განისაზღვრება ამ საბაზო აქტივების ხარჯზე.

51. აქტივებით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდების ფულად ნაკადებზე შეიძლება გავლენას ახდენდეს უზრუნველყოფის ვადაზე ადრე დაფარვა, ვალდებულებების შეუსრულებლობის პოტენციური რისკი და ამასთან დაკავშირებით მოსალოდნელი ზარალის დონე. ვადაზე ადრე დაფარვასთან დაკავშირებული დაშვებები (თუ გამოიყენება), საზოგადოდ, ეყრდნობა ანალოგიური უზრუნველყოფის საბაზრო საპროცენტო განაკვეთების შედარებას ფასიანი ქაღალდების უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული საბაზრო აქტივის განაკვეთებთან. მაგალითად, თუ იპოთეკურ კრედიტებზე დაეცემა საბაზრო საპროცენტო განაკვეთები, მაშინ შეიძლება იმაზე მეტად გაიზარდოს ფასიანი ქაღალდების უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული იპოთეკური კრედიტების ვადაზე ადრე დაფარვის ტემპები, ვიდრე თავდაპირველად იყო მოსალოდნელი. ვალდებულებების მოსალოდნელი შეუსრულებლობისა და ზარალის დონის შესაფასებლად აუცილებელია უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული აქტივისა და მსესხებლების გულმოდგინედ შეფასება. ეს იმისთვისაა აუცილებელი, რომ შეფასდეს ვალდებულებების შეუსრულებლობის მოსალოდნელი დონე/პროცენტი. მაგალითად, თუ უზრუნველყოფის სახით გამოიყენება საცხოვრებელი ბინის იპოთეკა, ზარალის დონეზე შეიძლება გავლენა მოახდინოს საცხოვრებელი ბინების ფასების შეფასებებმა ფასიანი ქაღალდის მოქმედების ვადის განმავლობაში.

ფასების შესახებ ინფორმაციის გარე წყაროები

52. სამეურნეო სუბიექტებს რეალური ღირებულების შესაფასებლად საჭირო მონაცემების მისაღებად შეუძლიათ ფასების შესახებ გარე წყაროებიდან მიღებული ინფორმაციის გამოყენება. სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური ანგარიშგების მოსამზადებლად, მათ შორის ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად და ამ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული ფინანსური ანგარიშგების განმარტებითი შენიშვნების ინფორმაციის მოსამზადებლად შეიძლება აუცილებელი იყოს ისეთი ცოდნა და გამოცდილება, რომელსაც არ ფლობს ხელმძღვანელობა. სამეურნეო სუბიექტებს ყოველთვის არა აქვთ იმის შესაძლებლობა, რომ დაამუშაონ შეფასების სათანადო მეთოდები, მათ შორის, მოდელები, რომლებსაც გამოიყენებენ შეფასებისთვის, ამიტომ შეფასების განსაზღვრის მიზნით, ან განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელი ინფორმაციის მოსამზადებლად მათ ფასების შესახებ ინფორმაციის მიღება შეუძლიათ გარე წყაროებიდან. ეს განსაკუთრებით ეხება მცირე სამეურნეო სუბიექტებს, ან სამეურნეო სუბიექტებს, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს არ ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით

(მაგალითად, არასაფინანსო დაწესებულებები, რომლებსაც გააჩნიათ საფინანსო განყოფილებები). შეფასებაზე საბოლოო პასუხისმგებლობა ხელმძღვანელობას ეკისრება იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მან გამოიყენა ფასების გარე წყაროებიდან მიღებული ინფორმაცია.

53. გარდა ამისა, ფასების შესახებ გარე წყაროდან მიღებული ინფორმაციის გამოყენება შესაძლებელია იმ შემთხვევაშიც, როდესაც სამეურნეო სუბიექტს შეზღუდულ ვადებში არ შეუძლია დიდი მოცულობის ფასიანი ქაღალდების ფასის დადგენა. ასეთ სიტუაციას ხშირად აწყდებიან საინვესტიციო ფონდები, რომლებიც თავიანთ სახსრებს აბანდებენ მიმოქცევაში მყოფ ფასიან ქაღალდებში და ვალდებულები არიან, ყოველდღიურად განსაზღვრონ აქტივების წმინდა ღირებულება. სხვა სამეურნეო სუბიექტებში შესაძლოა ხელმძღვანელობას ჰქონდეს დანერგილი ფინანსური ინსტრუმენტების ფასის განსაზღვრის საკუთარი პროცესი, მაგრამ იმავედროულად ფასების შესახებ გარე წყაროებიდან მიღებულ ინფორმაციას იყენებდეს საკუთარი შეფასებების განსამტკიცებლად.
54. ზემოაღნიშნული ერთი ან რამდენიმე მიზეზის გამო, სამეურნეო სუბიექტების უმეტესობა ფასიანი ქაღალდების შეფასებისას იყენებენ ფასების გარე წყაროებიდან მიღებულ ინფორმაციას - ან როგორც ინფორმაციის ძირითად წყაროს, ან როგორც ინფორმაციის წყაროს საკუთარი შეფასებების განსამტკიცებლად. ფასების ინფორმაციის გარე წყაროები შეიძლება დაიყოს შემდეგ კატეგორიებად:
- ფასების საინფორმაციო სამსახურები, მათ შორის, რომლებიც ინფორმაციას გასცემენ შეთანხმებული ფასების შესახებ; და
  - ბროკერები, რომლებიც ინფორმაციას გასცემენ საკუთარი განაკვეთების შესახებ.

ფასების საინფორმაციო სამსახურები

55. ფასების საინფორმაციო სამსახურებიდან სამეურნეო სუბიექტები ფასებისა და მასთან დაკავშირებული სხვა მონაცემების შესახებ ინფორმაციას იღებენ ფართო სპექტრის ფინანსური ინსტრუმენტების თაობაზე. ხშირად ეს სამსახურები ყოველდღიურად დიდი მოცულობის ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებას ახორციელებენ. ამგვარი შეფასებების განსაზღვრა საინფორმაციო სამსახურებს შეუძლიათ საბაზრო მონაცემების შეგროვებისა და ფასების შესახებ მრავალი სხვადასხვა წყაროდან (მათ შორის ბაზრის აქტიური მონაწილეებისგან) მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე, ხოლო ზოგჯერ რეალური ღირებულების შეფასების საკუთარი მეთოდების გამოყენებით. ფასის დასადგენად საინფორმაციო სამსა-

ხურები შეიძლება ერთობლივად რამდენიმე მიდგომას იყენებდნენ. სამეურნეო სუბიექტები ფასების საინფორმაციო სამსახურებისგან მიღებულ ინფორმაციას ხშირად იყენებენ ისეთი ფასების დასადგენად, რომელიც ეყრდნობა მე-2 დონის ამოსავალ მონაცემებს. ფასების საინფორმაციო სამსახურებში შეიძლება ეფექტური კონტროლის სისტემა იყოს დანერგილი ფასების გაანგარიშების პროცედურებზე და ხშირად მათი მომხმარებლები არიან სრულიად განსხვავებული მხარეები, მათ შორის გამყიდველი და მყიდველი ინვესტორები, სამეურნეო სუბიექტების დოკუმენტაციის დამუშავებისა და ორგანიზაციული კონტროლის განყოფილებები, აუდიტორები და სხვ.

56. ხშირად ფასების საინფორმაციო სამსახურებს დანერგილი აქვთ ფორმალური პროცესი, რომლის ფარგლებშიც მომხმარებლებს შეუძლიათ მათგან მიღებულ ფასებზე შედავება. აღნიშნული პროცესის თანახმად, როგორც წესი, მომხმარებლებმა უნდა წარმოადგინონ მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებს სხვა ფასს. ამასთან, შემოსული პრეტენზიები იყოფა კატეგორიებად, წარმოდგენილი მტკიცებულებების ხარისხის მიხედვით. მაგალითად, პრეტენზია, რომელიც ეყრდნობა უახლოეს პერიოდში მოცემული ფინანსური ინსტრუმენტის გაყიდვის ოპერაციას, რომლის შესახებაც ინფორმაცია არ ჰქონდა საინფორმაციო სამსახურს, შეიძლება დაკმაყოფილდეს. მეორე მხრივ, პრეტენზია, რომელიც ეყრდნობა მომხმარებლის მიერ საკუთარი მეთოდებით გამოთვლილ შეფასებას, შეიძლება უფრო დეტალურად გამოიკვლიონ. ამგვარად, ფასების საინფორმაციო სამსახურს, რომლის მომხმარებლების უმეტესობა ბაზრის წამყვანი მონაწილეები არიან (როგორც გამყიდველები, ისე მყიდველები) შეიძლება ჰქონდეს იმის შესაძლებლობა, რომ მუდმივად აკორექტირებდეს ფასებს, რათა მათი ფასები, შეძლებისდაგვარად, მაქსიმალურად ასახავდეს იმ ინფორმაციას, რომელსაც ფლობენ ბაზრის მონაწილეები.

საინფორმაციო სამსახურები, რომლებიც ინფორმაციას გასცემენ შეთანხმებული ფასების შესახებ

57. ზოგიერთი სამეურნეო სუბიექტი შეიძლება იყენებდეს ისეთი სამსახურებიდან მიღებულ ინფორმაციას ფასებთან დაკავშირებით, რომლებსაც გააჩნიათ ფასების შესახებ შეთანხმებული ინფორმაცია. ამგვარი სამსახურები განსხვავდებიან ფასების დანარჩენი საინფორმაციო სამსახურებისგან. სამსახურები, რომლებიც ინფორმაციას გასცემენ შეთანხმებული ფასების შესახებ, ფინანსური ინსტრუმენტის ფასთან დაკავშირებით ინფორმაციას იღებენ ფასების

განსაზღვრაში მონაწილე რამდენიმე სამეურნეო სუბიექტისგან (ე.წ. ხელმომწერი მომხმარებლებისგან). თითოეული მომხმარებელი ფასების საინფორმაციო სამსახურს აწვდის ინფორმაციას თავისი ფასების შესახებ. საინფორმაციო სამსახური ამ ინფორმაციას მიიჩნევს კონფიდენციალურად და თითოეულ მომხმარებელს აწვდის შეთანხმებულ ფასს. შეთანხმებული ფასი, როგორც წესი, წარმოადგენს საშუალო არითმეტიკულ მნიშვნელობას. ფასის საშუალო არითმეტიკული მნიშვნელობა გამოითვლება მიღებული მონაცემების სათანადო დამუშავების შემდეგ, რომლის მიზანია მკვეთრად განსხვავებული (ანომალური) ფასების გავლენის ელიმინირება. ზოგიერთი ბაზრებისთვის, როგორცაა მაგალითად, უჩვეულო წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების ბაზარი, ამგვარი შეთანხმებული ფასები შეიძლება ყველაზე ზუსტ ხელმისაწვდომ ინფორმაციას წარმოადგენდეს. თუმცა, შეთანხმებული ფასების რეპრეზენტაციული საიმედოობის შეფასებისას ბევრი ფაქტორია გასათვალისწინებელი, მაგალითად, შემდეგი:

- ხელმომწერებისგან წარმოდგენილი ფასები ფაქტობრივად შესრულებულ ოპერაციებს ასახავს თუ მხოლოდ ინდიკაციური (საორიენტაციო) ფასებია, რომლებიც მათ თვითონ გამოითვალეს შეფასების საკუთარი მეთოდებით;
- რამდენი წყაროსგან იყო მიღებული ინფორმაცია ფასების შესახებ;
- იმ წყაროების ხარისხი, რომლის ინფორმაციასაც იყენებს შეთანხმებული ფასების საინფორმაციო სამსახური;
- გამოკითხვაში მონაწილეთა შორის არიან თუ არა ბაზრის წამყვანი მონაწილეები.

58. როგორც წესი, შეთანხმებული ფასები ხელმისაწვდომია მხოლოდ ხელმომწერი მომხმარებლებისთვის, რომლებიც საინფორმაციო სამსახურს ინფორმაციას აწვდიან საკუთარი ფასების შესახებ. მაშასადამე, ყველა სამეურნეო სუბიექტისთვის უშუალოდ ხელმისაწვდომი არ იქნება შეთანხმებული ფასები. ვინაიდან ხელმომწერ მომხმარებელს, საზოგადოდ, არ ეცოდინება, როგორ დამუშავდა ხელმომწერი მომხმარებლების მიერ მიწოდებული ფასები, ხელმძღვანელობას თავისი შეფასების განსამტკიცებლად შეიძლება დასჭირდეს სხვა წყაროებიდან მოპოვებული მტკიცებულებებიც, შეთანხმებული ფასების შესახებ იმ ინფორმაციასთან ერთად, რომელიც მიიღო ფასების საინფორმაციო სამსახურიდან. კერძოდ, ამგვარი მტკიცებულებები შესაძლოა იმ შემთხვევაში გახდეს საჭირო, თუ წყაროებს საინფორმაციო სამსახურისთვის მიწო-

დებული აქვთ ინდიკაციური ფასები, რომლებიც შეფასების საკუთარ მეთოდებზე დაყრდნობით გამოითვალეს და ხელმძღვანელობა ვერ არკვევს, როგორ იყო გამოთვლილი ეს ფასები.

ბროკერები, რომლებიც ინფორმაციას გასცემენ საკუთარი განაკვეთების შესახებ

59. ვინაიდან ბროკერები თავის მომხმარებლებს ფასებს სთავაზობენ მხოლოდ არაძირითადი მომსახურების სახით, მათი ფასები ბევრად განსხვავდება ფასების საინფორმაციო სამსახურებიდან მიღებული ფასებისგან. ბროკერებს შეიძლება მაინცდამაინც არ სურდეთ ინფორმაციის გაცემა ფასების განსაზღვრის საკუთარი პროცედურების შესახებ, მაგრამ შესაძლოა მათ ინფორმაცია ჰქონდეთ ისეთი ოპერაციების თაობაზე, რომლის ინფორმაციას არ ფლობს ფასების საინფორმაციო სამსახური. ბროკერების ფასები/განაკვეთები შეიძლება იყოს მყარი (განხორციელებადი) ან ინდიკაციური. ინდიკაციური ფასები თვითონ ბროკერების მიერ გამოთვლილი რეალური ღირებულების საუკეთესო შეფასებებია, ხოლო ბროკერების მყარი განაკვეთები იმ ფასებზე მიგვანიშნებს, რა ფასადაც ბროკერი მზად არის, რომ ოპერაცია განახორციელოს. ბროკერების მყარი ფასები/განაკვეთები რეალური ღირებულების სარწმუნო მტკიცებულებაა. ინდიკაციური ფასები ნაკლებად სარწმუნოა, იმის გამო, რომ ცნობილი არ არის, რა მეთოდებით გამოითვალა ბროკერმა ისინი. გარდა ამისა, ბროკერის მიერ ფასების განსაზღვრის პროცედურებზე დადგენილი კონტროლის საშუალებების სიმკაცრეც სხვადასხვანაირი იქნება, იმისდა მიხედვით, აქვს თუ არა ბროკერს საკუთარ პორტფელში ასეთი ფასიანი ქაღალდი. ბროკერის ფასებს/განაკვეთებს ხშირად იყენებენ ისეთი ფასიანი ქაღალდებისთვის, რომლის შესაფასებლადაც მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები გამოიყენება; ამასთან, ხშირად ამგვარი ფასები შეიძლება ერთადერთი ინფორმაცია იყოს, რომლის მიღებაც შესაძლებელია გარე წყაროებიდან.

ფასების გარე წყაროებთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

60. როდესაც ხელმძღვანელობისთვის ცნობილია, როგორ ანგარიშობენ ფასებს ფასების საინფორმაციო წყაროები, ის შეძლებს იმის დადგენას, გამოადგება თუ არა ეს ინფორმაცია საკუთარი შეფასების გამოთვლებში, მათ შორის ამოსავალი მონაცემების სახით, შეფასების საკუთარ მეთოდში გამოსაყენებლად. გარდა ამისა, ამოსავალი მონაცემების დონის მიხედვით დაადგენს, რომელ კატეგორიას უნდა მიაკუთვნოს ფასიანი ქაღალდი ფინანსურ ანგარიშგებაში ინფორმაციის გამჟღავნების მიზნებისთვის. მაგალითად, ფასების გარე

წყაროები შეიძლება ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად საკუთარ მოდელებს იყენებდნენ, ამიტომ ხელმძღვანელობისთვის მნიშვნელოვანია იმის ცოდნა, რა მეთოდიკა, დაშვებები და მონაცემები გამოიყენეს მოდელში.

61. თუ რეალური ღირებულების შეფასების შესახებ გარე წყაროებიდან მიღებული ინფორმაცია არ ეყრდნობა აქტიური ბაზრის მიმდინარე ფასებს, აუცილებელია ხელმძღვანელობამ დაადგინოს, რეალური ღირებულების შეფასება გამოთვლილი იყო თუ არა ისეთი მეთოდით, რომელიც შეესაბამება ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნებს. რეალური ღირებულების შეფასების შესახებ ნათელი წარმოდგენის შესაქმნელად ხელმძღვანელობამ უნდა იცოდეს:

- რა მეთოდით განსაზღვრეს რეალური ღირებულების შეფასება (მაგალითად, გამოიყენეს თუ არა შეფასების რომელიმე მეთოდი), რათა განსაზღვროს, შეესაბამება თუ არა რეალური ღირებულების გამოსათვლელად გამოყენებული მეთოდი იმ მიზანს, რისთვისაც გამოითვალეს რეალური ღირებულება;
- ეს შეფასებები ინდიკაციური ფასებია, ინდიკაციური სპრედია თუ იურიდიული ძალის მქონე შეთავაზების ფასი; და
- ფასების ინფორმაციის გარე წყაროები რამდენად ხშირად ანგარიშობენ რეალური ღირებულების შეფასებებს, რის საფუძველზეც დაადგენს, ასახავს თუ არა ეს შეფასებები შეფასების თარიღისთვის არსებულ საბაზრო პირობებს.

თუ ხელმძღვანელობას ეცოდინება, რის საფუძველზე გამოთვალეს ფასების ინფორმაციის გარე წყაროებმა თავიანთი შეფასებები იმ კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის, რომლებსაც სამეურნეო სუბიექტი ფლობს, ხელმძღვანელობას გაუადვილდება იმის შეფასება, რამდენად გამოსადეგი და საიმედოა ეს მტკიცებულებები საკუთარი შეფასებების განსამტკიცებლად.

62. სხვადასხვა წყაროდან მიღებული ინდიკაციური ფასები შეიძლება განსხვავებული იყოს. იმის ცოდნა, როგორ განსაზღვრეს ინდიკაციური ფასები და მათ შორის არსებული განსხვავებების გამოკვლევა ხელმძღვანელობას ეხმარება იმ მტკიცებულებების საიმედოობის დადასტურებაში, რომლებიც გამოიყენა თავისი ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად და ამის საფუძველზე შეძლებს იმის დადგენას, დასაბუთებულია თუ არა ეს შეფასებები. შეიძლება მიზანშეწონილი არ იყოს, რომ სამეურნეო სუბიექტმა გარედან მიღებული შეფასებების საფუძველზე, მარტივად საშუალო

ართმეტიკული მნიშვნელობა გამოითვალოს, ყოველგვარი დამატებითი გამოკვლევის გარეშე, ვინაიდან ფასების მთელი მწკრივიდან რომელიმე ერთი ფასი შეიძლება ყველაზე უფრო ზუსტად ასახავდეს რეალურ ღირებულებას და ეს ფასი შეიძლება არ იყოს ფასების საშუალო მნიშვნელობა. იმისათვის, რომ ხელმძღვანელობამ დაადგინოს, დასაბუთებულია თუ არა ფინანსური ინსტრუმენტების საკუთარი შეფასებები, მას შეუძლია:

- განიხილოს საკითხი იმის შესახებ, ფაქტობრივად განხორციელებული ოპერაციები ხომ არ არის იძულებითი, ნაცვლად იმისა, რომ იყოს მოცემული გარიგების (ოპერაციის) მსურველ მყიდველებსა და გამყიდველებს შორის განხორციელებული ოპერაცია. ასეთი ფასის გამოყენება არ შეიძლება შედარების მიზნებისთვის;
- გააანალიზოს ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებით მოსალოდნელი სამომავლო ფულადი ნაკადები. მიღებული შედეგების გამოყენება შესაძლებელია ფასების შესახებ ყველაზე ადეკვატური მონაცემების ინდიკატორად;
- არაემპირიული მონაცემების ხასიათისდა მიხედვით, შეუძლია განახორციელოს ემპირიული ფასების ექსტრაპოლაცია ემპირიულ ფასებამდე (მაგალითად, შესაძლებელია, არსებობდეს ემპირიული მონაცემები მხოლოდ ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ, რომლებსაც 10 წლამდე დაფარვის ვადა აქვთ, მაგრამ შესაძლებელია 10 წლის ვადის მქონე ფინანსური ინსტრუმენტების ფასების მრუდის ექსტრაპოლაცია ისეთ პერიოდზე, რომელიც აღემატება 10 წელს და შემდეგ მისი გამოყენება ინდიკატორად). ექსტრაპოლაციის გამოყენებისას სიფრთხილის გამოჩენაა საჭირო, რათა არ მოხდეს მისი გავრცელება ისეთ პერიოდზე, რომელიც იმდენად დაშორებულია ბაზრების ემპირიული ფასების მრუდისგან, რომ მისი კავშირი ემპირიულ ფასებთან ექსტრაპოლაციის დროს შეიძლება ძალიან სუსტი და არასაიმედო აღმოჩნდეს;
- ერთმანეთს შეუდაროს პორტფელში არსებული ფინანსური ინსტრუმენტების ფასები, რათა დარწმუნდეს, რომ ანალოგიური ფინანსური ინსტრუმენტების ფასები ერთმანეთს შეესაბამება;
- გამოიყენოს ორი ან მეტი მოდელი თითოეული მოდელით მიღებული შედეგების გასამყარებლად, თითოეულ მოდელში გამოყენებული მონაცემებისა და დაშვებების გათვალისწინებით;

- შეფასოს შესაბამისი ჰეჯირების ინსტრუმენტებისა და უზრუნველყოფის ფასების ცვლილებები.

გარდა ამისა, იმისათვის, რომ გააანალიზოს საკუთარი შეფასება და გადაწყვეტილება მიიღოს, სამეურნეო სუბიექტს შეუძლია სხვა ფაქტორების განხილვაც, რომლებიც შეეფერება სამეურნეო სუბიექტის კონკრეტულ გარემოებებს.

შემფასებელი ექსპერტების გამოყენება

63. საკუთარი ფასიანი ქაღალდების ან მათი რომელიმე ნაწილის შესაფასებლად სამეურნეო სუბიექტს შეუძლია შემფასებელი ექსპერტის მოწვევა საინვესტიციო ბანკიდან, საბროკერო ფირმიდან ან სხვა სამეურნეო სუბიექტიდან, რომელიც ეწვეა შეფასებით *Y* საქმიანობას. როდესაც ხელმძღვანელობა ექსპერტს იწვევს მისი დავალებით შეფასების განსახორციელებლად, მისთვის გაცილებით ადვილად ხელმისაწვდომი ხდება ინფორმაცია გამოყენებული მონაცემებისა და მეთოდის შესახებ, ვიდრე იმ შემთხვევაში, როდესაც მიმართავს ფასების საინფორმაციო სამსახურებს, ან იყენებს ბროკერების ფასებს/განაკვეთებს. თუმცა, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ხელმძღვანელობა ექსპერტს იწვევს შეფასებაში დასახმარებლად, საბოლოო პასუხისმგებლობა გამოყენებულ შეფასებაზე მაინც ხელმძღვანელობას ეკისრება.

ფინანსურ ვალდებულებებთან დაკავშირებული საკითხები

64. ფინანსური აქტივებისა და ფინანსური ვალდებულებების შეფასების მნიშვნელოვანი ასპექტია საკრედიტო რისკის გავლენის შეცნობა. ამგვარი შეფასება ასახავს როგორც ემიტენტის, ასევე კრედიტის მხარდამჭერი გარანტის კრედიტუნარიანობას და ფინანსურ სიძლიერეს. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლების მიხედვით ფინანსური ვალდებულებების შეფასება გულისხმობს, რომ ეს ვალდებულება გადაეცემა ბაზრის მონაწილეს შეფასების თარიღისთვის. როდესაც არ არსებობს ფინანსური ვალდებულების ფასის შესახებ ემპირიული საბაზრო მონაცემები, მისი სიდიდე, როგორც წესი, განისაზღვრება იმავე მეთოდით, რომელსაც გამოიყენებდა კონტრაჰენტი შესაბამისი აქტივის ღირებულების შესაფასებლად, იმ შემთხვევის გარდა, როდესაც ამ ვალდებულებას უკავშირდება სპეციფიკური ფაქტორები (მაგალითად, საკრედიტო რეიტინგის ამაღლება მესამე მხარის ხარჯზე).

კერძოდ, ხშირად სამეურნეო სუბიექტისთვის რთულია საკუთარი საკრედიტო რისკის⁹ შეფასება.

ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ ინფორმაციის წარდგენა და განმარტება

65. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლების უმეტესობა მოიცავს განმარტებით შენიშვნებში ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ ისეთი ინფორმაციის გამჟღავნების მოთხოვნას, რაც ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლებს საშუალებას აძლევს, ეფექტურად შეაფასოს სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით შესრულებული ოპერაციების გავლენა, მათ შორის ინფორმაცია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკებისა და განუსაზღვრელობის ფაქტორების შესახებ.
66. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ბევრი საფუძვლები მოითხოვს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით როგორც რაოდენობრივი, ისე ხარისხობრივი ინფორმაციის გამჟღავნებას (მათ შორის სააღრიცხვო პოლიტიკის შესახებ). ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ბევრი საფუძვლები დიდი რაოდენობის სააღრიცხვო მოთხოვნებს მოიცავს რეალური ღირებულების შეფასებების წარდგენასა და ახსნა-განმარტებასთან დაკავშირებით და ეს მოთხოვნები გაცილებით უფრო მეტ სამუშაოს გულისხმობს, ვიდრე ფინანსური ინსტრუმენტების უბრალოდ შეფასებაა. მაგალითად, ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ გამჟღავნებული ხარისხობრივი ინფორმაცია შეიცავს მნიშვნელოვან კონტექსტუალურ მონაცემებს, რომლებიც ეხება ფინანსური ინსტრუმენტების პარამეტრებსა და ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებულ მომავალი პერიოდების ფულად ნაკადებს. ასეთი მონაცემები ხელს უწყობს ინვესტორების ინფორმირებას იმ რისკების თაობაზე, რომლებსაც მოცემული სამეურნეო სუბიექტი ექვემდებარება.

განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელი ინფორმაციის კატეგორიები

67. განმარტებით შენიშვნებში ინფორმაციის გამჟღავნებასთან დაკავშირებული მოთხოვნებია, მაგალითად:
- ა) რაოდენობრივი მონაცემების გამჟღავნება, რომლებიც გამოთვლილია ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახული თანხების საფუძველზე (მაგალითად, ფინანსური აქტივებისა და ვალდებულებების კატეგორიები);

⁹ საკუთარი საკრედიტო რისკი არის რეალური ღირებულების ისეთი ცვლილების სიდიდე, რომელიც დაკავშირებული არ არის საბაზრო პირობების შეცვლასთან.

- ბ) რაოდენობრივი მონაცემების გამჟღავნება, რომლებიც მნიშვნელოვან განსჯას საჭიროებს (მაგალითად, მგრძობელობის ანალიზი თითოეული სახის რისკის მიხედვით, რომელსაც სამეურნეო სუბიექტი ექვემდებარება);
- გ) ხარისხობრივი ინფორმაციის გამჟღავნება, მაგალითად ფინანსური ინსტრუმენტების მართვის სისტემის აღწერა; ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებით წარმოქმნილი თითოეული ტიპის რისკის მართვის მიზნების, სამეურნეო სუბიექტში დანერგილი შესაბამისი კონტროლის საშუალებების, პოლიტიკისა და პროცედურების აღწერა, ასევე რისკების შესაფასებლად გამოყენებული მეთოდების აღწერა.
68. რაც უფრო მეტად მგრძობიარეა შეფასება კონკრეტული ცვლადის ცვლილებასთან მიმართებით, მით უფრო მეტია იმის ალბათობა, რომ აუცილებელი იქნება ისეთი ინფორმაციის გამჟღავნება განმარტებით შენიშვნებში, რომელიც მიუთითებს შეფასებასთან დაკავშირებულ განუსაზღვრელობის ფაქტორების არსებობაზე. გარდა ამისა, ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლები შეიძლება ითვალისწინებდეს მოთხოვნას ინფორმაციის გამჟღავნების თაობაზე მგრძობელობის ანალიზის შესახებ, მათ შორის სამეურნეო სუბიექტის შეფასების მეთოდებში გამოყენებული დაშვებების ცვლილებებზე. მაგალითად, დამატებითი ინფორმაციის გამჟღავნება მოითხოვება რეალური ღირებულებით შეფასებულ ისეთ ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებით, რომლის ამოსავალი მონაცემები რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიულ სტრუქტურაში მე-3 დონეს მიეკუთვნება; კერძოდ, ისეთი ინფორმაციის, რომელიც აუცილებელია ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლების ინფორმირებისთვის რეალური ღირებულების ისეთი შეფასებების შესახებ, რომლებიც ყველაზე მეტად სუბიექტურ ამოსავალ მონაცემებს ეყრდნობა.
69. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლები შეიცავს მოთხოვნას ისეთი ინფორმაციის გამჟღავნების თაობაზე, რომელიც ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლებს ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებული იმ რისკების ხასიათისა და სიდიდის შეფასების საშუალებას მისცემს, რომლებსაც ექვემდებარება სამეურნეო სუბიექტი საანგარიშგებო თარიღისთვის. ამგვარი ინფორმაცია შეიძლება შეტანილი იყოს ფინანსურ ანგარიშგებაზე დართულ შენიშვნებში, ან ხელმძღვანელობის წლიურ ანგარიშში, განყოფილებაში „სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობისა და მისი საქმიანობის შედეგების ანალიზი და შეფასება“, რომელიც

მითითებული იქნება აუდიტირებულ ფინანსურ ანგარიშგებაში. გამჟღავნებული ინფორმაციის მოცულობა დამოკიდებულია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით წარმოქმნილი რისკების გავლენის დონეზე სამეურნეო სუბიექტზე და მოიცავს შემდეგი ტიპის ხარისხობრივ ინფორმაციას:

- რისკზე დაქვემდებარების ხარისხი და მისი გამომწვევი ფაქტორები, მათ შორის შესაძლო გავლენა სამეურნეო სუბიექტის მომავალ ლიკვიდობასა და უზრუნველყოფის საჭიროებაზე;
- სამეურნეო სუბიექტის რისკების მართვის მიზნები, პოლიტიკა და პროცედურები და რისკის შესაფასებლად გამოყენებული მეთოდები;
- ცვლილებები რისკებზე დაქვემდებარების ხარისხსა და რისკების მართვის მიზნებში, პოლიტიკასა და პროცესებში, წინა პერიოდთან შედარებით;

II განყოფილება - ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტის თავისებურებები

70. ზოგიერთი ფაქტორის ზემოქმედების გამო შესაძლებელია, რომ ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტი ძალიან გართულდეს, მაგალითად:

- როგორც ხელმძღვანელობას, ასევე აუდიტორსაც შეიძლება გაუჭირდეს ფინანსური ინსტრუმენტების ხასიათის, მათი გამოყენების მიზნებისა და იმ რისკების გაგება, რომლებსაც ექვემდებარება სამეურნეო სუბიექტი;
- ბაზრის განწყობა (მოლიდინები) და ლიკვიდობა შეიძლება მკვეთრად იცვლებოდეს, რაც ხელმძღვანელობას აიძულებს, ეფექტიანად მართოს რისკებზე დამოკიდებულება;
- შეიძლება რთული აღმოჩნდეს შეფასების მხარდამჭერი მტკიცებულებების მოპოვება;
- გარკვეულ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული ცალკეული გადახდები შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს, რის შედეგადაც შეიძლება გაიზარდოს აქტივების უკანონოდ მითვისების რისკი;
- ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახული თანხები შეიძლება უმნიშვნელო იყოს, მაგრამ ამ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან შეიძლება მნიშვნე-

ლოვანი რისკები იყოს დაკავშირებული და ასევე მნიშვნელოვნად იყოს დამოკიდებული გარე ფაქტორების ზემოქმედებაზე;

- შესაძლოა რამდენიმე თანამშრომელი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენდეს სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მათი ანაზღაურება დაკავშირებულია ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციებიდან მიღებულ ამონაგებზე, ხოლო სხვა თანამშრომლები შეიძლება ზედმეტად ენდობოდნენ ამ პიროვნებებს.

ზემოაღნიშნული ფაქტორები შეიძლება რისკებს იწვევდეს, მაგრამ შესაბამისი გარემოებები შეიძლება აშკარად შესამჩნევი არ იყოს, რამაც შეიძლება გავლენა მოახდინოს ფინანსური ანგარიშგების არსებითი უზუსტობების რისკების აუდიტორისეულ შეფასებაზე; თუმცადა, შეიძლება მოხდეს ფარული რისკების მატერიალიზება, განსაკუთრებით არახელსაყრელ საბაზრო პირობებში.

პროფესიული სკეპტიციზმი¹⁰

71. პროფესიული სკეპტიციზმის განწყობით მუშაობა აუცილებელია აუდიტორული მტკიცებულებების კრიტიკულად შესაფასებლად, რაც აუდიტორს აძლევს იმის საშუალებას, რომ მუდმივად თვალყურს ადევნებდეს ხელმძღვანელობის შესაძლო მიკერძოების ნიშნებს. ეს იმას ნიშნავს, რომ, სხვასთან ერთად, აუდიტორმა ეჭვქვეშ უნდა დააყენოს ერთმანეთის საწინააღმდეგო აუდიტორული მტკიცებულებები და დოკუმენტების საიმედოობა, გამოკითხვების შედეგები და ხელმძღვანელობისა და მმეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირებისგან მიღებული სხვა ინფორმაცია. გარდა ამისა, აუდიტორმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმოს ისეთ ფაქტორებს, რომლებიც მიაჩნდება შეცდომით ან თაღლითობით გამოწვეულ შესაძლო უზუსტობებზე, ხოლო მოპოვებული მტკიცებულებების საკმარისობისა და შესაფერისობის საკითხი უნდა განიხილოს კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით.
72. პროფესიული სკეპტიციზმის გამოყენება აუცილებელია ნებისმიერ გარემოებებში. ამასთან, პროფესიული სკეპტიციზმის გამოყენება მით უფრო აუცილებელი ხდება, რაც უფრო რთულდება ფინანსური ინსტრუმენტები, მაგალითად, როდესაც:

¹⁰ ასს 200, მე-15 პუნქტი.

- აუდიტორი აფასებს, მოიპოვა თუ არა საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებები, რისი გაკეთებაც შეიძლება განსაკუთრებით რთული იყოს იმ შემთხვევაში, როდესაც შესაფასებლად მოდელები გამოიყენება, ან საჭიროა იმის დადგენა, ბაზრები არააქტიურები არიან თუ არა;
- აუდიტორი აფასებს სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლების გამოყენებისას ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებულ სუბიექტურ განსჯასა და ხელმძღვანელობის შესაძლო მიკერძოების წინაპირობებს, კერძოდ, ხელმძღვანელობის მიერ შერჩეულ შეფასების მეთოდებს, ამ შეფასების მეთოდებში გამოყენებულ დაშვებებს, ასევე გარემოებებს, რომელთა ზემოქმედების გამო აუდიტორისა და ხელმძღვანელობის მოსაზრებები ერთმანეთისგან განსხვავდება;
- აუდიტორს გამოაქვს დასკვნები მოპოვებულ აუდიტორულ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, მაგალითად აფასებს ხელმძღვანელობის ექსპერტის მიერ მომზადებული შეფასების დასაბუთებულობას და ადგენს, ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილი ინფორმაციით მიიღწევა თუ არა სამართლიანი წარდგენა.

დაგეგმვასთან დაკავშირებული საკითხები¹¹

73. აუდიტის დაგეგმვისას აუდიტორის მთელი ყურადღება მიმართულია შემდეგ საკითხებზე:

- ბუღალტრული აღრიცხვის წესებსა და ინფორმაციის გამჟღავნებასთან დაკავშირებული მოთხოვნების გარკვევა;
- ნათელი წარმოდგენის შექმნა იმ ფინანსურ ინსტრუმენტებზე, რომლებსაც შეუძლია გავლენის მოხდენა სამეურნეო სუბიექტზე, ასევე მათი გამოყენების მიზნებსა და დაკავშირებულ რისკებზე;
- იმის დადგენა, აუცილებელია თუ არა აუდიტში სპეციალური ცოდნისა და უნარების გამოყენება;
- სამეურნეო სუბიექტის შიდა კონტროლის სისტემის შესწავლა და შეფასება, ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციებისა და სამეურნეო სუბიექტის საინფორმაციო სისტე-

¹¹ ასს 300 - „ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის დაგეგმვა“ - ეხება აუდიტორის პასუხისმგებლობას, რომელიც დაკავშირებულია ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის დაგეგმვასთან.

მების გათვალისწინებით, რომლებსაც მოიცავს აუდიტის მასშტაბი;

- ნათელი წარმოდგენის შექმნა შიდა აუდიტის სამსახურის ხასიათის, როლისა და საქმიანობის თაობაზე;
- ნათელი წარმოდგენის შექმნა ხელმძღვანელობის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებისთვის გამოყენებული პროცესის შესახებ, მათ შორის ხელმძღვანელობამ გამოიყენა თუ არა ექსპერტი ან მომსახურე ორგანიზაცია; და
- არსებითი უზუსტობის რისკების შეფასება და ამ რისკებზე რეაგირებისთვის სათანადო პროცედურების განსაზღვრა.

ნათელი წარმოდგენის შექმნა ფინანსური ინსტრუმენტების ბუღალტრულ აღრიცხვასა და ინფორმაციის გამჟღავნებასთან დაკავშირებული მოთხოვნების შესახებ

74. ასს 540-ის თანახმად, აუდიტორმა ნათელი წარმოდგენა უნდა შექმნას ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნების შესახებ, რომლებიც ეხება სააღრიცხვო შეფასებებს, მათ შორის განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელ შესაბამის ინფორმაციას, ასევე საკანონმდებლო მოთხოვნების¹² შესახებ. შესაძლებელია, რომ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლებით ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის დადგენილი მოთხოვნები, თავისთავად რთული იყოს და ითვალისწინებდეს დიდი მოცულობის ინფორმაციის გამჟღავნებას. წინამდებარე საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნის გაცნობა არ ცვლის მოთხოვნას იმის თაობაზე, რომ აუდიტორმა სრულყოფილი წარმოდგენა უნდა შექმნას ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლებით გათვალისწინებული მოთხოვნების შესახებ. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლებით მოითხოვება ისეთი საკითხების განხილვა, როგორცაა, მაგალითად:

- ჰეჯირების აღრიცხვა;
- „პირველი დღის“ მოგების ან ზარალის აღრიცხვა;
- ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების აღიარება და აღიარების შეწყვეტა;
- საკუთარი საკრედიტო რისკი; და

¹² ასს 540, პუნქტი 8(ა)

- რისკის გადაცემა და რისკის აღიარების შეწყვეტა, კერძოდ, ისეთ შემთხვევებში, როდესაც სამეურნეო სუბიექტი მონაწილეობდა რთული ფინანსური ინსტრუმენტების შექმნასა და სტრუქტურირებაში.

ფინანსური ინსტრუმენტების შესწავლა

75. ფინანსური ინსტრუმენტების პარამეტრები შეიძლება შეიცავდეს ფარული რისკებისა და გარე ზემოქმედების პოტენციური გავლენის გარკვეულ ელემენტებს. ნათელი წარმოდგენის შექმნა იმ ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ, რომლებშიც სამეურნეო სუბიექტმა ინვესტიციები განახორციელა, ან, რომლებიც დაკავშირებულია სამეურნეო სუბიექტზე ზემოქმედ რისკებთან, მათ შორის ამ ინსტრუმენტების პარამეტრების, აუდიტორს ეხმარება შემდეგი საკითხების დადგენაში:

- ოპერაციის მნიშვნელოვანი ასპექტები ასახულია თუ არა ბუღალტრულად, ან სწორად არის თუ არა ასახული;
- ჩანს თუ არა, რომ შეფასება მისაღებია;
- სამეურნეო სუბიექტს სრულყოფილად აქვს თუ არა შეცნობილი ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის დამახასიათებელი რისკები და მართავს თუ არა ამ რისკებს; და
- სათანადოდ არის თუ არა ფინანსური ინსტრუმენტები მიკუთვნებული მოკლევადიანი და გრძელვადიანი აქტივებისა და ვალდებულებების კატეგორიებზე.

76. ქვემოთ განხილულია სანიმუშო საკითხები, რომელთა განხილვაც აუდიტორს შეუძლია სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური ინსტრუმენტების შესწავლისას:

- ფინანსური ინსტრუმენტების ტიპები, რომელთა გამოც სამეურნეო სუბიექტი ექვემდებარება რისკებს;
- რა მიზნით გამოიყენება ფინანსური ინსტრუმენტები;
- რამდენად კარგად აქვთ შეცნობილი ხელმძღვანელობას და, სადაც შესაფერისია, მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს ფინანსური ინსტრუმენტები, მათი გამოყენების წესები და ამ ინსტრუმენტების ბუღალტრულ აღრიცხვასთან დაკავშირებული მოთხოვნები;
- ამ ინსტრუმენტების ზუსტი პირობები და პარამეტრები, რათა სრულყოფილი წარმოდგენა შეიქმნას ფინანსური ინსტრუ-

მენტებით განხორციელებული ოპერაციების შედეგებზე, ხოლო თუ ეს ოპერაციები ერთმანეთთან არის დაკავშირებული - ამ ოპერაციების საერთო გავლენაზე;

- მათი შესაბამისობა სამეურნეო სუბიექტის რისკების მართვის გენერალურ სტრატეგიასთან.

ფინანსური ინსტრუმენტების შესწავლის პროცესში აუდიტორს ინფორმაციის მიღება შეუძლია სამეურნეო სუბიექტის შიდა აუდიტის სამსახურის თანამშრომელთა გამოკითხვით, ასევე რისკების მართვის სამსახურის თანამშრომელთა გამოკითხვით, თუ ასეთი სამსახური არსებობს და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირებთან სათანადო საკითხების განხილვის შედეგად.

77. ზოგ შემთხვევაში, ხელშეკრულება, მათ შორის ისეთიც, რომლის საგანსაც ფინანსური ინსტრუმენტი წარმოადგენს, შეიძლება შეიცავდეს წარმოებულ ფინანსურ ინსტრუმენტს. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის ზოგიერთი საფუძვლების თანახმად გარკვეულ შემთხვევებში ნებადართულია ან მოითხოვება ამგვარი „ჩართული“ წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების გამოცალკეება ძირითადი ხელშეკრულებისგან. აუდიტორს სამეურნეო სუბიექტზე მოქმედი რისკების შესწავლაში დაეხმარება ხელმძღვანელობის პროცედურების შესწავლა, რომლებსაც იყენებენ ჩართული წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების გამოსავლენად და მათი ბუღალტრული აღრიცხვისთვის.

სპეციალური ცოდნისა და უნარების მქონე სპეციალისტების ჩართვა აუდიტში¹³

78. აუდიტორის კომპეტენტურობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აუდიტში, რომელიც მოიცავს ფინანსური ინსტრუმენტების,

¹³ თუ ასეთ პიროვნებას ცოდნა და გამოცდილება გააჩნია აუდიტისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სფეროში, იმის მიუხედავად, ფირმის თანამშრომელი იქნება თუ გარედან მოწვეული სპეციალისტი, აღნიშნული პირი მიიჩნევა აუდიტის გარიგების გუნდის წევრად და მასზე ვრცელდება ასს 220-ის - „ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის ხარისხის კონტროლი“ - მოთხოვნები. თუ ასეთ პიროვნებას ცოდნა და გამოცდილება რომელიმე სხვა სფეროში გააჩნია (აუდიტისა და ბუღალტრული აღრიცხვის გარდა), იგი მიიჩნევა აუდიტორის ექსპერტად და მასზე ვრცელდება ასს 620-ის - „აუდიტორის ექსპერტის სამუშაოს გამოყენება“. ასს 620-ში ახსნილია, რომ აუდიტის ან ბუღალტრული აღრიცხვის სფეროში სპეციალიზაციისა და სხვა სფეროს ცოდნისა და გამოცდილების გამოიყენა პროფესიული განსჯის საგანია. მეორე მხრივ, აღნიშნულია, რომ შესაძლებელია ფინანსური ინსტრუმენტების აღრიცხვის მეთოდების ცოდნისა (ცოდნა და გამოცდილება ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროში) და ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების რთული მეთოდების ცოდნის (ცოდნა და გამოცდილება სხვა სფეროში, ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის გარდა) გამოყენება.

კერძოდ, რთული ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტორულ შემოწმებას. ასს 220-ის¹⁴ თანახმად, გარიგების პარტნიორი უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ გარიგების გუნდსა და აუდიტორის ნებისმიერ ექსპერტებს, რომლებიც არ არიან ამ გარიგების გუნდის წევრები, ერთობლიობაში გააჩნიათ სათანადო კომპეტენცია და შესაძლებლობა აუდიტის ჩასატარებლად პროფესიული სტანდარტებისა და მოქმედი საკანონმდებლო და მარეგულირებელი მოთხოვნების შესაბამისად და კონკრეტული გარემოებების შესაფერისი აუდიტორული დასკვნის გასაცემად. გარდა ამისა, სათანადო ეთიკური ნორმების¹⁵ თანახმად, აუდიტორმა უნდა დაადგინოს, გარიგებაზე დათანხმება ხომ არ შეუქმნის საფრთხეს ეთიკის ძირითადი პრინციპების, მათ შორის პროფესიული კომპეტენციისა და სათანადო გულისხმიერების პრინციპების დაცვას. მომდევნო 79-ე პუნქტში განხილულია სანიმუშო საკითხები, რომლებიც შეიძლება აუდიტორს გამოადგეს ფინანსური ინსტრუმენტების განხილვაში.

79. შესაბამისად, ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტში შეიძლება აუცილებელი გახდეს ერთი ან რამდენიმე ექსპერტის ან სპეციალისტის ჩართვა, კერძოდ, რომლებსაც:

- კარგად ესმით სამეურნეო სუბიექტის მიერ გამოყენებული ფინანსური ინსტრუმენტები, მათი პარამეტრები, მათ შორის მათი სირთულის დონე. სპეციალური ცოდნისა და უნარების გამოყენება შეიძლება საჭირო გახდეს იმის შესამოწმებლად, ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახულია თუ არა ფინანსური ინსტრუმენტის ყველა ასპექტი და მასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები, ასევე იმის შესაფასებლად, განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებულია თუ არა საკმარისი ინფორმაცია ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, როდესაც მოითხოვება ინფორმაციის გამჟღავნება რისკების შესახებ;
- კარგად ესმით ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნები, განსაკუთრებით თუ არსებობს ისეთი სფეროები, რომლებიც შეიძლება სხვადასხვანაირად იყოს გაგებული, ან როდესაც არსებული პრაქტიკა (მეთოდი) ზემო-

¹⁴ ასს 220, მე-14 პუნქტი.

¹⁵ ბესსს-ის „ეთიკის კოდექსი პროფესიონალი ბუღალტრებისთვის“, პუნქტები 210.1 და 210.6.

აღნიშნულ მოთხოვნებთან არ არის შესაბამისობაში ან მხოლოდ ახლა ყალიბდება;

- კარგად ესმით ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების სამართლებრივი და საგადასახადო შედეგები; მათ შორის, იმის დადგენას, შეუძლია თუ არა სამეურნეო სუბიექტს ხელშეკრულებების იძულებით შესრულების მოთხოვნა (იურიდიულად) (მაგალითად, საბაზო ხელშეკრულებების ანალიზს) შესაძლოა დასჭირდეს სპეციალური ცოდნა და უნარები;
  - შეუძლიათ ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის დამახასიათებელი რისკების შეფასება;
  - შეუძლიათ აუდიტის გარიგების გუნდის დახმარება აუდიტორული მტკიცებულებების შეკრებაში ხელმძღვანელობისეული შეფასებების გასამყარებლად, ან წერტილოვანი შეფასების ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრაში, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ რეალური ღირებულება განისაზღვრება რთული მოდელის გამოყენებით; როდესაც არ არსებობს აქტიური ბაზრები და ძნელია მონაცემებისა და დაშვებების მოპოვება; როდესაც რეალური ღირებულების შესაფასებლად არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები გამოიყენება, ან როდესაც ხელმძღვანელობას გამოყენებული აქვს ექსპერტის სამუშაო;
  - შეუძლიათ საინფორმაციო ტექნოლოგიების საერთო კონტროლის საშუალებების შეფასება, კერძოდ, სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით. ასეთ სამეურნეო სუბიექტებში საინფორმაციო სისტემები შეიძლება ძალიან რთული იყოს, მაგალითად, როდესაც ამ ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გადაცემა, დამუშავება და ადმინისტრირება, ასევე მასთან წვდომა ელექტრონული საშუალებებით ხდება. გარდა ამისა, ამგვარი საინფორმაციო სისტემები შეიძლება ითვალისწინებდეს შესაბამისი მომსახურებების მიღებას გარე მომსახურე ორგანიზაციისგან.
80. გარკვეული ტიპის ფინანსურმა ინსტრუმენტებმა და მათმა გამოყენებამ, ასევე ბუღალტრული აღრიცხვის შესაბამისი მოთხოვნების სირთულემ და საბაზრო პირობებმა შეიძლება გამოიწვიოს იმის

აუცილებლობა, რომ გარიგების გუნდმა კონსულტაციებისთვის¹⁶ მიმართოს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის სხვა სპეციალისტებს (როგორც ფირმის ფარგლებში, ასევე ფირმის გარეთ), რომლებსაც გააჩნიათ ტექნიკური (მეთოდოლოგიური) ცოდნა ბუღალტრულ აღრიცხვაში, ან ცოდნა და გამოცდილება აუდიტის სფეროში. კონსულტაციების აუცილებლობის დასადგენად გასათვალისწინებელია შემდეგი ფაქტორები:

- გარიგების გუნდის შესაძლებლობები და კომპეტენტურობა, მათ შორის გუნდის წევრების გამოცდილება;
- სამეურნეო სუბიექტის მიერ გამოყენებული ფინანსური ინსტრუმენტების პარამეტრები;
- უჩვეულო გარემოებების ან გარიგებასთან დაკავშირებული რისკების გამოვლენა, ასევე აუცილებელია თუ არა პროფესიული განსჯის გამოყენება, განსაკუთრებით არსებითობასა და მნიშვნელოვან რისკებთან დაკავშირებით;
- საბაზრო პირობები.

შიდა კონტროლის სისტემის შესწავლა

81. ასს 315 (გადასინჯული) ადგენს მოთხოვნებს, რომლის თანახმად აუდიტორს ევალება სამეურნეო სუბიექტისა და მისი გარემოს, მათ შორის შიდა კონტროლის სისტემის შესწავლა. სამეურნეო სუბიექტისა და მის გარემოს, ასევე შიდა კონტროლის შესწავლა ინფორმაციის შეგროვების, დაზუსტებისა (განახლების) და განალიზების უწყვეტი, დინამიკური პროცესია, რომელიც გრძელდება მთელი აუდიტის განმავლობაში. მიღებული ინფორმაცია აუდიტორს ეხმარება არსებითი უზუსტობების რისკების გამოვლენასა და შეფასებაში როგორც ფინანსური ანგარიშგების დონეზე, ასევე მტკიცებების დონეზე და, შესაბამისად, უზრუნველყოფს მას სათანადო საფუძვლით არსებითი უზუსტობების შეფასებულ რისკებზე რეაგირებისთვის აუცილებელი პროცედურების განსაზღვრისა და ჩატარებისთვის. იმ კონტროლის საშუალებების ხასიათი და დონე, რომლებიც შეიძლება არსებობდეს სამეურნეო სუბიექტში, როგორც წესი, დამოკიდებულია სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების მოცულობასა და ნაირსახეობაზე. იმ პროცესების შესწავლა, რომლის

¹⁶ ასს 220-ის 18(ბ) პუნქტის შესაბამისად, გარიგების პარტნიორი დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ გარიგების გუნდის წევრებმა გაიარეს სათანადო კონსულტაცია აუდიტის მსვლელობისას, როგორც გარიგების გუნდის ფარგლებში, ისე გარიგების გუნდის გარეთ, შესაფერისი დონის სხვა პირებთან, ფირმაში ან ფირმის გარეთ.

მეშვეობითაც სამეურნეო სუბიექტი ახორციელებს მონიტორინგსა და კონტროლს ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებზე, აუდიტორს ეხმარება ჩასატარებელი აუდიტორული პროცედურების ხასიათის, ვადებისა და მოცულობის განსაზღვრაში. დანართში აღწერილია კონტროლის საშუალებები, რომლებიც შეიძლება არსებობდეს ისეთ სამეურნეო სუბიექტში, რომელიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით.

შიდა აუდიტის სამსახურის ხასიათის, როლისა და საქმიანობის შესწავლა

82. ბევრ მსხვილ სამეურნეო სუბიექტში შიდა აუდიტის სამსახური შეიძლება ისეთ სამუშაოს ასრულებდეს, რომლის წყალობით ხელმძღვანელობასა და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს საშუალება ეძლევათ, შეამოწმონ და შეაფასონ სამეურნეო სუბიექტში დანერგილი კონტროლის საშუალებები, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან. შიდა აუდიტის სამსახური შეიძლება ხელს უწყობდეს თაღლითობით ან შეცდომით გამოწვეული არსებითი უზუსტობების რისკების გამოვლენას. თუმცა, ცოდნა და უნარები, რომელიც შიდა აუდიტის სამსახურს ესაჭიროება ისეთი პროცედურების დასადგენად და ჩასატარებლად, რომლებიც ხელმძღვანელობასა და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს უზრუნველყოფს რწმუნებით იმის შესახებ, რომ სათანადოდ გამოიყენება სამეურნეო სუბიექტში ფინანსური ინსტრუმენტები, როგორც წესი, სრულიად განსხვავდება იმ ცოდნისა და უნარებისგან, რომელიც ესაჭიროებათ სამეურნეო სუბიექტის სხვა მხარეებს. იმისათვის, რომ გარე აუდიტორმა განსაზღვროს, შიდა აუდიტის სამსახურის საქმიანობა შეესაბამება თუ არა აუდიტის სტრატეგიასა და გეგმას, მნიშვნელოვანია გაარკვიოს, გააჩნია თუ არა ამ სამსახურს ისეთი დონის ცოდნა და უნარები, რომ შეძლონ სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების განხილვა (და სინამდვილეში განიხილეს თუ არა); გარდა ამისა, ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი და გასათვალისწინებელია შიდა აუდიტის სამსახურის კომპეტენტურობისა და ობიექტურობის დონე.
83. შიდა აუდიტის სამსახურის სამუშაოს შეიძლება განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდეს შემდეგი სფეროებისთვის¹⁷:

¹⁷ ამ მიზნით შეიძლება ასევე გამოდგეს რისკების მართვის, მოდელის ანალიზისა და პროდუქტების კონტროლის სამსახურების (განყოფილებების) სამუშაოც.

- ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების დონის შესახებ საერთო ხედვის განსაზღვრა;
- პოლიტიკისა და პროცედურების მისაღებლობისა და იმის შეფასება, როგორ იცავს ხელმძღვანელობა მათ;
- ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებების ფაქტობრივი მუშაობის ეფექტიანობის შეფასება;
- ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებთან დაკავშირებული სისტემების შეფასება; და
- იმის გაანალიზება, ხდება თუ არა ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული ახალი რისკების გამოვლენა და შეფასება და მათი მართვა.

ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებისთვის ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული მეთოდის შესწავლა

84. ფინანსური ანგარიშგების მომზადებაზე ხელმძღვანელობის პასუხისმგებლობაში შედის ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლების მოთხოვნების დაცვა ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად. ასს 540-ის შესაბამისად, აუდიტორი ვალდებულია გაარკვიოს, რა მეთოდებითა და რომელი მონაცემების საფუძველზე ანგარიშობს ხელმძღვანელობა საადრიცხვო შეფასებებს.¹⁸ შეფასებისთვის ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული მიდგომა ასევე ითვალისწინებს შეფასების სათანადო მეთოდისა და იმ მტკიცებულებების დონის შერჩევას, რომელთა მიღებასაც ვარაუდობს. რეალური ღირებულების შეფასების მიზნის მისაღწევად სამეურნეო სუბიექტი შეიმუშავებს შეფასების მეთოდის ფინანსური ინსტრუმენტების რეალური ღირებულების შესაფასებლად, რომელშიც გაითვალისწინება ამ შეფასებასთან დაკავშირებული ყველანაირი არსებული საბაზრო ინფორმაცია. შესაფასებელი ფინანსური ინსტრუმენტის შესახებ სრულყოფილი წარმოდგენის შექმნა სამეურნეო სუბიექტს შესაძლებლობას აძლევს, გამოავლინოს და შეაფასოს არსებული საბაზრო ინფორმაცია იდენტური ან ანალოგიური ფინანსური ინსტრუმენტების თაობაზე, რომელიც უნდა გაითვალისწინოს შეფასების მეთოდის კაში.

¹⁸ ასს 540, პუნქტი 8(გ).

არსებითი უზუსტობის რისკების შეფასება და აუდიტორის საპასუხო პროცედურები ამ რისკებზე რეაგირებისთვის

ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული საერთო საკითხები

85. ასს 540-ში¹⁹ ახსნილია, რომ შეფასების განუსაზღვრელობის დონე გავლენას ახდენს სააღრიცხვო შეფასებებთან დაკავშირებული არსებითი უზუსტობის რისკებზე. შედარებით რთული ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებამ, მაგალითად, ისეთის, რომლისთვისაც დამახასიათებელია მაღალი დონის განუსაზღვრელობა და მომავალი ფულადი ნაკადების ცვალებადობა, შეიძლება გამოიწვიოს არსებითი უზუსტობის რისკების ზრდა, განსაკუთრებით შეფასებასთან დაკავშირებით. არსებითი უზუსტობის რისკებზე ზემოქმედ ფაქტორებს, სხვასთან ერთად, განეკუთვნება:

- იმ ფინანსური ინსტრუმენტების მოცულობა, რომელთა გამოც სამეურნეო სუბიექტი ექვემდებარება რისკებს;
- ფინანსური ინსტრუმენტის პირობები, მათ შორის, თვითონ ფინანსური ინსტრუმენტი შეიცავს თუ არა სხვა ფინანსურ ინსტრუმენტებს;
- ფინანსური ინსტრუმენტის ტიპი.

თაღლითობის რისკის ფაქტორები²⁰

86. როდესაც ანაზღაურების სისტემა დამოკიდებულია ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებიდან მიღებულ შემოსავლებზე, შეიძლება გაჩნდეს იმის სტიმული, რომ თანამშრომლებმა გააყალბონ ფინანსური ანგარიშგება. თაღლითობის რისკის შეფასებისას შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს იმის გარკვევა, სამეურნეო სუბიექტის ანაზღაურების პოლიტიკა როგორ არის დაკავშირებული სამეურნეო სუბიექტის მზაობასთან, თავის თავზე აიღოს რისკი, ასევე, რა სახის სტიმულები შეიძლება შეექმნას ამასთან დაკავშირებით ხელმძღვანელობასა და თრეიდერებს.

87. ფინანსურ ბაზრებზე არსებულმა რთულმა სიტუაციამ შეიძლება გაზარდოს სტიმულები ხელმძღვანელობის ან რიგითი თანამშრომლების არაკეთილსინდისიერი ქმედებისთვის ფინანსური ანგარიშგების შედგენისას. ამგვარ სტიმულებს განეკუთვნება: პირადი პრემიების მიღების უზრუნველყოფა; ხელმძღვანელობის ან რიგითი თანამშრომლების თაღლითობის ან შეცდომის მიჩქმალვა, მარეგულირებელი ორგანოების მიერ დადგენილი ნორმატივების, ლიკვი-

¹⁹ ასს 540, მე-2 პუნქტი.

²⁰ იხ. ასს 240 – „აუდიტორის პასუხისმგებლობა ფინანსური ანგარიშგების აუდიტში თაღლითობასთან დაკავშირებით“.

დობის ნორმატივებისა და სესხის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ლიმიტების დარღვევის თავიდან აცილება, ან ანგარიშგებაში ზარალის ასახვის თავიდან აცილება. მაგალითად, იმ დროს, როდესაც ბაზარი არასტაბილურია, შეიძლება სამეურნეო სუბიექტმა მიიღოს მოულოდნელი (გაუთვალისწინებელი) ზარალი საბაზრო ფასების გადაჭარბებული ცვალებადობის შედეგად, აქტივებზე მოულოდნელად დაბალი ფასების დადგენისა და სავაჭრო ოპერაციებთან დაკავშირებით არასწორი გადაწყვეტილებების მიღების გამო, ან სხვა მიზეზებით. გარდა ამისა, დაფინანსებასთან დაკავშირებული პრობლემები ცუდ მდგომარეობაში აყენებს ხელმძღვანელობას, რომელსაც აწუხებს სამეურნეო სუბიექტის გადახდისუნარიანობის საკითხები.

88. აქტივების უკანონოდ მითვისებასა და გაყალბებული ფინანსური ანგარიშგების შედგენას ხშირად შეიძლება თან ახლდეს შიდა კონტროლის ისეთი საშუალებების იგნორირება, რაც სხვა შემთხვევაში შეიძლება ისეთ შთაბეჭდილებას სტოვებდა, რომ ეფექტიანად ფუნქციონირებს. ამგვარ ქმედებებს შეიძლება მიეკუთვნოს მონაცემებზე, დაშვებებსა და სამეურნეო სუბიექტის დეტალურ პროცესებზე დაწესებული კონტროლის საშუალებების იგნორირება, რაც ზარალისა და მითვისების (ქურდობის) მიჩქმალვის საშუალებას იძლევა. მაგალითად, ბაზარზე არსებულმა რთულმა სიტუაციამ შეიძლება გააძლიეროს ხელმძღვანელობაზე ზეწოლა და აიძულოს სავაჭრო ოპერაციების დამალვა ან ურთიერთჩათვლა, ზარალის ანაზღაურების მიზნით.

არსებითი უზუსტობის რისკების შეფასება

89. ასს 315-ის (გადასინჯული) შესაბამისად, აუდიტორის მიერ მტკიცების დონეზე გამოვლენილი რისკების შეფასება მოიცავს შიდა კონტროლის სისტემის სტრუქტურისა და მუშაობის შეფასებას. ამგვარი შეფასების საფუძველზე შესაძლებელია აუდიტის სათანადო მიდგომის განხილვა დამატებითი აუდიტორული პროცედურების (მათ შორის, როგორც ძირითადი პროცედურების, ასევე კონტროლის ტესტების) განსაზღვრისა და ჩატარებისთვის ასს 300-ის შესაბამისად. ზემოაღნიშნული მიდგომის შერჩევაზე გავლენას ახდენს აუდიტორის ინფორმირებულობა სამეურნეო სუბიექტის შიდა კონტროლის სისტემის იმ ნაწილზე, რომელიც აუდიტის შესაფერისია, მათ შორის, როგორც კონტროლის გარემოსა და რისკების მართვის სამსახურის ეფექტიანობა, სამეურნეო სუბიექტის ოპერაციების მოცულობა და სირთულე, ასევე საკითხი იმის შესახებ, არსებითი რისკების აუდიტორისეული შეფასება ითვალისწინებს

თუ არა იმის დაშვებას, რომ კონტროლის საშუალებები ეფექტიანად მუშაობს.

90. დამატებითი ინფორმაციის მოპოვების შედეგად აუდიტის პროცესში შეიძლება შეიცვალოს მტკიცების დონეზე არსებითი უზუსტობების რისკების აუდიტორისეული შეფასება. სიფხიზლის შენარჩუნება აუდიტის პროცესში (მაგალითად, ბუღალტრული ჩანაწერების ან დოკუმენტების შემოწმებისას) შეიძლება აუდიტორს დაეხმაროს ისეთი შეთანხმებების ან სხვა ინფორმაციის გამოვლენაში, რომელიც მინიშნებს სხვა ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტების არსებობაზე, რომელიც ხელმძღვანელობას ადრე არ ჰქონდა დადგენილი ან აუდიტორისთვის გამხელილი. ამგვარ ბუღალტრულ ჩანაწერებსა და დოკუმენტებს შეიძლება მიეკუთვნოს, მაგალითად:

- მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების სხდომების ოქმები;
- სამეურნეო სუბიექტის პროფესიონალი კონსულტანტების მიერ გაწეული მომსახურების ანგარიშები და ამ კონსულტანტებთან მიმოწერის მასალები.

ფაქტორები, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია იმის დასადგენად, მიზანშეწონილია თუ არა შიდა კონტროლის ფაქტობრივი ეფექტიანობის ტესტირების ჩატარება და რა მოცულობით

91. იმის დაშვება, რომ შიდა კონტროლი ეფექტიანად მუშაობს, შეიძლება ხშირად გამოიყენებოდეს საფინანსო დაწესებულებებთან მიმართებით, სადაც შიდა კონტროლის საიმედო სისტემებია დანერგილი და ამიტომ შიდა კონტროლის ტესტირება შეიძლება ეფექტური საშუალება იყოს აუდიტორული მტკიცებულებების მოსაპოვებლად. თუ სამეურნეო სუბიექტში არსებობს სავაჭრო ოპერაციების განყოფილება (ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის), მარტო ძირითადი ტესტების ჩატარებამ შესაძლოა ვერ უზრუნველყოს საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებები იმის გამო, რომ იარსებებს დიდი რაოდენობის ხელშეკრულებები და სხვადასხვა სისტემები. თუმცა, თავისთავად, მარტო არც კონტროლის ტესტების ჩატარება არ არის საკმარისი, რადგან ასს 330-ის შესაბამისად აუდიტორი ვალდებულია, განსაზღვროს და ჩაატაროს ძირითადი პროცედურები თითოეულ არსებითი კატეგორიის ოპერაციასთან, ანგარიშის ნაშთთან და განმარტებით შენიშვნასთან

(განმარტებით შენიშვნაში გასამჟღავნებელ ინფორმაციასთან) მიმართებით.²¹

92. სამეურნეო სუბიექტებს, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით და აქტიურად იყენებენ მათ, შეიძლება დანერგილი ჰქონდეთ უფრო რთული კონტროლის საშუალებები, რისკების მართვის ეფექტური სამსახური და, მაშასადამე, უფრო მოსალოდნელია, რომ აუდიტორი ჩაატარებს კონტროლის ტესტებს აუდიტორული მტკიცებულებების მოსაპოვებლად:
- ოპერაციების წარმოშობის, სისრულის, სისწორისა და დროში გამოიჯვანის მტკიცებების შესახებ; და
  - ანგარიშთა ნაშთების არსებობის, უფლებებისა და ვალდებულებებისა და სისრულის მტკიცებებთან მიმართებით.
93. სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც შედარებით მცირე მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით:
- ხელმძღვანელობასა და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს შეიძლება კარგად არ ესმოდეთ ფინანსური ინსტრუმენტებისა და მათი გავლენის მნიშვნელობა სამეურნეო სუბიექტის საქმიანობაზე;
  - სამეურნეო სუბიექტს შეიძლება მხოლოდ რამდენიმე ტაპის ფინანსური ინსტრუმენტი ჰქონდეს და შეიძლება ისინი ნაკლებად იყოს დაკავშირებული ერთმანეთთან, ან საერთოდ არ იყოს დაკავშირებული;
  - ნაკლებად სარწმუნოა, რომ იარსებებს რთული კონტროლის გარემო (მაგალითად, სამეურნეო სუბიექტს შეიძლება საერთოდ არ ჰქონდეს დანერგილი დანართში აღწერილი კონტროლის საშუალებები);
  - ხელმძღვანელობა თავისი ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად შეიძლება იყენებდეს გარე საინფორმაციო წყაროებიდან მიღებულ ინფორმაციას ფასების შესახებ; და
  - გარე წყაროებიდან მიღებულ ფასების ინფორმაციასთან დაკავშირებით სამეურნეო სუბიექტს შეიძლება შედარებით გამარტივებული კონტროლის საშუალებები ჰქონდეს დანერგილი.

²¹ ასს 330, მე-18 პუნქტი.

94. თუ სამეურნეო სუბიექტი შედარებით მცირე რაოდენობის ოპერაციებს ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, აუდიტორს შეიძლება უფრო გაუადვილდეს ფინანსური ინსტრუმენტების პარამეტრებისა და სამეურნეო სუბიექტის მიზნების გაგება, რისთვისაც იყენებს ამ ფინანსურ ინსტრუმენტებს. ასეთ შემთხვევაში, უფრო მოსალოდნელია, რომ აუდიტორი აუდიტორული მტკიცებულებების მნიშვნელოვან ნაწილს მოიპოვებს ძირითადი პროცედურების ჩატარებით და შეძლებს აუდიტორული პროცედურების დიდი ნაწილის ჩატარებას საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს. ამასთან, დიდი ალბათობით არის მოსალოდნელი, რომ გარე მხარეებიდან მიღებული დასტურის მოთხოვნის პასუხები აუდიტორს უზრუნველყოფს მტკიცებულებებით ოპერაციების სისრულის, სისწორისა და არსებობის თაობაზე.
95. იმისათვის, რომ გადაწყვეტილება მიიღოს ჩასატარებელი კონტროლის ტესტების ხასიათის, მათი ჩატარების ვადებისა და მოცულობის შესახებ, აუდიტორს შეუძლია შემდეგი ფაქტორების გათვალისწინება:
- ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების ხასიათი, სიხშირე და მოცულობა;
  - შიდა კონტროლის საშუალებების ეფექტიანობა, მათ შორის, დანერგილი კონტროლის საშუალებები სათანადოდ პასუხობს თუ არა სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების მოცულობით გამოწვეულ რისკებს და არსებობს თუ არა სამეურნეო სუბიექტში სისტემა, რომელიც განკუთვნილია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული საქმიანობის მართვისთვის;
  - კონკრეტული კონტროლის საშუალებების მნიშვნელობა სამეურნეო სუბიექტში დანერგილი შიდა კონტროლის სისტემის საერთო მიზნებთან და კონტროლის პროცედურებთან მიმართებით, მათ შორის ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელებასთან დაკავშირებული საინფორმაციო სისტემის სირთულე;
  - კონტროლის საშუალებების მონიტორინგი და შიდა კონტროლის პროცედურებში გამოვლენილი ნაკლოვანებები;
  - რომელ სფეროებთან არის დაკავშირებული არსებული კონტროლის საშუალებები, მაგალითად ისეთ საკითხებთან, რომლებიც სუბიექტურ განსჯას საჭიროებს თუ დამადასტურებელ მონაცემებთან. სავარაუდოდ, უფრო ეფექტური იქნება ძირი-

თადი პროცედურების ჩატარება, ვიდრე სუბიექტურ განსჯასთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებებზე დაყრდნობა;

- იმ პირთა კომპეტენტურობა, რომლებიც ასრულებენ მაკონტროლებელ საქმიანობას (კონტროლის პროცედურებს). მაგალითად, აქვს თუ არა სამეურნეო სუბიექტს საკმარისი რესურსები, განსაკუთრებით დამაბულ პერიოდებში და შესაძლებლობები იმისთვის, რომ განახორციელოს იმ ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება, რომელთა გამოც რისკებს ექვემდებარება და შეამოწმოს ამ შეფასებების შედეგები;
- ზემოაღნიშნული კონტროლის პროცედურების ჩატარების სიხშირე;
- რა დონის სიზუსტის მიღწევას ითვალისწინებს დანერგილი კონტროლის საშუალებები;
- მტკიცებულებების არსებობა სამეურნეო სუბიექტის მიერ კონტროლის პროცედურების შესრულებაზე; და
- როდის ხორციელდება ძირითადი ოპერაციები ფინანსური ინსტრუმენტებით, მაგალითად ხორციელდება თუ არა საანგარიშგებო პერიოდის მიწურულს.

ძირითადი პროცედურები

96. ჩასატარებელი ძირითადი პროცედურების განსაზღვრა თავის თავში მოიცავს შემდეგი საკითხების განხილვას:

- ანალიზური პროცედურების გამოყენება²² - აუდიტორის მიერ ანალიზური პროცედურების ჩატარება რისკების შესაფასებელი პროცედურების სახით შეიძლება ეფექტური იყოს იმ თვალსაზრისით, რომ აუდიტორი ინფორმაციას მიიღებს სამეურნეო სუბიექტის საქმიანობის შესახებ. თუმცა, ანალიზური პროცედურების გამოყენება ძირითადი პროცედურების სახით შეიძლება ნაკლებად ეფექტიანი იყოს იმ შემთხვევაში, თუ მათ აუდიტორი ცალკე გამოიყენებს და არ ჩაატარებს სხვა პროცედურებს. ამის მიზეზი ისაა, რომ შეფასებაზე ზემომქმედი

---

²² ასს 315-ის (გადასინჯული) 6(ბ) პუნქტის შესაბამისად, აუდიტორმა რისკის შესაფასებელი პროცედურის სახით უნდა ჩაატაროს ანალიზური პროცედურები, რომლებიც დაეხმარება არსებითი უზუსტობის რისკების შეფასებაში, რის საფუძველზეც შემდეგ განსაზღვრავს და ჩაატარებს შეფასებულ რისკებზე რეაგირებისთვის შესაფერის პროცედურებს. ასს 520-ის „ანალიზური პროცედურებო“ - მე-6 პუნქტის შესაბამისად, აუდიტორი ვალდებულია, ანალიზური პროცედურები გამოიყენოს ფინანსური ანგარიშგების შესახებ საერთო მოსაზრების ჩამოყალიბებისას. ანალიზური პროცედურების ჩატარება შესაძლებელია აუდიტის სხვა ეტაპებზეც.

ფაქტორების რთული ურთიერთქმედების გამო ხშირად შეიძლება შეუმჩნეველი დარჩეს უჩვეულო ტენდენციების წარმოქმნა;

- არასტანდარტული ოპერაციები - ბევრი ფინანსური ოპერაცია წარმოადგენს ხელშეკრულებას, რომელიც დადებულია სამეურნეო სუბიექტსა და კონტრაჰენტთან წარმოებული მოლაპარაკების შედეგად (ასეთ ოპერაციებს ხშირად უწოდებენ არასაბირჟო ოპერაციებს/გარიგებებს). თუ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციები არ არის სტანდარტული და მათი შესრულება არ ხდება სამეურნეო სუბიექტის ჩვეული საქმიანობის ფარგლებში, აუდიტორული შემოწმების არსებითობის შემოწმების მიდგომა (ძირითადი პროცედურების ჩატარება) შეიძლება ყველაზე ეფექტური საშუალება იყოს აუდიტის დაგეგმილი მიზნების მისაღწევად. იმ შემთხვევაში, როდესაც ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელება არ არის სამეურნეო სუბიექტის ჩვეული საქმიანობის ნაწილი, ანუ ეს ოპერაციები არ ხორციელდება რეგულარულად, აუდიტორმა შეფასებულ რისკებზე რეაგირებისთვის საპასუხო ქმედებების განსაზღვრისას, მათ შორის, ჩასატარებელი აუდიტორული პროცედურების განსაზღვრისას და ჩატარებისას, უნდა გაითვალისწინოს, რომ სამეურნეო სუბიექტს ამ სფეროში (ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელების საკითხში) შეიძლება არ ჰქონდეს გამოცდილება.
- მტკიცებულებების არსებობა - მაგალითად, როდესაც სამეურნეო სუბიექტი იყენებს გარე წყაროებიდან მიღებულ ინფორმაციას ფასების შესახებ, სავარაუდოდ, აუდიტორი ვერ მოიპოვებს სამეურნეო სუბიექტისგან მტკიცებულებებს, რომლებიც ეხება ფინანსური ანგარიშგების შესაბამის მტკიცებებს;
- აუდიტის სხვა სფეროებში ჩატარებული პროცედურები - ფინანსური ანგარიშგების სხვა სფეროებში ჩატარებულმა პროცედურებმა შეიძლება აუდიტორი უზრუნველყოს მტკიცებულებებით, ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების სისრულის შესახებ. ამგვარ პროცედურებს განეკუთვნება საანგარიშგებო თარიღის შემდგომ პერიოდში შემოსული და გასული ფულადი სახსრების ტესტები და ასევე ისეთი ვალდებულებების ძიება, რომლებიც არ არის ბუღალტრულად ასახული;

- ტესტირებისთვის მუხლების შერჩევა - ზოგ შემთხვევაში ფინანსური ინსტრუმენტების პორტფელში შედის ისეთი ინსტრუმენტები, რომლისთვისაც დამახასიათებელია განსხვავებული დონის სირთულე და განსხვავებული რისკები. ასეთ შემთხვევაში, შეიძლება სასარგებლო იყოს აუდიტორის პროფესიულ მსჯელობაზე დაფუძნებული შერჩევის მეთოდიკის გამოყენება.

97. მაგალითად, აქტივებით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდების შემთხვევაში, ამგვარ ფასიან ქაღალდებთან დაკავშირებულ არსებითი უზუსტობის რისკებზე რეაგირებისთვის საპასუხო პროცედურების შერჩევისას აუდიტორს შეუძლია განიხილოს ქვემოთ ჩამოთვლილი აუდიტორული პროცედურებიდან რომელიმეს ჩატარების შესაძლებლობა:

- სახელშეკრულებო დოკუმენტაციის შემოწმება ფასიანი ქაღალდის პირობების, უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული აქტივისა და თითოეული კლასის ფასიანი ქაღალდის მფლობელების უფლებების გასარკვევად;
- გამოკითხვების ჩატარება ხელმძღვანელობის მიერ ფულადი ნაკადების შესაფასებლად გამოყენებული პროცედურის შესასწავლად;
- გამოყენებული დაშვებების დასაბუთებულობის შეფასება, როგორცაა, მაგალითად ვადაზე ადრე დაფარული კრედიტების ხვედრითი წილი, შეუსრულებელი ვალდებულებების ხვედრითი წილი და ზარალის დონე;
- ფულადი სახსრების მოძრაობის რიგითობის დასადგენად გამოყენებული მეთოდის შესწავლა;
- რეალური ღირებულების შეფასების შედეგების შედარება ანალოგიური პირობებისა და უზრუნველყოფის მქონე სხვა ფასიანი ქაღალდების რეალური ღირებულების შეფასების შედეგებთან;
- გამოთვლების ხელახლა, დამოუკიდებლად შესრულება.

ორმაგი მიზნის ტესტები

98. მიუხედავად იმისა, რომ კონტროლის ტესტის მიზანი განსხვავდება ოპერაციებისა და ანგარიშთა ნაშთების ელემენტების ტესტებისგან, შეიძლება ეფექტური შედეგები გამოიღოს ორივე სახის ტესტის ერთდროულად ჩატარებამ, მაგალითად:

- ერთსა და იმავე ოპერაციაზე კონტროლის ტესტისა და ელემენტების ტესტის ერთდროულად ჩატარება (მაგალითად,

ხელშეკრულებების ხელმოწერის არსებობის ტესტირება და ფინანსური ინსტრუმენტის პარამეტრები სათანადოდ აისახა თუ არა კრებსით ცხრილში); ან

- კონტროლის საშუალებების ტესტირება, როდესაც ტარდება ხელმძღვანელობის მიერ შეფასების დასადგენად გამოყენებული პროცედურის ტესტირება.

აუდიტორული პროცედურების ჩატარების ვადები²³

99. ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების შეფასების შემდეგ გარიგების გუნდი ადგენს დაგეგმილი კონტროლის ტესტებისა და ძირითადი პროცედურების ჩატარების ვადებს. დაგეგმილი აუდიტორული პროცედურების ჩატარების ვადები განსხვავებული იქნება და დამოკიდებულია ბევრ ფაქტორზე, როგორცაა, მაგალითად კონტროლის პროცედურის ჩატარების სიხშირე (პერიოდულობა), იმ საქმიანობის მნიშვნელობა, რომელთანაც დაკავშირებულია კონტროლის პროცედურა და შესაბამისი არსებითი უზუსტობის რისკი.
100. მართალია, შეფასებისა და წარდგენის მტკიცებასთან დაკავშირებული აუდიტორული პროცედურების დიდი ნაწილის ჩატარება საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს არის აუცილებელი, მაგრამ ფინანსური ანგარიშგების სხვა მტკიცებებთან (როგორცაა სისრულე და არსებობა) დაკავშირებული აუდიტორული პროცედურების წარმატებით ჩატარება შეიძლება შუალედურ პერიოდში. მაგალითად, შუალედურ პერიოდში შეიძლება ჩატარდეს კონტროლის ტესტები შედარებით სტანდარტულ კონტროლის საშუალებებზე, როგორცაა, მაგალითად საინფორმაციო ტექნოლოგიების კონტროლის საშუალებები, ან ახალი პროდუქტების სანქციონირება. გარდა ამისა, ახალი პროდუქტების დამტკიცების პროცედურასთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებების ფაქტობრივი ეფექტიანობის ტესტირებისთვის შეიძლება სასარგებლო იყოს შუალედურ პერიოდში ისეთი აუდიტორული მტკიცებულებების შეკრება, რომლებიც ადასტურებს ახალი ფინანსური ინსტრუმენტის დამტკიცებას სათანადო დონის ხელმძღვანელი პირის ხელმოწერით.
101. აუდიტორებს მოდელბთან დაკავშირებით ზოგიერთი ტესტის ჩატარება შეუძლიათ რომელიმე შუალედური თარიღის მდგომარეობით, მაგალითად მოდელის გამოყენებით მიღებული შე-

²³ ასს 330-ის მე-11-12 და 22-23-ე პუნქტებში მოცემულია მოთხოვნები ისეთი შემთხვევებისთვის, როდესაც აუდიტორი პროცედურებს ატარებს შუალედურ პერიოდში და ახსნილია, როგორ შეიძლება ამგვარი აუდიტორული მტკიცებულებების გამოყენება.

დეგების შედარებით საბაზრო ოპერაციებთან. შუალედური თარიღისთვის კიდევ ერთი პროცედურის ჩატარება არის შესაძლებელი ისეთ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით, რომლისთვისაც არსებობს ემპირიული ამოსავალი მონაცემები, კერძოდ, ფასების გარე საინფორმაციო წყაროებიდან მოპოვებული ინფორმაციის დასაბუთებულობის შემოწმება.

102. ისეთი საკითხების ტესტირება, რომლებსაც მნიშვნელოვანი დონის სუბიექტური განსჯა ესაჭიროება, ხშირად ტარდება საანგარიშგებო პერიოდის მიწურულს ან საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს, რადგან:

- შეფასებები შეიძლება მნიშვნელოვნად შეიცვალოს მოკლე პერიოდში, რის გამოც ძნელია შუალედური თარიღისთვის არსებული ანგარიშთა ნაშთების შედარება და შეჯერება საანგარიშგებო თარიღისთვის არსებულ შესადარის ინფორმაციასთან;
- შუალედურ თარიღსა და საანგარიშგებო თარიღს შორის პერიოდში სამეურნეო სუბიექტმა შეიძლება უფრო გაზრდილი მოცულობით განახორციელოს ოპერაციები ფინანსური ინსტრუმენტებით;
- მანუალური საბუღალტრო გატარებები შეიძლება მხოლოდ საანგარიშგებო თარიღს შემდეგ აისახებოდეს;
- არასტანდარტული ან მსხვილი ოპერაციები შეიძლება განხორციელდეს საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს.

პროცედურები, რომლებიც დაკავშირებულია სისრულის, სისწორის, არსებობის, წარმოშობის, უფლებებისა და ვალდებულებების მტკიცებების შემოწმებასთან

103. ბევრი აუდიტორული პროცედურის გამოყენება შესაძლებელია ფინანსური ანგარიშგების რამდენიმე მტკიცების შესამოწმებლად. მაგალითად, საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს არსებული ანგარიშის ნაშთის არსებობის შესამოწმებელი პროცედურების მეშვეობით ასევე შემოწმდება მოცემული კატეგორიის ოპერაციების წარმოშობა; გარდა ამისა, ეს პროცედურები შეიძლება აუდიტორს იმის დადგენაშიც დაეხმაროს, სათანადოდ არის თუ არა ჩატარებული სამეურნეო სუბიექტში დროში გამიჯვნის პროცედურები. ეს იმით აიხსნება, რომ ფინანსურ ინსტრუმენტებს საფუძვლად უდევს იურიდიულად გაფორმებული ხელშეკრულებები, ამიტომ როდესაც აუდიტორი ოპერაციების ბუღალტრულად ასახვის სისწორეს ამოწმებს, ის შეძლებს მისი არსებობის შემოწმებასაც და ისეთ მტკიცებულებებს მოიპოვებს, რომლებიც ერთდროულად განამტკიცებს

როგორც წარმოშობის, ასევე უფლებებისა და ვალდებულებების მტკიცებებს; გარდა ამისა, დარწმუნდება, რომ ეს ოპერაციები აისახა სწორ (სათანადო) საანგარიშგებო პერიოდში.

104. შემდეგი პროცედურების მეშვეობით შესაძლებელია აუდიტორული მტკიცებულებების მოპოვება ფინანსური ანგარიშგების სისრულის, სისწორისა და არსებობის მტკიცებების განსამტკიცებლად:

- ბანკის ანგარიშების, სავაჭრო ოპერაციებისა და დეპოზიტარების საანგარიშგებო დოკუმენტების გარე დადასტურება²⁴. ამგვარი დასტურის მიღება შესაძლებელია უშუალოდ კონტრაჰენტისგან (მათ შორის, ბანკისგან), როდესაც დასტურის მოთხოვნის პასუხი უშუალოდ აუდიტორს ეგზავნება. მეორე მხრივ, ამ ინფორმაციის მიღება შესაძლებელია კონტრაჰენტის სისტემებიდან, მონაცემთა გადაცემის არხის მეშვეობით. ასეთ შემთხვევაში, დადასტურების პროცედურების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების საიმედოობის შეფასებისას აუდიტორს შეუძლია განიხილოს კონტროლის საშუალებები, რომლებიც განკუთვნილია მონაცემების დამახინჯების თავიდან ასაცილებლად კომპიუტერულ სისტემებში, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ინფორმაციის გადაცემა. თუ აუდიტორი არ მიიღებს დასტურის მოთხოვნის პასუხებს, მან შეიძლება მტკიცებულებების მოპოვება შეძლოს ხელშეკრულებების განხილვითა და შესაბამისი კონტროლის საშუალებების ტესტირების ჩატარებით. ამასთან, გარე დადასტურების პროცედურები ხშირად ვერ უზრუნველყოფს ადეკვატურ აუდიტორულ მტკიცებულებებს ფინანსური ანგარიშგების შეფასების მტკიცების შესახებ, თუმცადა, ეს პროცედურები შეიძლება დაეხმაროს აუდიტორს რაიმე დამატებითი შეთანხმებების გამოვლენაში;
- ამონაწერების ან დეპოზიტარებისგან მიღებული მონაცემების შეჯერების შედეგების შემოწმება სამეურნეო სუბიექტის საკუთარ ბუღალტრულ ჩანაწერთან შედარებით. ამისათვის შეიძლება აუცილებელი გახდეს საინფორმაციო ტექნოლოგიების შეჯერების ავტომატიზებულ პროცესებთან დაკავში-

²⁴ ასს 505-ში - „გარეშე მხარეების დადასტურება“ - განხილულია, როგორ იყენებს აუდიტორი გარეშე მხარეების დადასტურების პროცედურებს აუდიტორული მტკიცებულებების მოსაპოვებლად ასს 330-ისა და ასს 500-ის მოთხოვნების შესაბამისად. იხ. ასევე ბიულეტენი აუდიტორი ფირმების თანამშრომლებისთვის - „ახალი პრაქტიკული საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსური ანგარიშგების აუდიტში გარეშე მხარეების დადასტურების პროცედურის გამოყენებასთან“; გამოცემული 2009 წლის ნოემბერში.

რებული კონტროლის საშუალებების შეფასება და იმის დადგენა, შეჯერების შედეგად გამოვლენილი განსხვავებები სათანადოდ იყო თუ არა გაანალიზებული და გასწორებული;

- საბუღალტრო გატარებებისა და მათთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებების მიმოხილვა. ამ პროცედურის შემდეგობით შესაძლებელია, მაგალითად:
  - იმის დადგენა, საბუღალტრო გატარებები ხომ არ იყო გაკეთებული ისეთი თანამშრომლების მიერ, რომლებსაც არ ჰქონდათ ამის უფლებამოსილება;
  - უჩვეულო ან არასათანადო საბუღალტრო გატარებების გამოვლენა, რომლებიც გაკეთდა საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს და შეიძლება წარმოშობდეს თაღლითობის რისკს;
- ცალკეული ხელშეკრულებების გაცნობა და სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების დამამტკიცებელი დოკუმენტაციის მიმოხილვა, მათ შორის ბუღალტრული აღრიცხვის მონაცემების. ამგვარად შესაძლებელია ზემოაღნიშნული ოპერაციების არსებობისა და მათთან დაკავშირებული უფლებებისა და ვალდებულებების მტკიცებების შემოწმება. მაგალითად, აუდიტორი შეიძლება გაეცნოს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებულ ცალკეულ ხელშეკრულებებს და გაანალიზოს ამ ოპერაციების დამამტკიცებელი დოკუმენტაცია, მათ შორის საბუღალტრო გატარებები, რომლებიც გაკეთდა ხელშეკრულების თავდაპირველად აღიარებისას; შემდეგ ასევე უნდა შეამოწმოს საბუღალტრო გატარებებიც, რომლებიც გაკეთდა შეფასების მიზნებისთვის. ამით აუდიტორი შეძლებს იმის შეფასებას, ამ ოპერაციისთვის დამახასიათებელი რთული ასპექტები სრულყოფილად იყო თუ არა გამოვლენილი და ასახული ანგარიშებში. უფლებების არსებობაში დასარწმუნებლად, სათანადო ცოდნისა და გამოცდილების მქონე სპეციალისტებმა უნდა განიხილონ იურიდიულად გაფორმებული გარიგებები და მათთან დაკავშირებული რისკები;
- კონტროლის საშუალებების ტესტირება, მაგალითად კონტროლის პროცედურების ხელახლა გამოყენებით;
- სამეურნეო სუბიექტში გამოყენებული საჩივრების/პრეტენზიების მართვის სისტემების მიმოხილვა. აღურიცხავი ოპერაციების არსებობის გამო, სამეურნეო სუბიექტმა შეიძლება

კონტრაჰენტს ვერ გადაუხადა თანხა. ასეთი ოპერაციები შეიძლება გამოვლინდეს მიღებული საჩივრების მიმოხილვით;

- ურთიერთჩათვლის გენერალური შეთანხმებების გაცნობა, აღუ-რიცხავი ფინანსური ინსტრუმენტების გამოვლენის მიზნით.

105. ეს პროცედურები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტისთვის, როგორცაა წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტები ან გარანტიები. ეს იმით აიხსნება, რომ მათთვის შეიძლება არ მოითხოვებოდეს მსხვილი თავდაპირველი ინვესტიცია და, მაშასადამე, მათი არსებობის დადგენა, სავარაუდოდ, ძნელი იქნება. მაგალითად, ჩართულ წარმოებულ ფინანსურ ინსტრუმენტებს ხშირად მოიცავს ისეთი ხელშეკრულებები, რომლებიც არაფინანსურ ინსტრუმენტებს წარმოადგენს და ისინი შეიძლება ჩართული არ იყოს დადასტურების პროცედურებში.

ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება

ფინანსური ანგარიშგების მომზადებასთან დაკავშირებული მოთხოვნები

106. ფინანსური ანგარიშგების სამართლიანი წარდგენის საფუძვლებში ხშირად გამოიყენება რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიული სისტემა, მაგალითად ფასს-ებში და აშშ-ის საყოველთაოდ აღიარებულ ბუღალტრული აღრიცხვის პრინციპებში (GAAP). როგორც წესი, ეს იმას ნიშნავს, რომ შეფასების განუსაზღვრელობის ზრდასთან ერთად უფრო მეტი მოცულობისა და დეტალური ინფორმაციის გამჟღავნება მოითხოვება. იერარქიული დონეების გამიჯვნას შეიძლება დასჭირდეს პროფესიული განსჯა.
107. აუდიტორმა შეიძლება სასარგებლოდ მიიჩნიოს იმის გარკვევა, რეალური ღირებულების იერარქიაში რომელ დონეს მიეკუთვნება ფინანსური ინსტრუმენტები. შეფასების განუსაზღვრელობასთან ერთად, როგორც წესი, იზრდება ფინანსური ანგარიშგების არსებითი უზუსტობის რისკი და ჩასატარებელი აუდიტორული პროცედურების დონე. რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიული სტრუქტურის მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები და მე-2 დონის ზოგიერთი ამოსავალი მონაცემი შეიძლება სასარგებლო ინდიკატორი აღმოჩნდეს შეფასების განუსაზღვრელობის დონის დასადგენად. მე-2 დონის ამოსავალ მონაცემებში შედის როგორც ადვილად მოსაპოვებელი მონაცემები, ასევე მონაცემები, რომლებიც ახლოს არის მე-3 დონის მონაცემებთან. აუდიტორი აფასებს არსებულ მტკიცებულებებს და წარმოდგენას იქმნის როგორც რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიული სტრუქტურის, ასევე ხელმ-

ძღვანელობის მიკერძოების რისკის შესახებ, რომელიც დაკავშირებულია ფინანსური ინსტრუმენტების დაყოფასთან რეალური ღირებულების იერარქიის კატეგორიების შესაბამისად.

108. ასს 540-ის შესაბამისად,²⁵ აუდიტორმა უნდა განიხილოს სამეურნეო სუბიექტის შეფასების პოლიტიკა და მეთოდის, შეფასების მეთოდის გამოყენებული მონაცემებისა და დაშვებების კუთხით. ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლები ხშირ შემთხვევაში არ ადგენს შეფასებისთვის გამოსაყენებელ კონკრეტულ მეთოდებს. ასეთ სიტუაციაში, აუდიტორს ხელმძღვანელობის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად გამოყენებული მეთოდების შესახებ ნათელი წარმოდგენის შექმნაში დაეხმარება, მაგალითად შემდეგი საკითხების განხილვა:

- გააჩნია თუ არა ხელმძღვანელობას შეფასებისთვის ფორმალური პოლიტიკა; თუ გააჩნია, სათანადოდ არის თუ არა დოკუმენტურად გაფორმებული ფინანსური ინსტრუმენტებისთვის გამოყენებული შეფასების მეთოდის ამ პოლიტიკის შესაბამისად;
- რომელი მოდელების გამოყენებით წარმოიქმნება ყველაზე დიდი არსებითი უზუსტობის რისკი;
- როგორ გაითვალისწინა ხელმძღვანელობამ კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტის შეფასების სირთულე კონკრეტული მეთოდის შერჩევას;
- ხომ არ გაიზარდა არსებითი უზუსტობის რისკი იმის გამო, რომ ხელმძღვანელობამ საკუთარი მოდელი დაამუშავა ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად, ან იმიტომ, რომ ეს მოდელი განსხვავდება კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტის შესაფასებლად პრაქტიკაში ფართოდ გამოყენებული შეფასების მეთოდისგან;
- გამოიყენა თუ არა ხელმძღვანელობამ ფასების ინფორმაციისთვის გარე წყაროები;
- გააჩნიათ თუ არა აუცილებელი კვალიფიკაცია და გამოცდილება იმ პირებს, რომლებიც მონაწილეობენ შეფასების მეთოდის დამუშავებასა და გამოყენებაში, მათ შორის, ამ სამუშაოს შესრულებაში ჩართული იყო თუ არა ხელმძღვანელობის ექსპერტი;

²⁵ იხ ასს 540, პუნქტი 8(გ).

- ხომ არ არსებობს რაიმე ნიშნები იმისა, რომ ხელმძღვანელობამ მიკერძოება გამოიჩინა შეფასებისთვის გამოსაყენებელი მეთოდის შერჩევისას.

შეფასებასთან დაკავშირებული არსებითი უზუსტობის რისკის შეფასება

109. როდესაც აუდიტორი აფასებს, სამეურნეო სუბიექტის მიერ გამოყენებული შეფასების მეთოდიკა არის თუ არა მოცემული გარემოებებისთვის შესაფერისი და დანერგილია თუ არა სამეურნეო სუბიექტში შეფასებასთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებები, აუდიტორს შეუძლია მაგალითად, შემდეგი ფაქტორების განხილვა:

- შეფასების ამ მეთოდებს ფართოდ იყენებენ თუ არა პრაქტიკაში ბაზრის სხვა მონაწილეები და არსებობს თუ არა იმის მაგალითები, რომ ამ მეთოდების მეშვეობით მიღებული იყო ფასების საიმედო შეფასებები საბაზრო ოპერაციების საფუძველზე;
- შეფასების ეს მეთოდები მუშაობს თუ არა ისე, როგორც გამიზნული იყო; ხომ არ იყო დაშვებული შეცდომები მათი დამუშავებისას, განსაკუთრებით ისეთი, რომლებიც გამოვლინდება ექსტრემალურ პირობებში და ობიექტურად შემოწმდა და დასაბუთდა თუ არა ისინი. შეცდომების არსებობაზე შეიძლება მიანიშნებდეს შეუსაბამო ცვლილებები საკონტროლო მაჩვენებლებთან შედარებით;
- შეფასების მეთოდები ითვალისწინებს თუ არა შესაფასებელი ფინანსური ინსტრუმენტის დამახასიათებელ თანდაყოლილ რისკებს, მათ შორის, კონტრაჰენტის კრედიტუნარიანობის რისკს, ასევე საკუთარ საკრედიტო რისკს, იმ შემთხვევაში თუ ეს მეთოდები გამოიყენება ფინანსური ვალდებულებების შესაფასებლად;
- შეფასების მეთოდები რამდენად არის მორგებული ბაზარს, მათ შორის რამდენად არის ისინი მგრძობიარე საბაზრო პარამეტრების (ცვლადების) ცვლილებებთან მიმართებით;
- გამოყენებული საბაზრო ცვლადები და დაშვებები თავსებადია თუ არა ერთმანეთთან და შეფასებისთვის გამოყენებულ მეთოდებში, საბაზრო ცვლადებსა თუ დაშვებებში შეტანილი ცვლილებები დასაბუთებულია თუ არა ახალი პირობების გათვალისწინებით;

- მგრძობელობის ანალიზი მიანიშნებს თუ არა იმაზე, რომ დაშვებებში მხოლოდ მცირე ან ზომიერი ცვლილების შეტანით მნიშვნელოვნად შეიცვლება შეფასებები;
- როგორია ორგანიზაციული სტრუქტურა, კერძოდ, არსებობს თუ არა სამეურნეო სუბიექტში სპეციალური განყოფილება, რომელიც პასუხს აგებს გარკვეული ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებელი მოდელების დამუშავებაზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები გამოიყენება. მაგალითად, მოდელების დამუშავების განყოფილება (თანამშრომლები), რომელიც მონაწილეობს გარიგებების ფასების განსაზღვრაში უფრო ნაკლებად ობიექტური იქნება, ვიდრე მოდელების დამუშავების განყოფილება, რომელიც ფუნქციურად და ორგანიზაციულად გამოცალკევებულია მომხმარებლებთან მუშაობის (საოპერაციო) განყოფილებისგან;
- იმ პირთა კომპეტენტურობა და ობიექტურობა, რომლებიც პასუხს აგებენ შეფასების მეთოდების დამუშავებასა და გამოყენებაზე, მათ შორის, ხელმძღვანელობის შესაბამისი გამოცდილება კონკრეტული მოდელების გამოყენებაში, რომლებიც შეიძლება ახალი დამუშავებული იყოს.

გარდა ამისა, აუდიტორს (ან აუდიტორის ექსპერტს) შეუძლია ერთი ან რამდენიმე შეფასების მეთოდის დამოუკიდებლად დამუშავება და მისი შედეგების შედარება ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული შეფასების მეთოდებით მიღებულ შედეგებთან.

მნიშვნელოვანი რისკები

110. რისკის შესაფასებელი პროცედურების მეშვეობით აუდიტორს შეუძლია ერთი ან რამდენიმე მნიშვნელოვანი რისკის გამოვლენა, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან, როდესაც არსებობს რომელიმე ქვემოთ განხილული გარემოებები:

- შეფასების მაღალი განუსაზღვრელობა არის დაკავშირებული ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან (მაგალითად, ფინანსურ ინსტრუმენტებთან, რომელთა შეფასებისთვისაც არა-ემპირიული ამოსავალი მონაცემები გამოიყენება);²⁶

²⁶ თუ აუდიტორმა დაადგინა, რომ რთული ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან დაკავშირებული მაღალი დონის განუსაზღვრელობის გამო მნიშვნელოვანი რისკი წარმოიშობა, მან ასს 540-ის შესაბამისად უნდა ჩაატაროს ძირითადი პროცედურები და შეაფასოს, ადეკვატურად არის თუ არა გამყლავებული ფინანსური ანგარიშგების

- არ არსებობს საკმარისი მტკიცებულებები, რომლებიც განამტკიცებს სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებებს, რომლებიც ხელმძღვანელობამ განსაზღვრა;
  - ხელმძღვანელობას წარმოდგენა არა აქვს სამეურნეო სუბიექტის ფინანსურ ინსტრუმენტებზე, ან არა აქვს სათანადო ცოდნა და გამოცდილება, რაც აუცილებელია ამ ინსტრუმენტების შეფასების სათანადოდ განსაზღვრისთვის, მათ შორის, არ შეუძლია იმის განსაზღვრა, ესაჭიროება თუ არა კორექტირება შეფასებას;
  - ხელმძღვანელობას კარგად არ ესმის ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლებით დადგენილი რთული მოთხოვნები, რომლებიც ეხება ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასა და მათ შესახებ ინფორმაციის გამჟღავნებას ფინანსური ანგარიშგების განმარტებით შენიშვნებში, ასევე არ შეუძლია განსჯა/გაანალიზება, რაც აუცილებელია ამ მოთხოვნების სათანადოდ შესასრულებლად;
  - შეფასების მეთოდით მიღებულ შედეგებში შეტანილია მნიშვნელოვანი კორექტირებები, როდესაც ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლები ითვალისწინებს ამგვარი კორექტირებების შეტანის მოთხოვნას ან ნებართვას.
111. სააღრიცხვო შეფასებებთან დაკავშირებით, რომლებიც მნიშვნელოვან რისკებს წარმოშობს, ასს 540²⁷ მოითხოვს, რომ სხვა ძირითად პროცედურებთან ერთად, რომლებიც ტარდება ასს 330-ის მოთხოვნების შესაბამისად, აუდიტორმა შეაფასოს:
- ა) როგორ გაითვალისწინა ხელმძღვანელობამ ალტერნატიული დაშვებები ან შედეგები და რატომ უარყო ისინი; ან სხვაგვარად როგორ გადაჭრა ხელმძღვანელობამ შეფასების განუსაზღვრელობის საკითხი სააღრიცხვო შეფასების გამოთვლისას;
  - ბ) ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული მნიშვნელოვანი დაშვებები არის თუ არა დასაბუთებული; და
  - გ) ხელმძღვანელობის განზრახვა და შესაძლებლობა, იმოქმედოს გარკვეული გეგმის მიხედვით, თუ ეს ქმედებები დაკავშირებულია ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული მნიშვნელოვანი დაშვებების დასაბუთებულობის მიღწევასთან, ან

შენიშვნებში ინფორმაცია ამ ინსტრუმენტების შეფასების განუსაზღვრელობის შესახებ. იხ ასს 540, პუნქტები მე-11, მე-15 და 20-ე.

²⁷ ასს 540, 15(ა)-(ბ) პუნქტი.

ხელმძღვანელობის მიერ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლების სათანადოდ გამოყენებასთან.

112. როდესაც ბაზრებზე აქტივობა იკლებს, გარემოებების ცვლილებებმა შეიძლება გამოიწვიოს საბაზრო ფასით რეალური ღირებულების შეფასების მიდგომის შეცვლა მოდელის გამოყენებით შეფასებით, ან ერთი მოდელის მეორით შეცვლა. ხელმძღვანელობას შეიძლება გაუჭირდეს სათანადო ზომების მიღება საბაზრო პირობების ცვლილების საპასუხოდ, თუ მას წინასწარ არ ექნება შემუშავებული სათანადო პოლიტიკა ამგვარ ცვლილებებზე რეაგირებისთვის. გარდა ამისა, ხელმძღვანელობას შეიძლება არ გააჩნდეს სათანადო ცოდნა და გამოცდილება, რაც აუცილებელია მოდელის სასწრაფოდ დასამუშავებლად, ან შეფასების მეთოდის შესარჩევად, რომელიც გამოსადეგი იქნება მოცემულ გარემოებებში. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სამეურნეო სუბიექტი რეალური ღირებულების შესაფასებლად შეფასების მეთოდებს სისტემატურად იყენებს, ხელმძღვანელობა მაინც მუდმივად აუცილებლად უნდა ამოწმებდეს, ფინანსური ინსტრუმენტების ღირებულების განსაზღვრისთვის გამოყენებული შეფასების მეთოდები და დაშვებები მიმდინარე პირობებშიც ისევ მისაღებია თუ არა. გარდა ამისა, შეფასების მეთოდები სამეურნეო სუბიექტმა შეიძლება იმ დროს შეარჩია, როდესაც ხელმისაწვდომი იყო დასაბუთებული საბაზრო ინფორმაცია, მაგრამ სიტუაციის მოულოდნელად გაუარესების პირობებში უკვე შეუძლებელია ამ მეთოდებით დასაბუთებული შეფასების განსაზღვრა.
113. ხელმძღვანელობის მხრიდან, წინასწარგანზრახვით ან წინასწარგანუზრახველად, მიკერძოების გამოჩენის ალბათობა იზრდება შეფასების სუბიექტურობისა და შეფასების განუსაზღვრელობის დონის ამაღლებასთან ერთად. მაგალითად, ხელმძღვანელობამ შეიძლება არჩიოს, არ გაითვალისწინოს საბაზრო ემპირიული მონაცემები ან დაშვებები და ამის ნაცვლად გამოიყენოს თვით სამეურნეო სუბიექტში დამუშავებული მოდელი, თუ ეს უკანასკნელი უფრო ხელსაყრელ შედეგებს იძლევა. შეიძლება ხელმძღვანელობას არც კი ჰქონდეს ბოროტი განზრახვა, მაგრამ გაუჩნდეს სუბიექტური განსჯისა და გადაწყვეტილების მიღების ბუნებრივი სურვილი უფრო ხელსაყრელი შედეგის მისაღებად, არსებული შესაძლო მნიშვნელობების ფართო დიაპაზონიდან, ნაცვლად იმისა, რომ მოცემული დიაპაზონიდან ისეთი შედეგი აიღოს, რომელიც შეიძლება ყველაზე შესაფერისად მიიჩნეოდეს ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად. ხელმძღვანელობის მიკერძოების ნიშანი შეიძლება ასევე იყოს შეფასების ერთი მეთოდის შეცვლა სხვა მეთოდით სხვადასხვა

პერიოდში, როდესაც არ არსებობს ამგვარი ცვლილების აშკარა და დასაბუთებული მიზეზი. მართალია, ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან დაკავშირებულ სუბიექტურ გადაწყვეტილებებს ყოველთვის ახლავს ამა თუ იმ ფორმით ხელმძღვანელობის მიკერძოება, მაგრამ, თუ არსებობს ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლების შეცდომაში შეყვანის განზრახვა, ამგვარი მიკერძოება, როგორც ასეთი, მაქინაციას წარმოადგენს.

აუდიტის ჩატარების მიდგომის დამუშავება

114. ხელმძღვანელობის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად გამოყენებული პროცედურის ტესტირებისას და ასევე, როდესაც აუდიტორი ამუშავებს სათანადო პროცედურებს არსებითი უზუსტობის შეფასებულ რისკებზე რეაგირებისთვის, აუდიტორმა ასს 540-ის²⁸ შესაბამისად უნდა ჩაატაროს ქვემოთ ჩამოთვლილი პროცედურებიდან ერთი ან რამდენიმე პროცედურა, სააღრიცხვო შეფასებების ხასიათის გათვალისწინებით:

- ა) შეამოწმოს, როგორ მიიღო ხელმძღვანელობამ სააღრიცხვო შეფასება და ასევე მონაცემები, რომელსაც ეყრდნობა შეფასება (მათ შორის, შეფასების მეთოდები, რომლებიც სამეურნეო სუბიექტმა ამ მიზნით გამოიყენა);
- ბ) შესაფერის ძირითად პროცედურებთან ერთად, ჩაატაროს კონტროლის ტესტი ხელმძღვანელობის მიერ სააღრიცხვო შეფასების განსაზღვრასთან დაკავშირებით დანერგილი კონტროლის საშუალებების ფაქტობრივი ეფექტიანობის დასადგენად;
- გ) დამოუკიდებლად განსაზღვროს საკუთარი წერტილოვანი შეფასება ან შეფასებების დიაპაზონი (ინტერვალური შეფასება), რათა გააანალიზოს ხელმძღვანელობის მიერ განსაზღვრული წერტილოვანი შეფასება;
- დ) განსაზღვროს, აუდიტორის დასკვნის თარიღამდე მომხდარი მოვლენები უზრუნველყოფს თუ არა აუდიტორულ მტკიცებულებებს მოცემული სააღრიცხვო შეფასების განსამტკიცებლად.

ბევრი აუდიტორის აზრით, აუდიტის ჩატარების ქმედითი და ეფექტიანი მიდგომა ხელმძღვანელობის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად გამოყენებული მეთოდისა და მონაცემების ტესტირება ხელმძღვანელობის მიერ სააღრიცხვო შეფასების განსაზღვრაზე დადგენილი კონტროლის საშუალებების ფაქტობრივი ეფექტიანობის ტესტირებასთან ერთად. მართალია, საანგა-

²⁸ ასს 540, მე-12-14 პუნქტები.

რიშგებო თარიღის შემდგომმა მოვლენებმა შეიძლება მოგვცეს გარკვეული მტკიცებულებები, რომლებიც ეხება ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებას, მაგრამ ამ მტკიცებულებების გამოყენებისას, სავარაუდოდ, აუცილებელი იქნება სხვა ფაქტორების მხედველობაში მიღებაც, რათა აუდიტორმა გაითვალისწინოს საანგარიშგებო თარიღის შემდგომ პერიოდში საბაზრო პირობებში მომხდარი ცვლილებები.²⁹ თუ აუდიტორს არა აქვს იმის შესაძლებლობა, რომ ჩაატაროს ხელმძღვანელობის მიერ სააღრიცხვო შეფასების განსაზღვრისთვის გამოყენებული მეთოდის ტესტირება, მას შეუძლია თვითონ დამოუკიდებლად განსაზღვროს წერტილოვანი შეფასება ან შეფასებების დიაპაზონი.

115. როგორც აღწერილია I განყოფილებაში, ფინანსური ინსტრუმენტების რეალური ღირებულების შესაფასებლად, ხელმძღვანელობას შეუძლია:

- ფასების გარე წყაროებიდან მიღებული მონაცემების გამოყენება;
- მონაცემების შეგროვება საკუთარი შეფასების გამოსათვლელად სხვადასხვა მეთოდის, მათ შორის მოდელების გამოყენებით;
- ექსპერტის მოწვევა შეფასების განსაზღვრისთვის.

ბევრ შემთხვევაში ხელმძღვანელობას შეუძლია ამ მეთოდების ერთობლივად გამოყენება. მაგალითად, ხელმძღვანელობას შეუძლია დანერგოს საკუთარი პროცესი ფასის დასადგენად, მაგრამ იმავედროულად გამოიყენოს ფასების გარე წყაროები საკუთარი შეფასებების განსამტკიცებლად.

აუდიტის თავისებურებები იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელმძღვანელობა იყენებს ფასების გარე წყაროებს

116. სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად ხელმძღვანელობას შეუძლია გარე წყაროების გამოყენება, როგორცაა ფასების საინფორმაციო სამსახურები ან ბროკერები. იმის ცოდნა, როგორ იყენებს ხელმძღვანელობა ამ ინფორმაციას და როგორ მუშაობს ფასების საინფორმაციო სამსახურები, აუდიტორს დაეხმარება ჩასატარებელი აუცილებელი აუდიტორული პროცედურების ხასიათისა და მოცულობის დადგენაში.

117. იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელმძღვანელობა იყენებს ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს, სავარაუდოდ, განსახილველი იქნება შემდეგი საკითხები:

²⁹ ასს 540-ის გ63-გ66 პუნქტებში განხილულია ზოგიერთი ფაქტორის მაგალითი, რომელიც შეიძლება გასათვალისწინებელი იყოს.

- *ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს ტიპი* - ფასების ზოგიერთი გარე საინფორმაციო წყარო უფრო ბევრ ინფორმაციას გასცემს თავიანთი სამუშაო პროცესების შესახებ, სხვასთან შედარებით. მაგალითად, ფასების საინფორმაციო სამსახური ხშირად გასცემს ინფორმაციას ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად გამოყენებული თავისი მეთოდიკის, დაშვებებისა და მონაცემების თაობაზე, აქტივების კლასის დონეზე. მათგან განსხვავებით, ბროკერები ხშირად არ იძლევიან ინფორმაციას (ან შეზღუდულ ინფორმაციას გასცემენ) თავიანთი ამოსავალი მონაცემებისა და საკუთარი შეფასებების/განაკვეთების დასადგენად გამოყენებული დაშვებების შესახებ;
- *გამოყენებული ამოსავალი მონაცემების ხასიათი და შეფასების მეთოდიკის სირთულის დონე* - ფასების გარე საინფორმაციო წყაროებიდან მიღებული ფასები შეიძლება განსხვავდებოდეს საიმედოობის ხარისხით, რაც იმაზეა დამოკიდებული, გამოყენებული ამოსავალი მონაცემები ემპირიულია თუ არაემპირიული (და შესაბამისად, რომელ დონეს მიეკუთვნება ამოსავალი მონაცემები რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიულ სტრუქტურაში), ასევე კონკრეტული კლასის ფასიანი ქაღალდების ან აქტივების შესაფასებლად გამოყენებული მეთოდიკის სირთულის მიხედვით. მაგალითად, ისეთი წილობრივი ინსტრუმენტის ფასის შესახებ ინფორმაციის საიმედოობის ხარისხი, რომელიც აქტიურად მიმოიქცევა ლიკვიდურ ბაზარზე, უფრო მაღალია, ვიდრე კორპორაციული ობლიგაციის ფასის შესახებ ინფორმაციის, რომელიც მიმოიქცევა ლიკვიდურ ბაზარზე, მაგრამ ამ ობლიგაციით შეფასების თარიღისთვის არ განხორციელებულა სავაჭრო ოპერაციები. თავის მხრივ, ამგვარი ობლიგაციის ფასის შესახებ ინფორმაციის საიმედოობის ხარისხი უფრო მაღალია, ვიდრე აქტივებით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდის ფასის შესახებ ინფორმაციის, რომლის შეფასება განისაზღვრება დისკონტირებული ფულადი ნაკადების მოდელით;
- *ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს რეპუტაცია და მუშაობის გამოცდილება* - მაგალითად, ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს შეიძლება მუშაობის გამოცდილება ჰქონდეს გარკვეული ტიპის ფინანსურ ინსტრუმენტებთან და ამ სფეროში ჰქონდეს მოპოვებული აღიარება, როგორც ექსპერტს, მაგრამ, ამავე დროს, არ ჰქონდეს სხვა ტიპის ფინანსურ ინსტრუმენტებთან მუშაობის ანალოგიური გამოცდილება. ამ თვალსაზრისით, შეიძლება

დიდი მნიშვნელობა ჰქონდეს აუდიტორის ადრინდელ მუშაობის გამოცდილებას ფასების ამ გარე საინფორმაციო წყაროსთან;

- *ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს ობიექტურობა* - მაგალითად, თუ ხელმძღვანელობას ფასი მიაწოდა კონტრაჰენტმა, კერძოდ ბროკერმა, რომელმაც ფინანსური ინსტრუმენტი მიჰყიდა მოცემულ სამეურნეო სუბიექტს, ან სამეურნეო სუბიექტს, რომელსაც მჭიდრო კავშირი აქვს აუდიტირებულ სამეურნეო სუბიექტთან, ასეთი ფასი შეიძლება არ იყოს საიმედო;
- *სამეურნეო სუბიექტში დანერგილი კონტროლის საშუალებები ფასების გარე საინფორმაციო წყაროდან მიღებული ინფორმაციის გამოყენებაზე* - რეალური ღირებულების შეფასების საიმედოობის დონეზე გავლენას ახდენს ხელმძღვანელობის მიერ დაწესებული კონტროლის საშუალებები ფასების გარე საინფორმაციო წყაროებიდან მიღებული მონაცემების საიმედოობის შესაფასებლად. მაგალითად ხელმძღვანელობას შეიძლება დანერგილი ჰქონდეს კონტროლის საშუალებები იმ მიზნით, რომ:
  - შეამოწმოს და დაამტკიცოს ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს (მონაცემების) გამოყენება, მათ შორის მხედველობაში მიიღოს მისი რეპუტაცია, გამოცდილება და ობიექტურობა;
  - დაადგინოს ფასებისა და მასთან დაკავშირებული სხვა მონაცემების სისრულე, რელევანტურობა და სისწორე.
- *კონტროლის საშუალებები, რომლებსაც იყენებს ფასების გარე საინფორმაციო წყარო* - აუდიტორისთვის საინტერესო კლასის აქტივების შეფასებაზე დაწესებული კონტროლის საშუალებები და პროცედურები, მაგალითად, ფასების გარე საინფორმაციო წყარო შეიძლება კონტროლის ეფექტურ სისტემას იყენებდეს ფასების განსაზღვრის პროცედურებზე, მათ შორის იყენებდეს ფორმალურ პროცედურას დამკვეთების მიერ (როგორც მყიდველების, ასევე გამყიდველების) ფასების სამსახურიდან მიღებულ ფასებთან დაკავშირებით პრეტენზიების წაყენებისთვის, თუ ამგვარი პრეტენზია საბუთდება სათანადო მტკიცებულებებით. ამგვარი პროცედურა ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს ფასების მუდმივად გაკორექტირების საშუალებას აძლევს, რათა რაც შეიძლება სრულად გაითვალისწინოს ბაზრის მონაწილეთათვის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია.

118. ფასების გარე საინფორმაციო წყაროებიდან მიღებულ მონაცემებთან დაკავშირებით აუდიტორული მტკიცებულებების შეკრების შესაძლო მიდგომებს განეკუთვნება, მაგალითად:
- 1-ლი დონის ამოსავალი მონაცემებისთვის - ფასების გარე საინფორმაციო წყაროდან მიღებული მონაცემების შედარება ბაზრის ემპირიულ ფასებთან;
  - ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს მიერ წარმოდგენილი ანგარიშის გაანალიზება, რომელიც ეხება მათ კონტროლის საშუალებებსა და პროცესებს, გამოყენებულ შეფასების მეთოდებს, ამოსავალ მონაცემებსა და დაშვებებს;
  - ხელმძღვანელობის მიერ ფასების გარე საინფორმაციო წყაროდან მიღებული მონაცემების საიმედოობის შესაფასებლად გამოყენებული კონტროლის საშუალებების ტესტირება;
  - ფასების გარე საინფორმაციო წყაროსთან მიმართებით პროცედურების ჩატარება იმ კონტროლის საშუალებებისა და პროცესების, შეფასების მეთოდების, ამოსავალი მონაცემებისა და დაშვებების შესწავლისა და ტესტირების მიზნით, რომლებსაც იყენებენ აქტივების კლასების, ან აუდიტორისთვის საინტერესო კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად;
  - ფასების გარე საინფორმაციო წყაროსგან მიღებული ფასების დასაბუთებულობის შეფასება ფასების სხვა გარე საინფორმაციო წყაროსგან მიღებულ ფასებთან, სამეურნეო სუბიექტის შეფასებასთან და თვითონ აუდიტორის საკუთარ შეფასებებთან შედარების გზით;
  - შეფასების მეთოდების, დაშვებებისა და ამოსავალი მონაცემების დასაბუთებულობის შეფასება;
  - წერტილოვანი შეფასების ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრა ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტისთვის, რომლის ფასები ფასების გარე საინფორმაციო წყარომ განსაზღვრა და იმის დადგენა, საკმარისად ახლოს არის თუ არა მიღებული შედეგები;
  - მომსახურე ორგანიზაციის აუდიტორის დასკვნის მოპოვება, რომელშიც აღწერილია ფასების სისწორის შემოწმებასთან დაკავშირებით დანერგილი კონტროლის საშუალებები.³⁰

³⁰ ფასების ზოგიერთი საინფორმაციო სამსახური თავის მომხმარებლებს აწვდის დასკვნებს, სადაც ახსნილია, როგორ მუშაობს ფასების ინფორმაციასთან დაკავშირებული მათი კონ-

119. ფასების რამდენიმე გარე საინფორმაციო წყაროდან მიღებული ფასებიც ასევე შეიძლება სასარგებლო ინფორმაცია იყოს შეფასების განუსაზღვრელობის შესახებ. ფასების ფართო დიაპაზონი შეიძლება მინიშნებდეს შეფასების განუსაზღვრელობის შედარებით მაღალ დონეზე და შეიძლება იმასაც გულისხმობდეს, რომ ფინანსური ინსტრუმენტი მგრძობიარეა მონაცემებისა და დაშვებების უმნიშვნელო ცვლილებებთან მიმართებით. ვიწრო დიაპაზონი შეიძლება მოწმობდეს შეფასების განუსაზღვრელობის ნაკლებ დონეზე და გულისხმობდეს, რომ ფინანსური ინსტრუმენტი ნაკლებად მგრძობიარეა მონაცემებისა და დაშვებების ცვლილებებთან მიმართებით. მართალია, ფასების მოპოვება რამდენიმე გარე საინფორმაციო წყაროდან შეიძლება სასარგებლო იყოს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ აუდიტორი ისეთ ფინანსურ ინსტრუმენტებს იხილავს, რომელთა ამოსავალი მონაცემებიც რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიულ სტრუქტურაში მე-2 და მე-3 დონეებს მიეკუთვნება, მაგრამ, თავისთავად, ფასების მოპოვება რამდენიმე გარე საინფორმაციო წყაროდან, სავარაუდოდ, ვერ უზრუნველყოფს საკმარის და შესაფერის აუდიტორულ მტკიცებულებებს. ეს აიხსნება შემდეგი მიზეზებით:

- ა) წყაროები, რომლებიც განსხვავებულ საინფორმაციო წყაროებად მიიჩნევა, შეიძლება თვითონ ფასებისთვის ერთსა და იმავე ამოსავალ წყაროს იყენებდნენ;
- ბ) რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიულ სტრუქტურაში ფინანსური ინსტრუმენტის რომელიმე კატეგორიაზე მისაკუთვნებლად, შეიძლება აუცილებელი გახდეს იმ ამოსავალი მონაცემების გარკვევა, რომლებიც ფასების გარე საინფორმაციო წყარომ გამოიყენა ფასების დასადგენად.

120. გარკვეულ შემთხვევებში, აუდიტორმა შეიძლება ვერ შეძლოს იმ პროცესის გარკვევა, რომელიც გამოიყენეს ფასის დასადგენად, მათ შორის ამ პროცესთან დაკავშირებით დანერგილი კონტროლის საშუალებების, რათა დაადგინოს, რამდენად საიმედოა დადგენილი ფასი, ან შესაძლოა აუდიტორს ხელი არ მიუწვდებოდეს მოდელის გამოყენებაზე, მათ შორის დაშვებებსა და სხვა ამოსავალ

ტროლის საშუალებები, ანუ აწვდის მასს 3402-ის - „მარწმუნებელი დასკვნები მომსახურე ორგანიზაციის კონტროლის საშუალებების შესახებ“ - შესაბამისად შედგენილ დასკვნებს. ხელმძღვანელობას შეუძლია ამგვარი დასკვნის მოთხოვნა (ხოლო აუდიტორს შეუძლია მისი მოპოვების საკითხის განხილვა), რათა გაიგოს, როგორ მოამზადეს ფასების შესახებ მონაცემები და შეაფასოს, რამდენად შეიძლება დაყრდნობა ფასების საინფორმაციო სამსახურის კონტროლის საშუალებებზე.

მონაცემებზე. ასეთ შემთხვევაში, აუდიტორმა შეფასებული რისკის საპასუხოდ შეიძლება გადაწყვიტოს საკუთარი წერტილოვანი შეფასების ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრა, ხელმძღვანელობის მიერ განსაზღვრული წერტილოვანი შეფასების დასაბუთებულობის შესაფასებლად.

აუდიტის თავისებურებები იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელმძღვანელობას რეალური ღირებულების შესაფასებლად გამოყენებული აქვს მოდელი

121. ასს 540-ის 13(ბ) პუნქტის შესაბამისად, თუ აუდიტორი ატარებს ხელმძღვანელობის მიერ სააღრიცხვო შეფასების განსაზღვრისთვის გამოყენებული პროცესის ტესტირებას, მან უნდა შეაფასოს, გამოყენებული შეფასების მეთოდი კონკრეტული გარემოებების შესაფერისია თუ არა, ასევე დასაბუთებულია თუ არა ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული დაშვებები ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლებით განსაზღვრული შეფასების მიზნების გათვალისწინებით.
122. იმის მიუხედავად, ხელმძღვანელობა ფასების გარე საინფორმაციო წყაროს იყენებს თუ თვითონ განსაზღვრავს საკუთარ შეფასებას, ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად ხშირად იყენებენ მოდელს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ რეალური ღირებულების შესაფასებლად გამოიყენება რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიული სტრუქტურის მე-2 და მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები. მოდელთან დაკავშირებით ჩასატარებელი აუდიტორული პროცედურების ხასიათის, ვადებისა და მოცულობის დადგენისას აუდიტორს შეუძლია ამ მოდელში გამოყენებული მეთოდიკის, დაშვებებისა და მონაცემების განხილვა. როდესაც აუდიტორი შედარებით რთულ ფინანსურ ინსტრუმენტებს იხილავს, მაგალითად ფინანსურ ინსტრუმენტებს, რომელთა შესაფასებლადაც მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემები გამოიყენება, აუდიტორული მტკიცებულებების სასარგებლო წყარო შეიძლება იყოს მოდელის შემადგენელი სამივე ზემოაღნიშნული კომპონენტის ტესტირება. თუმცა, თუ მოდელი მარტივიც არის და ამავე დროს საყოველთაოდ აღიარებულიც, როგორცაა, მაგალითად ობლიგაციების ფასების გამოთვლის ზოგიერთი მეთოდი, შეიძლება მტკიცებულებებისთვის უფრო სასარგებლო წყარო იყოს ისეთი აუდიტორული მტკიცებულებები, რომლის მოსაპოვებლად განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მოდელში გამოყენებულ დაშვებებსა და მონაცემებს.

123. მოდელის ტესტირება შესაძლებელია ორი ძირითადი მიდგომით:

- ა) აუდიტორს ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული მოდელის ტესტირება შეუძლია მოდელის გამოყენების მიზანშეწონილობის, გამოყენებული დაშვებებისა და მონაცემების დასაბუთებულობის განხილვით, ასევე მათემატიკური გაანგარიშებების სისწორის შემოწმებით; ან
- ბ) აუდიტორს შეუძლია თვითონ დამოუკიდებლად განსაზღვროს შეფასება და შემდეგ მიღებული შედეგი შეუდაროს სამეურნეო სუბიექტის მიერ გამოთვლილს.

124. თუ ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება გამოთვლილია არა ემპირიული მონაცემების (ანუ მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემების) საფუძველზე, აუდიტორს, სხვასთან ერთად, შეუძლია მაგალითად შემდეგი საკითხების განხილვა - როგორ ამტკიცებს ხელმძღვანელობა:

- რომელი სამეურნეო სუბიექტები არიან ბაზრის მონაწილეები განსახილველ ფინანსურ ინსტრუმენტთან დაკავშირებით და როგორია მათი მახასიათებლები;
- როგორ განსაზღვრავს ხელმძღვანელობა არაემპირიულ მონაცემებს თავდაპირველი აღიარებისას;
- რა ცვლილებები შეიტანა ხელმძღვანელობამ საკუთარ დაშვებებში, რათა აესახა თავისი მოსაზრებები იმ დაშვებების შესახებ, რომლებსაც გამოიყენებდნენ ბაზრის მონაწილეები;
- გამოიყენა თუ არა ხელმძღვანელობამ ყველაზე ზუსტი ამოსავალი მონაცემები, რომლებიც ხელმისაწვდომი იყო მოცემულ გარემოებებში;
- როგორ არის გათვალისწინებული მის დაშვებებში ინფორმაცია შესადარისი ოპერაციების შესახებ (თუ ამის გაკეთება მიზანშეწონილი იყო);
- რა შედეგები მოიტანა მოდელის მგრძობელობის ანალიზმა იმ შემთხვევაში, თუ არაემპირიული ამოსავალი მონაცემები იყო გამოყენებული და ხელმძღვანელობამ შეიტანა თუ არა კორექტირებები შეფასების განუსაზღვრელობის გასათვალისწინებლად.

125. გარდა ამისა, შეფასებების ტესტირების ჩასატარებლად და ასევე იმის დასადგენად, მთლიანობაში შეფასებები დასაბუთებულია თუ არა, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს აუდიტორის ცოდნას დარგის

სპეციფიკისა და ბაზრის ტენდენციების შესახებ, სხვა სამეურნეო სუბიექტების მიერ განსაზღვრული შეფასებებისა (კონფიდენციალობის გათვალისწინებით) და ასევე ფასების სხვა ინდიკატორების ცოდნას, რომლებიც დაკავშირებულია მოცემულ შეფასებებთან. თუ ჩანს, რომ ხელმძღვანელობის ფასებს მუდმივად აგრესიული ან კონსერვატიული ხასიათი აქვს, ეს შეიძლება ხელმძღვანელობის შესაძლო მიკერძოების მიმანიშნებელი იყოს.

126. როდესაც არ არსებობს გარე მტკიცებულებები საბაზრო ემპირიული მონაცემების სახით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელმა პირებმა სათანადო ყურადღება მიაქციონ ხელმძღვანელობის მიერ განსაზღვრული შეფასებების სუბიექტურ ხასიათსა და შეისწავლონ ამ შეფასებების განსამტკიცებლად მოპოვებული მტკიცებულებები. ასეთ შემთხვევაში, შესაძლოა აუდიტორს აუცილებლად დასჭირდეს იმის შეფასება, ჩატარებული იყო თუ არა დეტალური ანალიზი და ამ საკითხების განხილვა (მათ შორის შესაბამისი დოკუმენტაციის) სამეურნეო სუბიექტის ფარგლებში ხელმძღვანელობის ყველა დონეზე, მათ შორის მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებთან ერთად.
127. როდესაც იკლებს ან ირღვევა ბაზრების ჩვეულებრივი აქტივობა, ან არ არსებობს ბაზრის ემპირიული მონაცემები, ხელმძღვანელობის შეფასებები შეიძლება უფრო მეტად იყოს სუბიექტური და ნაკლებად ექვემდებარებოდეს შემოწმებას და, მაშასადამე, შეიძლება ნაკლებად საიმედო აღმოჩნდეს. ასეთ ვითარებაში, აუდიტორს მოდელის ტესტირება შეუძლია კომპლექსური პროცედურების გამოყენებით: სამეურნეო სუბიექტში არსებული კონტროლის საშუალებების ტესტირება, მოდელის სტრუქტურისა და მუშაობის შეფასება, მოდელში გამოყენებული დაშვებებისა და მონაცემების ტესტირება და მოდელის გამოყენებით მიღებული შედეგების შედარება თვითონ აუდიტორის მიერ გამოთვლილ წერტილოვან შეფასებასთან ან შეფასებების დიაპაზონთან, ან სხვა გარე მხარეების მიერ გამოყენებულ შეფასების მეთოდებთან.³¹

³¹ ასს 540-ის 13(დ) პუნქტი შეიცავს მოთხოვნებს ისეთი შემთხვევებისთვის, როდესაც აუდიტორი დამოუკიდებლად შეიმუშავებს შეფასების მნიშვნელობების დიაპაზონს, ხელმძღვანელობის წერტილოვანი შეფასების გასაანალიზებლად. ზოგიერთ შემთხვევაში, გარე მხარეების მიერ დამუშავებული შეფასების მეთოდები, რომლებსაც აუდიტორი იყენებს, შეიძლება მიჩნეულ იქნეს აუდიტორის ექსპერტის მიერ შესრულებულ სამუშაოდ და, ასეთ შემთხვევაში, მასზე გავრცელდება ასს 620-ის მოთხოვნები.

128. არსებობს იმის ალბათობა, რომ სამეურნეო სუბიექტის შეფასების მეთოდულადაა³² გამოყენებული ამოსავალი მონაცემების ტესტირების დროს (მაგალითად, იმ შემთხვევაში, თუ ამგვარი ამოსავალი მონაცემები განაწილებულია კატეგორიების მიხედვით რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიულ სტრუქტურაში) აუდიტორი იმავდროულად მოიპოვებს ისეთ მტკიცებულებებსაც, რომლებიც განამტკიცებს ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნების შესაბამისად ფინანსური ანგარიშგების განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებულ ინფორმაციას. მაგალითად, ძირითადი პროცედურები, რომლებსაც აუდიტორი ატარებს იმის შესაფასებლად, სამეურნეო სუბიექტის შეფასების მეთოდში გამოყენებული ამოსავალი მონაცემები (ე.ი 1-ლი, მე-2 და მე-3 დონის მონაცემები) მისაღებია თუ არა და სამეურნეო სუბიექტის მიერ ჩატარებული მგრძობელობის ანალიზის ტესტირება აუდიტორს ასევე გამოადგება იმის შესაფასებლადაც, გამჟღავნებული ინფორმაციით მიიღწევა თუ არა სამართლიანი წარდგენა.

ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული დაშვებების დასაბუთებულობის შეფასება

129. მოდელში გამოყენებული დაშვებები შეიძლება მიჩნეული იყოს მნიშვნელოვნად, თუ დაშვების მისაღებ ცვალებადობას შეუძლია არსებითი გავლენის მოხდენა ფინანსური ინსტრუმენტის შეფასებაზე.³³ შეიძლება ხელმძღვანელობას განხილული ჰქონდეს ალტერნატიული დაშვებები ან შედეგები მგრძობელობის ანალიზის ჩატარების მეშვეობით. დაშვებებთან დაკავშირებული სუბიექტურობის დონე გავლენას ახდენს შეფასების განუსაზღვრელობის დონეზე და, ამის გამო, შეიძლება აუდიტორმა დაასკვნას, რომ არსებობს მნიშვნელოვანი რისკი, მაგალითად მე-3 დონის ამოსავალი მონაცემების გამოყენების შემთხვევაში.

130. აუდიტორული პროცედურები, რომლებიც ტარდება ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული დაშვებების ტესტირებისთვის, მათ შორის ისეთი დაშვებების, რომლებიც მოდელში ამოსავალი მონაცემების სახით გამოიყენება, შეიძლება მოიცავდეს შემდეგი საკითხების შეფასებას:

³² იხ. მაგალითად, ასს 540-ის მე-15 პუნქტის მოთხოვნები, რომლებიც ეხება მნიშვნელოვან რისკებთან დაკავშირებული ხელმძღვანელობის დაშვებების შეფასებას აუდიტორის მიერ.

³³ იხ. ასს 540, პუნქტი გ.107.

- გამოიყენა თუ არა ხელმძღვანელობამ (ხოლო თუ გამოიყენა როგორ) საბაზრო ამოსავალი მონაცემები დაშვებების დამუშავებისას, რადგან, საზოგადოდ, რეალური ღირებულების შესაფასებლად მიზანშეწონილია საბაზრო ემპირიული ამოსავალი მონაცემების მაქსიმალურად გამოყენება და არაემპირიული ამოსავალი მონაცემების გამოყენების მინიმუმამდე დაყვანა;
- წინააღმდეგობაში ხომ არ მოდის დაშვებები საბაზრო ემპირიულ პირობებთან და ფინანსური აქტივის ან ფინანსური ვალდებულების მახასიათებლებთან;
- რამდენად მისაღები და საიმედოა ბაზრის მონაწილეთა მიერ გამოყენებული დაშვებების წყაროები და ხელმძღვანელობამ როგორ შეარჩია გამოსაყენებლად დაშვებები, თუ ბაზარზე რამდენიმე განსხვავებული დაშვება არსებობს; და
- მგრძობელობის ანალიზის შედეგები მიანიშნებს თუ არა იმას, რომ დაშვებების უმნიშვნელო ან ზომიერი ცვლილებები შეფასებების არსებით ცვლილებას იწვევს.

ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებულ დაშვებებთან დაკავშირებული სხვა საკითხების გასაცნობად იხილეთ ასს 540-ის გ77-გ83 პუნქტები.

131. მომავალ პერიოდებთან დაკავშირებით აუდიტორის განსჯა ეყრდნობა მსჯელობის მომენტში არსებულ ინფორმაციას. საანგარიშგებო თარიღის შემდგომმა მოვლენებმა შეიძლება ისეთი შედეგები გამოიწვიოს, რომლებიც წინააღმდეგობაში მოვა დასკვნებთან, რომლებიც დასკვნების გამოტანის დროს დასაბუთებული იყო.
132. ზოგ შემთხვევაში, იმისათვის, რომ რეალური ღირებულების გამოთვლებში გათვალისწინებული იყოს შეფასების განუსაზღვრელობა, შეიძლება გაკორექტირდეს დისკონტირების განაკვეთი, თითოეული დაშვების კორექტირების ნაცვლად. ასეთ შემთხვევაში, აუდიტორის მიერ ჩატარებული პროცედურები შეიძლება მიმართული იყოს დისკონტირების განაკვეთზე. ამ მიზნით აუდიტორს შეუძლია ანალოგიური ფასიანი ქაღალდით ბაზარზე განხორციელებული ოპერაციის შესწავლა, გამოყენებული დისკონტირების განაკვეთების შესადარებლად, ან საკუთარი მოდელის დამუშავება დისკონტირების განაკვეთის გამოსათვლელად, რომელსაც შემდეგ შეუდარებს ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებულ განაკვეთს.

აუდიტის თავისებურებები იმ შემთხვევაში, როდესაც სამეურნეო სუბიექტი იყენებს ხელმძღვანელობის ექსპერტს

133. როგორც I განყოფილებაში იყო განხილული, ხელმძღვანელობას შეუძლია შემფასებელი ექსპერტის მოწვევა ზოგიერთი ან ყველა თავისი ფასიანი ქაღალდის შესაფასებლად. ამგვარი ექსპერტები შეიძლება იყოს ბროკერები, საინვესტიციო ბანკები, ფასების საინფორმაციო სამსახურები, რომლებიც დამკვეთებს საექსპერტო შეფასების მომსახურებასაც უწევენ, ან სხვა სპეციალიზებული შემფასებელი ფირმები.

134. ასს 500-ის მე-8 პუნქტი შეიცავს მოთხოვნებს, რომლებიც აუდიტორმა უნდა დაიცვას ხელმძღვანელობის მიერ მოწვეული ექსპერტისგან მიღებული მტკიცებულებების შესაფასებლად. ხელმძღვანელობის ექსპერტთან და მის მიერ შესრულებულ სამუშაოსთან დაკავშირებით ჩასატარებელი აუდიტორული პროცედურების მოცულობა დამოკიდებულია ექსპერტის სამუშაოს მნიშვნელობაზე აუდიტორის მიზანთან მიმართებით. ხელმძღვანელობის ექსპერტის სამუშაოს მისაღებლობის შეფასება აუდიტორს ეხმარება იმის დადგენაში, ხელმძღვანელობის ექსპერტის მიერ მიწოდებული ფასები ან შეფასებები არის თუ არა საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებები შეფასებების განსამტკიცებლად. ამ მიზნით, აუდიტორს შეუძლია, მაგალითად, შემდეგი პროცედურების ჩატარება:

- ხელმძღვანელობის ექსპერტის კომპეტენტურობის, შესაძლებლობებისა და ობიექტურობის შეფასება, მაგალითად: ექსპერტსა და სამეურნეო სუბიექტს შორის ურთიერთობა; მისი რეპუტაცია და მდგომარეობა ბაზარზე; კონკრეტული ტიპის ფინანსურ ინსტრუმენტებთან ექსპერტის მუშაობის გამოცდილება და რამდენად ესმის ექსპერტს ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნები, რომლებიც ეხება შეფასებებს;
- ხელმძღვანელობის ექსპერტის სამუშაოს შესწავლა, მაგალითად, გამოყენებული შეფასების მეთოდისა (მეთოდების) და ამ მეთოდში (მეთოდებში) გამოყენებული ძირითადი საბაზრო ცვლადებისა (პარამეტრების) და დაშვებების მისაღებლობის შეფასების მეშვეობით;
- ექსპერტის სამუშაოს მისაღებლობის შეფასება აუდიტორული მტკიცებულებების სახით გამოყენების თვალსაზრისით. ამ ეტაპზე განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ექსპერტის სამუშაოს მიზანშეწონილობის შეფასებას ცალკეული ფინანსური ინსტრუმენტის დონეზე. შეიძლება მიზანშეწონილი იყოს, რომ

აუდიტორმა განსახილველი ფინანსური ინსტრუმენტების შერჩევითი ერთობლიობისათვის დამოუკიდებლად განსაზღვროს შეფასება (იხ. 136-ე და 137-ე პუნქტები წერტილოვანი შეფასების, ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრასთან დაკავშირებით) სხვადასხვა მონაცემისა და დაშვების გამოყენებით და შემდეგ ეს შეფასება შეუდაროს ხელმძღვანელობის ექსპერტის შეფასებას;

- სხვა პროცედურები შეიძლება მოიცავდეს:
  - სხვადასხვა დაშვების მოდელირებას სხვა მოდელების დაშვებების მისაღებად და შემდეგ ამ მეთოდით მიღებული დაშვებების დასაბუთებულობის განხილვას;
  - ხელმძღვანელობის წერტილოვანი შეფასებების შედარებას აუდიტორის წერტილოვან შეფასებებთან, რათა აუდიტორმა დაადგინოს, ხელმძღვანელობის შეფასებები მუდმივად მეტია თუ მუდმივად ნაკლებია აუდიტორის შეფასებებზე.

135. ხელმძღვანელობის ექსპერტმა სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებაში ხელმძღვანელობის დასახმარებლად შეიძლება თვითონ დაამუშაოს, ან განსაზღვროს დაშვებები. თუ ამგვარ დაშვებებს ხელმძღვანელობა გამოიყენებს, ისინი უკვე ხელმძღვანელობის დაშვებები გახდება და აუდიტორმა ისეთივე მიდგომით უნდა შეამოწმოს ისინი, როგორც ამოწმებს ხელმძღვანელობის სხვა დაშვებებს.

წერტილოვანი შეფასების ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრა/გამოთვლა

136. იმისათვის, რომ აუდიტორმა განსაზღვროს დიაპაზონის შეფასება, რომელსაც გამოიყენებს ხელმძღვანელობის მიერ გამოთვლილი შეფასების დასაბუთებულობის გასაანალიზებლად, მან თვითონ უნდა შეიმუშაოს შეფასების მეთოდი და შეფასების მეთოდში გამოყენებული ამოსავალი მონაცემები და დაშვებები გააკორექტიროს იმ დიაპაზონის განსაზღვრისთვის, რომელსაც გამოიყენებს ხელმძღვანელობის შეფასების დასაბუთებულობის შესაფასებლად. წინამდებარე ასკშ-ის 100-135 პუნქტები აუდიტორს შეიძლება დაეხმაროს წერტილოვანი შეფასების, ან შეფასებების დიაპაზონის განსაზღვრაში. ასს 540-ის³⁴ შესაბამისად, თუ აუდიტორი ისეთ დაშვებებს ან მეთოდებს იყენებს, რომელიც განსხვავდება ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებულისგან, აუდიტორი ვალდებულია, საკმარის დონეზე გაერკვეს ხელმძღვანელობის

³⁴ ასს 540, პუნქტი 13(გ).

დაშვებებსა და მეთოდულ კადრებში, რათა დაადგინოს, რომ დიაპაზონის საკუთარ შეფასებაში გათვალისწინებულია შესაბამისი ცვლადები და გააანალიზოს ნებისმიერი გამოვლენილი მნიშვნელოვანი განსხვავება ხელმძღვანელობის შეფასებებთან შედარებით. ხელმძღვანელობის შეფასების დასაბუთებულობის დასადგენად აუდიტორმა შეიძლება სასარგებლოდ მიიჩნიოს სამუშაოში აუდიტორის ექსპერტის ჩართვა.

137. ზოგიერთ შემთხვევაში, აუდიტორმა შეიძლება დაასკვნას, რომ შეუძლებელია საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებების მოპოვება ხელმძღვანელობის მიერ გამოყენებული დაშვებების ან მეთოდის შესწავლის ყველანაირი მცდელობის მიუხედავად. ასე შეიძლება მოხდეს, მაგალითად, იმ შემთხვევაში, თუ ფასების გარე საინფორმაციო წყარო იყენებს ისეთ მოდელსა და პროგრამულ უზრუნველყოფას, რომლებიც თვითონ დაამუშავა და არ გასცემს მომხმარებლებზე სათანადო ინფორმაციას. ასეთ სიტუაციაში, შეიძლება აუდიტორმა ვერ შეძლოს საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებების მოპოვება შეფასების შესახებ, თუ აუდიტორი ვერ ჩაატარებს სხვა პროცედურებს არსებითი უზუსტობის რისკებზე რეაგირების მიზნით, როგორცაა, მაგალითად აუდიტორის საკუთარი წერტილოვანი შეფასების ან შეფასებების დიაპაზონის გამოთვლა, ხელმძღვანელობის წერტილოვანი შეფასების გასაანალიზებლად.³⁵ ასს 705-ში³⁶ აღწერილია, რა შედეგები შეიძლება მოჰყვეს იმას, თუ აუდიტორს არ შეუძლია საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებების მოპოვება.

ფინანსური ინსტრუმენტების წარდგენა და ინფორმაციის გამჟღავნება ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ

138. ხელმძღვანელობის პასუხისმგებლობას განეკუთვნება ფინანსური ანგარიშგების მომზადება ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად.³⁷ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლებში ხშირად შეტანილია მოთხოვნა იმის თაობაზე, რომ ფინანსურ ანგარიშგებაში უნდა გამჟღავნდეს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც მომხმარებლებს საშუალებას მისცემს, საზრიანად შეაფასონ სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების გავლენა ფი-

³⁵ ასს 540, პუნქტი 13(დ).

³⁶ ასს 705 – „მოსაზრების მოდიფიცირება დამოუკიდებელი აუდიტორის დასკვნაში“.

³⁷ იხ. ასს 200-ის მე-4 და გ2 პუნქტები.

ნანსურ ანგარიშგებაზე, მათ შორის ამ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკები და განუსაზღვრელობის ფაქტორები. შეფასების საფუძვლის შესახებ ინფორმაციის გამჟღავნების მნიშვნელობა იზრდება ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან დაკავშირებული განუსაზღვრელობის დონის ზრდასთან ერთად და ასევე იმის მიხედვით, რეალური ღირებულების შეფასების იერარქიაში რომელ დონეს მიეკუთვნება შეფასება (ამოსავალი მონაცემები).

139. როდესაც ხელმძღვანელობა ფინანსურ ანგარიშგებაში აცხადებს, რომ ფინანსური ანგარიშგება მომზადებულია ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების შესაბამისად, ის ამჟღავნებს ან არაპირდაპირი ფორმით წარმოადგენს მტკიცებებს, რომლებიც ეხება ფინანსური ანგარიშგების სხვადასხვა ელემენტის წარდგენასა და ახსნა-განმარტებას და განმარტებით შენიშვნებში შესაბამისი ინფორმაციის გამჟღავნებას. მტკიცებები წარდგენისა და ახსნა-განმარტების შესახებ მოიცავს შემდეგ კატეგორიებს:

- ა) წარმოშობა და უფლებები და ვალდებულებები - ე.ი. ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახული ყველა მოვლენა, ოპერაცია და სხვა საკითხები უკვე მომხდარია და ეხება სამეურნეო სუბიექტს;
- ბ) სისრულე - ე.ი. ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახულია ყველანაირი ინფორმაცია, რომელიც ექვემდებარებოდა გამჟღავნებას;
- გ) კლასიფიკაცია და აღქმადობა - ე.ი. ფინანსური ინფორმაცია სათანადოდ არის წარდგენილი და აღწერილი და ინფორმაცია, რომელიც ექვემდებარებოდა გამჟღავნებას, ნათლად და გარკვევით არის ჩამოყალიბებული;
- დ) სისწორე და შეფასება - ე.ი. ფინანსური და სხვა სახის ინფორმაცია ასახულია სამართლიანად და შესაფერისი თანხებით.

აუდიტორული პროცედურები, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსურ ანგარიშგებაში გამჟღავნებული ინფორმაციის აუდიტთან, განკუთვნილია ზემოაღნიშნული მტკიცებების განხილვისთვის.

ფინანსური ინსტრუმენტების წარდგენასა და ახსნა-განმარტებასთან დაკავშირებული აუდიტორული პროცედურები

140. ქვემოთ განხილული საკითხები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფინანსურ ანგარიშგებაში ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ ინფორმაციის წარდგენისა და ახსნა-განმარტების მტკიცებებისთვის:

- ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის საფუძვლები, საზოგადოდ, მოიცავს მოთხოვნებს, რომლებიც ეხება დამატებითი

ინფორმაციის გამჟღავნებას სააღრიცხვო შეფასებებისა და მათან დაკავშირებული რისკებისა და განუსაზღვრელობის ფაქტორების შესახებ, მომხმარებლების უზრუნველყოფის მიზნით დამატებითი მონაცემებითა და განმარტებებით აქტივების, ვალდებულებების, შემოსავლებისა და ხარჯების შესახებ. აუდიტორს შეიძლება დასჭირდეს ყურადღების გამახვილება რისკებთან და მგრძობელობის ანალიზთან დაკავშირებით გამჟღავნებულ ინფორმაციაზე. აუდიტორის მიერ რისკების შესაფასებელი პროცედურებითა და კონტროლის ტესტების ჩატარებით მოპოვებულმა ინფორმაციამ შეიძლება აუდიტორი უზრუნველყოს ისეთი მტკიცებულებებით, რომლებიც მას დასკვნის გამოტანის საშუალებას მისცემს იმის თაობაზე, განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებული ინფორმაცია პასუხობს თუ არა ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნებს, მაგალითად შემდეგ საკითხებთან დაკავშირებით:

- სამეურნეო სუბიექტის მიზნები და სტრატეგია ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებასთან დაკავშირებით, მათ შორის, სამეურნეო სუბიექტის ოფიციალურად დამტკიცებული სააღრიცხვო პოლიტიკა;
- სამეურნეო სუბიექტის კონტროლის კონცეფციები ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების მართვის სფეროში;
- ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკები და განუსაზღვრელობის ფაქტორები;
- ინფორმაციის მოპოვება შესაძლებელია ფინანსური ანგარიშგების მოსამზადებლად გამოყენებული არატრადიციული სისტემებიდან, როგორცაა, მაგალითად რისკების მართვის სისტემები. პროცედურებს, რომელთა ჩატარებაც აუდიტორს შეუძლია განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებულ ინფორმაციასთან დაკავშირებულ შეფასებულ რისკებზე რეაგირებისთვის, განეკუთვნება, მაგალითად ტესტირება:
  - პროცესის, რომელიც გამოიყენება განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელი ინფორმაციის მისაღებად;
  - განმარტებით შენიშვნებში გასამჟღავნებელი ინფორმაციის მოსამზადებლად გამოყენებულ მონაცემებზე დაწესებული კონტროლის საშუალებების ფაქტობრივი მუშაობის ეფექტიანობის.

- ისეთ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით, რომლებსაც მნიშვნელოვანი რისკები ახასიათებს,³⁸ იმ შემთხვევაშიც კი, თუ განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებული ინფორმაცია შეესაბამება ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნებს, აუდიტორმა, შესაბამისი გარემოებებისა და ფაქტების გათვალისწინებით, შეიძლება დაასკვნას, რომ შეფასების განუსაზღვრელობის შესახებ გამჟღავნებული ინფორმაცია არ არის საკმარისი მოცულობის და, მაშასადამე, ფინანსური ანგარიშგებით არ მიიღწევა ინფორმაციის სამართლიანი წარდგენა. ასს 705-ში მოცემულია მითითებები იმის თაობაზე, რა გავლენას ახდენს აუდიტორის მოსაზრებაზე, თუ აუდიტორს მიაჩნია, რომ ხელმძღვანელობის მიერ განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებული ინფორმაცია არ არის ადეკვატური ან შეცდომაში შეიყვანს ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლებს;
- გარდა ამისა, აუდიტორს შეუძლია განიხილოს საკითხი იმის თაობაზე, გამჟღავნებული ინფორმაცია არის თუ არა სრულყოფილი და გასაგები (აღქმადი), მაგალითად, ფინანსურ ანგარიშგებაში (ან თანდართულ ანგარიშგებში) შეიძლება შეტანილი იყოს ყველანაირი შესაფერისი ინფორმაცია, მაგრამ ეს ინფორმაცია შეიძლება არ იყოს საკმარისად ურთიერთდაკავშირებული, იმ თვალსაზრისით, რომ ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლებმა წარმოდგენა შეიქმნან სამეურნეო სუბიექტის ფინანსურ მდგომარეობაზე, ან შეიძლება გამჟღავნებული არ იყოს საკმარისი ხარისხობრივი ინფორმაცია იმისთვის, რომ ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახული თანხები გასაგები იყოს. მაგალითად, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სამეურნეო სუბიექტს განმარტებით შენიშვნებში შეტანილი აქვს ინფორმაცია მგრძობელობის ანალიზის შესახებ, შესაძლებელია, მაინც სრულყოფილად არ იყოს აღწერილი ის რისკები და განუსაზღვრელობის ფაქტორები, რომლებიც შეიძლება წარმოიქმნას შეფასების ცვლილების გამო, სასესხო ხელშეკრულებების სპეციალურ პირობებზე, უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებსა და სამეურნეო სუბიექტის ლიკვიდობის

---

³⁸ ასს 540-ის მე-20 პუნქტის შესაბამისად, აუდიტორმა დამატებითი პროცედურები უნდა ჩაატაროს ისეთ სააღრიცხვო შეფასებებთან დაკავშირებით განმარტებით შენიშვნებში გამჟღავნებულ ინფორმაციასთან მიმართებით, რომლებიც წარმოშობს მნიშვნელოვან რისკებს. ეს პროცედურები იმისთვის ტარდება, რომ აუდიტორმა შეაფასოს, ადეკვატური ინფორმაცია არის თუ არა გამჟღავნებული ამ სააღრიცხვო შეფასებებთან დაკავშირებული შეფასების განუსაზღვრელობის შესახებ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნების შესაბამისად.

მდგომარეობაზე შესაძლო გავლენის შედეგად. ასს 260³⁹ შეიცავს მოთხოვნებსა და მითითებებს მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების ინფორმირებასთან დაკავშირებით, მათ შორის, აუდიტორის შეხედულებების შესახებ, სამეურნეო სუბიექტის სააღრიცხვო პრაქტიკის ხარისხობრივი ასპექტებზე, კერძოდ, სააღრიცხვო პოლიტიკის, სააღრიცხვო შეფასებებისა და ფინანსური ანგარიშგების შენიშვნებში გამჟღავნებული ინფორმაციის თაობაზე.

141. ფინანსურ ინსტრუმენტებზე ძირითადი პროცედურების ჩატარებისას ინფორმაციის წარდგენის, მაგალითად ფინანსური ინსტრუმენტების მოკლევადიან და გრძელვადიან კატეგორიებად წარდგენის მიზანშეწონილობის განხილვა შესაფერისი პროცედურაა იმისთვის, რომ აუდიტორმა შეაფასოს ინფორმაციის წარდგენისა და ახსნა-განმარტების მტკიცება.

ფინანსური ინსტრუმენტების აუდიტის სხვა მნიშვნელოვანი თავისებურებები

ოფიციალური წერილობითი ინფორმაცია

142. ასს 540-ის შესაბამისად, აუდიტორს ევალება ხელმძღვანელობისგან და, აუცილებლობის შემთხვევაში, მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირებისგან ოფიციალური წერილების მოპოვება გარკვეულ საკითხებთან დაკავშირებით. კერძოდ, მიაჩნიათ თუ არა მათ, რომ სააღრიცხვო შეფასებების გამოთვლებში გამოყენებული მნიშვნელოვანი დაშვებები დასაბუთებულია.⁴⁰ ასს 580-ის⁴¹ შესაბამისად, თუ აუდიტორი გადაწყვეტს, რომ ამგვარი წერილობითი განცხადებების გარდა აუცილებელია კიდევ ერთი ან რამდენიმე წერილის მოპოვება ფინანსურ ანგარიშგებასთან დაკავშირებული სხვა აუდიტორული მტკიცებულებების დასაბუთებლად, ან ერთი ან რამდენიმე წერილის მოპოვება ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახული

³⁹. ასს 260 - „მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების ინფორმირება“.

⁴⁰. ასს 540-ის 22-ე პუნქტი. ასს 580-ის - „ხელმძღვანელობის მიერ წარდგენილი ოფიციალური ინფორმაცია“ მე-4 პუნქტში აღნიშნულია, რომ ხელმძღვანელობის მიერ „ხელმძღვანელობის წერილში“ წარდგენილი ოფიციალური ინფორმაცია, თავისთავად, ვერ უზრუნველყოფს საკმარის და შესაფერის აუდიტორულ მტკიცებულებებს ვერც ერთ საკითხზე, რომლებსაც ეხება. თუ აუდიტორი სხვა პროცედურებით ვერ შეძლებს საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებების მოპოვებას, ეს შეიძლება მიჩნეული იყოს აუდიტის მასშტაბის შეზღუდვად და შეიძლება გავლენა იქონიოს აუდიტორის დასკვნაზე (იხ. ასს 705 - „მოსაზრების მოდიფიცირება დამოუკიდებელი აუდიტორის დასკვნაში“).

⁴¹. ასს 580, მე-13 პუნქტი.

კონკრეტული მტკიცებულების განსამტკიცებლად, აუდიტორმა უნდა მოითხოვოს სხვა ამგვარი ოფიციალური წერილობითი ინფორმაცია. გარდა ამისა, ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების მოცულობისა და სირთულის დონის მიხედვით, ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ შეკრებილი სხვა აუდიტორული მტკიცებულებების დასაბუთების მიზნით მოთხოვნილი ოფიციალური წერილობითი ინფორმაცია შეიძლება მოიცავდეს სხვა ასპექტებსაც, მაგალითად:

- რა მიზნით იყენებს ხელმძღვანელობა ფინანსურ ინსტრუმენტებს, მაგალითად ჰეჯირება, აქტივების/ვალდებულებების მართვა ან საინვესტიციო მიზნები;
- ოფიციალურ განცხადებას იმის თაობაზე, რომ ფინანსური ანგარიშგება სათანადოდ არის წარდგენილი, მაგალითად ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციები ასახულია, როგორც გაყიდვა, ან, როგორც დაფინანსების ოპერაცია;
- ოფიციალურ განცხადებებს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით გამჟღავნებული ინფორმაციის შესახებ, მაგალითად იმის თაობაზე, რომ:
  - ბუღალტრულად აისახა ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ყველა ოპერაცია;
  - დადგინდა ყველა ჩართული ფინანსური ინსტრუმენტი.
- ოფიციალურ განცხადებას იმის შესახებ, ყველა ოპერაცია განხორციელდა თუ არა „გაშლილი ხელის მანძილის“ პრინციპით და საბაზრო ფასებით;
- რა პირობებით განხორციელდა ოპერაციები;
- განცხადებას ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებების მისაღებლობის შესახებ;
- განცხადებას იმის თაობაზე, არსებობს თუ არა რაიმე დამატებითი შეთანხმებები ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით;
- განცხადებას იმის შესახებ, დადებული აქვს თუ არა სამეურნეო სუბიექტს ოფციონის ხელშეკრულებები;

- ხელმძღვანელობის განზრახვასა და გარკვეული სამოქმედო კურსის გატარების უნარს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით;⁴² და
- განცხადებას იმის თაობაზე, საანგარიშგებო თარიღის შემდგომი რაიმე მოვლენები განაპირობებს თუ არა შეფასებებისა და ფინანსურ ანგარიშგებაში გამჟღავნებული ინფორმაციის კორექტირების აუცილებლობას.

მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების ინფორმირება

143. ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასებასთან დაკავშირებული განუსაზღვრელობის ფაქტორების გამო, სავსებით მოსალოდნელია, რომ მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს დააინტერესებთ ფინანსურ ანგარიშგებაზე ამა თუ იმ მნიშვნელოვანი რისკების პოტენციური გავლენასთან დაკავშირებული საკითხები. აუდიტორს შეუძლია მათ ინფორმაცია მიაწოდოს რეალური ღირებულების შეფასებაში გამოყენებული მნიშვნელოვანი დაშვებების ხასიათისა და შედეგების შესახებ, ამგვარი დაშვებების განსაზღვრასთან დაკავშირებული სუბიექტურობის ხარისხისა და რეალური ღირებულებით შესაფასებელი მუხლების შედარებითი არსებობის თაობაზე მთლიან ფინანსურ ანგარიშგებასთან მიმართებით. გარდა ამისა, ფინანსური ინსტრუმენტების ხელშეკრულებების დადების ვალდებულებებსა და შემდგომ მათი შეფასების პროცედურებთან დაკავშირებით სათანადო კონტროლის საშუალებების დანერგვის აუცილებლობაც ისეთი საკითხებია, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირებისთვის ინფორმაციის მიწოდების აუცილებლობა.

144. ასს 260-ში განხილულია საკითხები, რომლებიც ეხება ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის დროს მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების ინფორმირებაზე აუდიტორის პასუხისმგებლობას. ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით, მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს შეიძლება მიეწოდოს, მაგალითად შემდეგი სახის ინფორმაცია:

- ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ხელმძღვანელობას სათანადოდ არ ესმის ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების ხასიათი და მოცულობა, ან ამგვარ ოპერაციებთან დაკავშირებული რისკები;

⁴² ასს 540-ის გ80 პუნქტში განხილულია ისეთი პროცედურების მაგალითები, რომლებიც შეიძლება აქ აღწერილი გარემოებების შესაფერისი იყოს.

- აუდიტორის მიერ აუდიტის პროცესში გამოვლენილი მნიშვნელოვანი ნაკლოვანებები ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებთან დაკავშირებული შიდა კონტროლის სისტემების სტრუქტურასა და ფუნქციონირებაში, ან რისკები მართვაში.⁴³
- მნიშვნელოვანი სირთულეები, რომლებსაც აუდიტორი წააწყდა საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებების მოპოვების პროცესში ხელმძღვანელობის ან ხელმძღვანელობის ექსპერტის მიერ განსაზღვრული შეფასების შესახებ, მაგალითად, იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელმძღვანელობას არ შესწევს უნარი, გაერკვეს ხელმძღვანელობის ექსპერტების მიერ გამოყენებულ მეთოდიკაში, დაშვებებსა და მონაცემებში და ამგვარი ინფორმაცია აუდიტორს არ მიაწოდა ხელმძღვანელობის ექსპერტმა;
- მნიშვნელოვანი განსხვავებები აუდიტორისა და ხელმძღვანელობის, ან ხელმძღვანელობის ექსპერტის განსჯაში და მიღებულ გადაწყვეტილებებში შეფასებებთან დაკავშირებით;
- ინფორმაცია სამეურნეო სუბიექტის ფინანსურ ანგარიშგებაზე არსებითი უზუსტობების რისკებისა და გარე ზემოქმედების პოტენციური გავლენის შესახებ, მათ შორის, ინფორმაცია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული შეფასების განსაზღვრელობის შესახებ, რომლის გამჟღავნებაც მოითხოვება ფინანსურ ანგარიშგებაზე დართულ შენიშვნებში;
- აუდიტორის მოსაზრება იმის თაობაზე, რამდენად მისაღებია შერჩეული სააღრიცხვო პოლიტიკა და ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების წარდგენა ფინანსურ ანგარიშგებაში;
- აუდიტორის მოსაზრება სამეურნეო სუბიექტის სააღრიცხვო პრაქტიკის ხარისხობრივი ასპექტებისა და ფინანსურ ანგარიშგებაში ფინანსური ინსტრუმენტები ასახვის შესახებ; ან

---

⁴³ ასს 265-ში - „მეთავალყოფილებაზე პასუხისმგებელი პირებისა და ხელმძღვანელობის ინფორმირება შიდა კონტროლის ნაკლოვანებების შესახებ“ - მოცემულია მოთხოვნები და მითითებები, რომლებიც ეხება შიდა კონტროლის სისტემაში გამოვლენილი ნაკლოვანებების ინფორმირებას ხელმძღვანელობისთვის, ხოლო შიდა კონტროლის სისტემაში გამოვლენილი მნიშვნელოვანი ნაკლოვანებების ინფორმირებას მეთავალყოფილებაზე პასუხისმგებელი პირებისთვის. სტანდარტში ახსნილია, რომ შიდა კონტროლის სისტემის ნაკლოვანებები შეიძლება მამინ გამოვლინდეს, როდესაც აუდიტორი ატარებს რისკების შესაფასებელ პროცედურებს ასს 315-ის (გადასინჯული) შესაბამისად, ან აუდიტის ნებისმიერ სტადიაზე.

- ამომწურავი და ნათლად ჩამოყალიბებული პოლიტიკის უქონლობა ფინანსური ინსტრუმენტების შექმნის, გაყიდვის ან გამოყენების სფეროში, მათ შორის, საოპერაციო კონტროლის საშუალებების, ფინანსური ინსტრუმენტების ჰეჯირების ინსტრუმენტებზე მიკუთვნებისა და რისკების მონიტორინგის პროცედურების უქონლობა.

ამგვარი საკითხების ინფორმირების სათანადო დრო განსხვავებული იქნება კონკრეტული გარიგებისთვის დამახასიათებელი გარემოებებისა და მიხედვით; შეიძლება მიზანშეწონილი იყოს, რომ აუდიტორმა პირველივე შესაძლებლობისთანავე აცნობოს იმ მნიშვნელოვანი სირთულეების შესახებ, რომლებსაც წააწყდა აუდიტის მსვლელობისას, თუ მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირები შეძლებენ აუდიტორის დახმარებას აღნიშნული სირთულის გადალახვაში, ან მოსალოდნელია, რომ ეს გამოიწვევს მოსაზრების მოდიფიცირებას.

მარეგულირებელი და სხვა ორგანოების ინფორმირება

145. ზოგიერთ შემთხვევაში, აუდიტორი შეიძლება ვალდებული იყოს⁴⁴ ან თვითონ მიიჩნიოს აუცილებლად, რომ მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების გარდა, ინფორმაცია თვითონ მიაწოდოს მარეგულირებელ ან საზედამხედველო ორგანოებს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ. ამგვარი კომუნიკაცია შეიძლება სასარგებლო იყოს აუდიტის ნებისმიერ ეტაპზე. მაგალითად, ზოგიერთ იურისდიქციაში საბანკო სექტორის მარეგულირებელი ორგანოები თანამშრომლობენ აუდიტორებთან ინფორმაციის გაცვლის საკითხში, რომელიც ეხება ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებების ფუნქციონირებასა და გამოყენებას; ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების განსაზღვრის სირთულეებს იმ შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს აქტიური ბაზრები და ნორმატიული აქტების მოთხოვნების დაცვას. ამგვარი თანამშრომლობა შეიძლება დაეხმაროს აუდიტორს არსებითი უზუსტობის რისკების გამოვლენაში.

⁴⁴ მაგალითად, ასს 250-ის - „კანონმდებლობის გათვალისწინება ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის დროს“ - შესაბამისად, აუდიტორებმა უნდა დაადგინონ, გააჩნიათ თუ არა მათ სამეურნეო სუბიექტის გარე მხარეებისთვის ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება, კანონმდებლობის მოთხოვნების დარღვევის გამოვლენილი შემთხვევების (ან დარღვევის შესაძლებლობაზე ეჭვების) შესახებ. გარდა ამისა, ზევრ ქვეყანაში შეიძლება კანონმდებლობით, საზედამხედველო ორგანოს შესაბამისი დოკუმენტით, ოფიციალური შეთანხმებით ან პროტიკოლით იყოს დადგენილი აუდიტორისთვის მოთხოვნები, რომლებიც ეხება საბანკო სექტორის საზედამხედველო ან სხვა ორგანოების ინფორმირებას.

დანართი
(იხ. პუნქტი გ14)

ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებების მაგალითები

1. ამ დანართში ზოგადად აღწერილია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებები და განხილულია კონტროლის საშუალებების მაგალითები, რომლებიც შეიძლება არსებობდეს სამეურნეო სუბიექტში, რომელიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, იმის მიუხედავად, რა მიზნით გამოიყენება ისინი - სავაჭრო თუ საინვესტიციო მიზნებისთვის. აქ მოყვანილი მაგალითები იმისთვის არაა გამიზნული, რომ მოიცვას ყველა შესაძლო ვარიანტი. სამეურნეო სუბიექტებს შეუძლიათ სხვანაირი კონტროლის გარემოს შექმნა და სხვა პროცესების დანერგვა, სამეურნეო სუბიექტის ზომის, თავისი საქმიანობის დარგის თავისებურებებისა და ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების მოცულობის გათვალისწინებით. სავაჭრო ოპერაციების დადასტურების პროცედურისა და საანგარიშსწორებო პალატების გამოყენებასთან დაკავშირებით უფრო დეტალური ინფორმაცია მოცემულია 25-ე და 26-ე პუნქტებში.
2. როგორც ნებისმიერ კონტროლის სისტემაში, ამ შემთხვევაშიც, იმისათვის, რომ სამეურნეო სუბიექტმა თავიდან აიცილოს არსებითი უზუსტობის რისკების წარმოქმნა, ხშირად აუცილებელია გარკვეული კონტროლის საშუალებების დუბლირება კონტროლის სხვადასხვა დონეზე (მაგალითად, პრევენციული, აღმოჩენი და მონიტორინგის საშუალებების დანერგვა).

სამეურნეო სუბიექტის კონტროლის გარემო

კვალიფიციური სპეციალისტების უზრუნველყოფა სამეურნეო სუბიექტში ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განსახორციელებლად

3. ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტით განხორციელებული ოპერაციის სირთულე იმაში მდგომარეობს, რომ შესაძლოა სამეურნეო სუბიექტში მხოლოდ რამდენიმე თანამშრომელი აღმოჩნდეს, რომლებსაც სრულყოფილი წარმოდგენა ექნებათ ამგვარ ოპერაციებზე, ან ექნებათ სათანადო ცოდნა და გამოცდილება, რაც აუცილებელია ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად მუდმივად. ფინანსური

ანგარიშგების არსებითი უზუსტობის რისკი იზრდება, თუ ფინანსურ ინსტრუმენტებს იყენებს სამეურნეო სუბიექტი, რომელსაც არ ჰყავს ასეთი კვალიფიკაციის სპეციალისტები.

მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების მონაწილეობა

4. მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირები ზედამხედველობას უწევენ და ამტკიცებენ ხელმძღვანელობის მიერ დადგენილ რისკის საერთო ზღვარს, რომლის საკუთარ თავზე აღებისთვისაც მზად არის სამეურნეო სუბიექტი, ასევე ზედამხედველობას უწევენ ოპერაციებს, რომლებსაც სამეურნეო სუბიექტი ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით. სამეურნეო სუბიექტის პოლიტიკა, რომელიც ეხება ფინანსური ინსტრუმენტების შექმნას, გაყიდვასა და შენარჩუნებას, განისაზღვრება რისკებთან მიმართებაში სამეურნეო სუბიექტის საერთო პოზიციის შესაბამისად და ასევე იმ თანამშრომელთა ცოდნისა და გამოცდილების გათვალისწინებით, რომლებსაც ევალებათ ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელება. გარდა ამისა, შეიძლება სამეურნეო სუბიექტში შექმნილი იყოს გარკვეული მართვის სტრუქტურები და დანერგილი იყოს კონტროლის პროცესები (პროცედურები), რომლებიც მიმართულია:

- ა) მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების ინფორმირებაზე საინვესტიციო გადაწყვეტილებებისა და ყველა არსებითი ხასიათის შეფასების განუსაზღვრელობის შეფასების შესახებ; და
- ბ) სამეურნეო სუბიექტის მზაობის საერთო შეფასებაზე რისკის საკუთარ თავზე აღების კუთხით, ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელებისას.

ორგანიზაციული სტრუქტურა

5. ოპერაციები ფინანსური ინსტრუმენტებით შეიძლება ხორციელდებოდეს ცენტრალიზებულად ან არაცენტრალიზებულად. აღნიშნული საქმიანობა და გადაწყვეტილებების მიღების შესაბამისი პროცესი მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია ზუსტი, საიმედო და დროული მმართველობითი ინფორმაციის ნაკადებზე. ამგვარი ინფორმაციის შეგროვებასა და განზოგადებასთან დაკავშირებული სირთულეები მატულობს სამეურნეო სუბიექტის ქვედანაყოფებისა და საქმიანობის მიმართულებების რიცხვის ზრდასთან ერთად. ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებთან დაკავშირებით წარმოქმნილი არსებითი უზუსტობის რისკები შეიძლება გაიზარდოს სამეურნეო სუბიექტის მაკონტროლებელი საქმიანობების დეცენტრალიზაციის ხარისხის ამალეებასთან ერთად. აღნიშნული კანონზომიერება განსაკუთრებით მიესადაგება

ისეთ სიტუაციებს, როდესაც სამეურნეო სუბიექტს გააჩნია რამდენიმე ტერიტორიული ქვედანაყოფი, რომელთაგან ზოგიერთი შეიძლება სხვა ქვეყნებში მდებარეობდეს.

უფლებამოსილებებისა და პასუხისმგებლობების განაწილება

საინვესტიციო პოლიტიკა და შეფასების პოლიტიკა

6. მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების მიერ განსაზღვრული საქმიანობის მიმართულებები, ფინანსური ინსტრუმენტების შემენის, გაყიდვისა და შენარჩუნების ზუსტად ფორმულირებული პოლიტიკის მეშვეობით, ხელმძღვანელობას საშუალებას აძლევს, ქმედითი მიდგომა გამოიყენოს ბიზნესის რისკების საკუთარ თავზე აღებისა და მათი მართვისთვის. ამგვარი პოლიტიკა ყველაზე ნათელი და გასაგები მაშინ იქნება, თუ მასში ჩამოყალიბებულია სამეურნეო სუბიექტის მიზნები რისკების მართვის საკითხში და ამ მიზნების მისაღწევად ხელმისაწვდომი ინვესტიციების განხორციელებისა და ჰეჯირების ალტერნატიული შესაძლებლობები და იმავდროულად ითვალისწინებს შემდეგ ასპექტებს:

- ა) ხელმძღვანელობის კვალიფიკაციის დონეს;
- ბ) სამეურნეო სუბიექტის შიდა კონტროლისა და მონიტორინგის სისტემების სირთულის დონეს;
- გ) სამეურნეო სუბიექტის აქტივების/ვალდებულებების სტრუქტურას;
- დ) სამეურნეო სუბიექტის შესაძლებლობას, შეინარჩუნოს ლიკვიდობის გარკვეული დონე და გაუმკლავდეს კაპიტალის დანაკარგებს;
- ე) ფინანსური ინსტრუმენტების ტიპებს, რომლებიც, ხელმძღვანელობის აზრით, უზრუნველყოფს ზემოაღნიშნული მიზნების მიღწევას;
- ვ) ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების მიმართულებებს, რომლებიც, ხელმძღვანელობის აზრით, უზრუნველყოფს დასახული მიზნების მიღწევას (მაგალითად, შესაძლებელია თუ არა წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენება სპეკულაციური მიზნებისთვის, თუ მხოლოდ ჰეჯირების მიზნებისთვის უნდა გამოიყენებოდეს).

7. ხელმძღვანელობამ შეიძლება შეიმუშაოს პოლიტიკა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება სამეურნეო სუბიექტის შესაძლებლობებთან შეფასების განსაზღვრის საკითხში და დანერგოს კონტროლის

საშუალებები, რომლებიც უზრუნველყოფს ამ პოლიტიკის დაცვას იმ თანამშრომელთა მხრიდან, რომლებიც პასუხისმგებლები არიან შეფასებების განსაზღვრაზე. ასეთ კონტროლის საშუალებებს განეკუთვნება, მაგალითად:

- ა) შეფასების განსაზღვრისთვის გამოსაყენებელი მეთოდის დამუშავება, შემოწმება (გამოცდა) და დამტკიცება, მათ შორის, პროცედურების, რომლის საფუძველზეც უნდა მოხდეს შეფასების განუსაზღვრელობის გათვალისწინება; და
- ბ) პოლიტიკა, რომელიც ეხება ემპირიული ამოსავალი მონაცემების მაქსიმალურად გამოყენებას და ისეთი ტიპის ინფორმაციის შეგროვებას, რომელიც აუცილებელია ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების დასასაბუთებლად.

8. მცირე სამეურნეო სუბიექტებში ოპერაციები ფინანსური ინსტრუმენტებით შეიძლება იშვიათად ხორციელდებოდეს, ხოლო ხელმძღვანელობას შეიძლება მხოლოდ მცირე ცოდნა და გამოცდილება ჰქონდეს ამ სფეროში. მიუხედავად ამისა, სათანადო პოლიტიკის შემუშავება და დანერგვა ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციებისთვის სამეურნეო სუბიექტს ეხმარება რისკის საკუთარ თავზე აღების მზაობის (ზღვრის) განსაზღვრაში და იმის დადგენაში, მიიღწევა თუ არა დასახული მიზნები კონკრეტულ ფინანსურ ინსტრუმენტებში ინვესტიციების ჩადებით.

საკადრო პოლიტიკა და პრაქტიკა

9. სამეურნეო სუბიექტი შეიძლება ატარებდეს ისეთ პოლიტიკას, რომლის თანახმად როგორც მომხმარებლების მომსახურების, ასევე დოკუმენტაციის დამუშავების განყოფილების ძირითადმა თანამშრომლებმა დროებით აუცილებლად უნდა შეწყვიტონ თავიანთი მოვალეობების შესრულება. ასეთი ტიპის კონტროლი გამოიყენება თაღლითობის თავიდან ასაცილებლად და გამოსავლენად, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელებაზე პასუხისმგებელი პირები ქმნიან ფიქტიურ ოპერაციებს ან ბუღალტრულად არასწორად ასახავენ ოპერაციებს.

მომსახურე ორგანიზაციის გამოყენება

10. სამეურნეო სუბიექტი შეიძლება ასევე იყენებდეს მომსახურე ორგანიზაციას (მაგალითად, აქტივების მართვისთვის), რათა მან განახორციელოს ფინანსური ინსტრუმენტების გაყიდვისა და ყიდვის ოპერაციები, აწარმოოს ოპერაციების სააღრიცხვო ჩანაწერ-

რები სამეურნეო სუბიექტისთვის, ან შეაფასოს ფინანსური ინსტრუმენტები. გარდა ამისა, ზოგიერთი სამეურნეო სუბიექტი შეიძლება მომსახურე ორგანიზაციებისგან იღებდეს ამოსავალ მონაცემებს თავისი ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ ანგარიშგების მოსამზადებლად. თუმცა, თუ ხელმძღვანელობისთვის ცნობილი არ არის, შიდა კონტროლის როგორი სისტემა მოქმედებს მომსახურე ორგანიზაციაში, მაშინ შესაძლოა აუდიტორმა ვერ მოიპოვოს საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებები, რომლებიც მას მომსახურე ორგანიზაციაში მოქმედი შიდა კონტროლის სისტემაზე დაყრდნობის საშუალებას მისცემს. იხილეთ ასს 402⁴⁵ იმ მოთხოვნების გასაცნობად, რომლის შესაბამისადაც უნდა მოიპოვოს აუდიტორმა საკმარისი და შესაფერისი აუდიტორული მტკიცებულებები, იმ შემთხვევაში თუ სამეურნეო სუბიექტი იყენებს ერთი ან რამდენიმე მომსახურე ორგანიზაციის მომსახურებას.

11. მომსახურე ორგანიზაციის მომსახურების გამოყენებამ შეიძლება გააუმჯობესოს, ან შეასუსტოს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული სამეურნეო სუბიექტის კონტროლის გარემო. მაგალითად, მომსახურე ორგანიზაციის პერსონალს შეიძლება უფრო მეტი გამოცდილება ჰქონდეს ფინანსურ ინსტრუმენტებთან მუშაობის, ვიდრე სამეურნეო სუბიექტის ხელმძღვანელობას, ან ფინანსური ანგარიშგების მომზადებასთან დაკავშირებული შიდა კონტროლის სისტემა შეიძლება უფრო ეფექტური ჰქონდეს მომსახურე ორგანიზაციას. გარდა ამისა, მომსახურე ორგანიზაციის გამოყენებამ შესაძლოა სამეურნეო სუბიექტს მოვალეობების უფრო ფართოდ დანაწილების საშუალება მისცეს. მეორე მხრივ, მომსახურე ორგანიზაციას შეიძლება უფრო სუსტი კონტროლის გარემო ჰქონდეს, ვიდრე სამეურნეო სუბიექტს.

სამეურნეო სუბიექტის რისკების შესაფასებელი პროცესი

12. სამეურნეო სუბიექტში რისკების შესაფასებელი პროცესი იმიტომ არსებობს, რომ დადგინდეს პროცედურები, რომლის მიხედვითაც ხელმძღვანელობა გამოავლენს ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებასთან დაკავშირებით წარმოქმნილ ბიზნესის რისკებს, მათ შორის პროცედურები, რომლის საფუძველზეც ხელმძღვანელობა შეაფასებს რისკების მნიშვნელობას, მათი მატერიალიზების ალბათობას და განსაზღვრავს ამ რისკების მართვის ზომებს.

⁴⁵ ასს 402 – „აუდიტორული მოსაზრებები სამეურნეო სუბიექტის მიერ მომსახურე ორგანიზაციის გამოყენებაზე“.

13. სამეურნეო სუბიექტის რისკების შესაფასებელი პროცესი ქმნის საფუძველს იმისთვის, რომ ხელმძღვანელობამ გამოავლინოს ყველა ისეთი რისკი, რომლის მართვაც აუცილებელია. რისკების შესაფასებელი პროცესის მიზანია უზრუნველყოს იმის გარანტია, რომ ხელმძღვანელობა:
- ა) ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელებამდე ნათელ წარმოდგენას შეიქმნის ფინანსური ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული თანდაყოლილი რისკების შესახებ, მათ შორის ოპერაციის მიზანსა და მის სტრუქტურასთან (მაგალითად, სამეურნეო სუბიექტის მიერ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების ეკონომიკური შინაარსი და კომერციული მიზანი) დაკავშირებით;
  - ბ) ატარებს კონკრეტულ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების დონის შესაფერის დეტალურ და კომპლექსურ ანალიზს;
  - გ) ატარებს სამეურნეო სუბიექტის ღია (დაუფარავი) პოზიციების მონიტორინგს, რათა გაიგოს, საბაზრო პირობები როგორ ზემოქმედებს რისკებზე სამეურნეო სუბიექტის დაქვემდებარების დონეზე;
  - დ) მას დანერგილი აქვს პროცედურები რისკზე დაქვემდებარების დონის შესამცირებლად ან შესაცვლელად (აუცილებლობის შემთხვევაში) და რეპუტაციის რისკების მართვისთვის; და
  - ე) ამ პროცესებზე მკაცრ ზედამხედველობასა და კონტროლს ახორციელებს.
14. რისკებზე დაქვემდებარების მონიტორინგისა და მართვისთვის განკუთვნილი სტრუქტურა, რომელიც სამეურნეო სუბიექტშია დაწესებული, უნდა პასუხობდეს შემდეგ მოთხოვნებს:
- ა) მისაღები და შესაბამისი უნდა იყოს რისკებთან დაკავშირებული სამეურნეო სუბიექტის პოზიციის, რომელსაც განსაზღვრავენ მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირები;
  - ბ) უნდა ადგენდეს დამტკიცებულ დონეებს სხვადასხვა ტიპის ფინანსური ინსტრუმენტების სანქციონირებისთვის და ოპერაციებს, რომელთა განხორციელებაც ნებადართულია, ასევე ამ ოპერაციების მიზნებს; ნებადართული ფინანსური ინსტრუმენტები და დამტკიცებული დონეები უნდა ასახავდეს იმ თანამშრომლების გამოცდილებასა და ცოდნას, რომლებსაც ევალებათ ოპერაციების განხორციელება ფინანსური ინსტრუმენტებით, ასევე ხელმძღვანელობის პოზიციას, რომელიც

მიმართულია სამეურნეო სუბიექტში კვალიფიციური სპეციალისტების დასაქმებაზე ამგვარი ოპერაციების განსახორციელებლად;

- გ) უნდა ადგენდეს სათანადო ზღვრებს თითოეული ტიპის ფინანსური ინსტრუმენტისთვის (მათ შორის, თითოეული კონტრაქტისთვის) დამახასიათებელ რისკზე სამეურნეო სუბიექტის მაქსიმალური დაქვემდებარებისთვის. რისკების ნებადართული დონეები სხვადასხვანაირი იქნება სხვადასხვა რისკისა და კონტრაქტისთვის;
- დ) უნდა უზრუნველყოფდეს ობიექტურ და დროულ მონიტორინგს ფინანსურ რისკებსა და სამეურნეო სუბიექტის კონტროლის საშუალებებზე;
- ე) უნდა ითვალისწინებდეს ობიექტური ანგარიშგების დროულად მომზადებას პოტენციური გარე ზემოქმედების, რისკებისა და ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების შედეგების შესახებ, რისკების მართვის მიზნით;
- ვ) მუდმივად უნდა ტარდებოდეს კონკრეტულ ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების შეფასებების ანალიზი, რომელიც ხელმძღვანელობამ განსაზღვრა.

15. რისკების ხასიათი (ტიპები) და დონეები, რომლებსაც სამეურნეო სუბიექტი ექვემდებარება, პირდაპირ არის დაკავშირებული სამეურნეო სუბიექტის მიერ გამოყენებულ ფინანსური ინსტრუმენტების ტიპებთან, მათ შორის ამ ინსტრუმენტების სირთულესა და მათი მემვეობით განხორციელებული ოპერაციების მოცულობასთან.

რისკების მართვის სამსახური

16. კანონმდებლობა შეიძლება ზოგიერთ სამეურნეო სუბიექტს (მაგალითად, მსხვილ, საფინანსო დაწესებულებებს, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით) ავალდებულებდეს რისკების მართვის სპეციალური სამსახურის შექმნას, ან შეიძლება მათ ნებაყოფლობით შექმნან ამგვარი სამსახური. აღნიშნული სამსახური იმ ქვედანაყოფებისგან განცალკევებით ფუნქციონირებს, რომლებიც პასუხს აგებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელებასა და ამ ფინანსური ინსტრუმენტების მართვაზე. ამგვარი სამსახური პასუხს აგებს ანგარიშგების მომზადებაზე ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების შესახებ, ასევე ამ ოპერაციების მონიტორინგზე. ამავე სამსახურის ფარგლებში მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს შეიძლება შექმნილი ჰქონდეთ ოფიციალური

კომიტეტი, რომელსაც ევალება რისკების მართვა. რისკების მართვასთან დაკავშირებული ძირითადი ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს, მაგალითად:

- ა) რისკების მართვის პოლიტიკის დანერგვას, რომელიც დაადგინეს მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელმა პირებმა (მათ შორის, ისეთი რისკების ანალიზს, რომლებსაც შეიძლება დაექვემდებაროს სამეურნეო სუბიექტი);
- ბ) რისკების შეზღუდვის სისტემის დამუშავებასა და ამ შეზღუდვების დაცვის უზრუნველყოფას პრაქტიკაში;
- გ) სტრესსცენარების დამუშავებასა და ფინანსური ინსტრუმენტების პორტფელის ღია პოზიციებისთვის მგრძობელობის ანალიზის ჩატარებას, მათ შორის პოზიციების უზვეულო ცვლილებების გაანალიზებას;
- დ) ახალი ტიპის ფინანსური ინსტრუმენტების განხილვასა და ანალიზს.

17. ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებულია გარკვეული ზარალის რისკი, რომლის სიდიდემ შეიძლება გადააჭარბოს იმ ღირებულებას, რომლითაც ფინანსური ინსტრუმენტი ბალანსშია ასახული. მაგალითად, საქონელზე საბაზრო ფასის მკვეთრად დაცემის შედეგად სამეურნეო სუბიექტი შეიძლება იძულებული გახდეს, მოახდინოს ზარალის რეალიზება, რათა დახუროს ფორვარდული პოზიცია ამ საქონლის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული მოთხოვნების გამო, ან მარჟის შენარჩუნების მიზნით. ზოგიერთ შემთხვევაში, პოტენციური ზარალის სიდიდე შეიძლება საკმარისი აღმოჩნდეს იმისთვის, რომ მნიშვნელოვანი ეჭვი გამოიწვიოს სამეურნეო სუბიექტის უნართან დაკავშირებით, უწყვეტად განაგრძოს საქმიანობა, როგორც ფუნქციონირებადმა საწარმომ. სამეურნეო სუბიექტმა შეიძლება ჩაატაროს მგრძობელობის ანალიზი, ან შესაძლო ზარალის ღირებულების ანალიზი რისკის გათვალისწინებით (VaR ანალიზი), რათა შეაფასოს ზარალის სამომავლო ჰიპოთეზური გავლენა იმ ფინანსური ინსტრუმენტებზე, რომლებიც ექვემდებარება საბაზრო რისკებს. თუმცა, შესაძლო ზარალის ღირებულების ანალიზი რისკების გათვალისწინებით სრულყოფილად ვერ ასახავს ყველა რისკს, რომლებიც შეიძლება გავლენას ახდენდეს სამეურნეო სუბიექტზე. გარკვეული შეზღუდვები ახასიათებს მგრძობელობის ანალიზსა და სცენარების ანალიზსაც.

18. სამეურნეო სუბიექტის მიერ საკითხის განხილვაზე, აუცილებელია თუ არა რისკების მართვის ცალკე სამსახურის შექმნა და როგორი

სტრუქტურა უნდა ჰქონდეს ამ სამსახურს, გავლენას მოახდენს ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების მოცულობა და სირთულე, ასევე შესაბამისი ნორმატიული მოთხოვნები. სამეურნეო სუბიექტებში, სადაც შექმნილი არ არის რისკების მართვის ცალკე სამსახური, მაგალითად სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც მცირე რაოდენობის ფინანსურ ინსტრუმენტებს იყენებენ, ან შედარებით ნაკლებად რთულ ფინანსურ ინსტრუმენტებს იყენებენ, ანგარიშგების მომზადება ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების შესახებ და ამ ოპერაციებზე მონიტორინგის განხორციელება შეიძლება ბუღალტრული აღრიცხვის განყოფილების, ან საფინანსო სამსახურის (განყოფილების) ფუნქციებში შედიოდეს, ან ხელმძღვანელობის საერთო მოვალეობებში. ასეთ სამეურნეო სუბიექტებში შეიძლება მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელ პირებს შექმნილი ჰქონდეთ რისკების მართვის ოფიციალური კომიტეტი.

სამეურნეო სუბიექტის საინფორმაციო სისტემები

19. სამეურნეო სუბიექტის საინფორმაციო სისტემის ძირითადი მიზანი ისაა, რომ უზრუნველყოს მონაცემების შეგროვება ყველა ოპერაციის შესახებ და მათი სწორად ასახვა ბუღალტრულად, განახორციელოს ანგარიშსწორება ამ ოპერაციებისთვის, შეაფასოს ფინანსური ინსტრუმენტები და მოამზადოს ინფორმაცია, რომელიც ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული რისკების მართვას შესაძლებელს გახდის, ასევე განახორციელოს შესაბამისი კონტროლის საშუალებების მონიტორინგი. სირთულეები შეიძლება წარმოიშვას იმ სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მათ დიდი რაოდენობის სისტემები აქვთ, რომლებიც ცუდად არის ინტეგრირებული და ისეთი ინტეგრაციები გააჩნიათ, რომლებსაც ხელით სჭირდება გამართვა და არა აქვთ სათანადო კონტროლის საშუალებები.
20. ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტის ბუღალტრულად ასახვისთვის შეიძლება აუცილებელი გახდეს ბევრი საბუღალტრო გატარება. ფინანსური ინსტრუმენტების გართულებასთან ან ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების დონის ზრდასთან ერთად აუცილებელია საინფორმაციო სისტემის სრულყოფაც, შესაბამისად. ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებულ საინფორმაციო სისტემებთან დაკავშირებით შეიძლება წარმოიშვას შემდეგი ტიპის კონკრეტული პრობლემები:

- ა) საინფორმაციო სისტემების არსებობა (განსაკუთრებით მცირე სამეურნეო სუბიექტებში), რომლებსაც არ გააჩნიათ იმის ტექნიკური შესაძლებლობა, ან აუცილებელი სტრუქტურა, რომ დამუშაონ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციები, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ სამეურნეო სუბიექტს არ გააჩნია ფინანსურ ინსტრუმენტებთან მუშაობის წარსული გამოცდილება. ამის შედეგად, შეიძლება გაიზარდოს ხელით შესრულებული ოპერაციების რაოდენობა, რაც, თავის მხრივ, გაზრდის შეცდომების დაშვების რისკს;
- ბ) რამდენიმე სისტემის არსებობა, რომლებიც აუცილებელია რთული ოპერაციების დასამუშავებლად და ამ სისტემების მონაცემების რეგულარულად შეჯერების აუცილებლობა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც სისტემები დაკავშირებული არ არის კომპიუტერთან, ან ხელით სჭირდება ჩარევა;
- გ) იმის შესაძლებლობა, რომ შედარებით რთული ოპერაციების შეფასება, რომლებსაც ახორციელებენ მხოლოდ მცირერიცხოვანი პირები და მათთან დაკავშირებული რისკების მართვა ხდება არა მონაცემთა დამუშავების ძირითადი სისტემების მეშვეობით, არამედ ელექტრონული ცხრილების გამოყენებით, ამ ელექტრონულ ცხრილებზე კი ადვილია ფიზიკური და ლოგიკური პაროლების დაცვის მოხსნა;
- დ) სამეურნეო სუბიექტში არ ტარდება სისტემების გადახრების სარეგისტრაციო ფაილების, გარე დადასტურების პროცედურებისა და ბროკერების მიერ დადგენილი ფასების/განაკვეთების (თუ ასეთი არსებობს) ანალიზი, სისტემების მიერ განხორციელებული საბუღალტრო გატარებების შესამოწმებლად და დასასაბუთებლად;
- ე) სირთულეები სისტემებში შესატან ამოსავალ მონაცემებზე კონტროლის განხორციელებისა და შეფასების საკითხში, რომლებიც გამოიყენება ფინანსური ინსტრუმენტების შესაფასებლად, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ სისტემებს ემსახურება თრეიდერების ჯგუფი, ე.წ. მომხმარებელთა მომსახურების განყოფილების თანამშრომლები, ან მომსახურების გამწვევი მესამე მხარე და/ან განსახილველი ოპერაცია არ არის სტანდარტული, ან იშვიათად ხორციელდება;
- ვ) შეუძლებელია რთული მოდელების სტრუქტურისა და პარამეტრების შეფასება, რომლებიც გამოყენებული იყო ოპერაციების თავდაპირველი და პერიოდული დამუშავებისთვის;

- ზ) იმის შესაძლებლობა, რომ ხელმძღვანელობას არ ექნება შექმნილი მოდელების ბიბლიოთეკა და დანერგილი კონტროლის საშუალებები ცალკეულ მოდელზე წვდომის, შეცვლისა და გამოყენების შესაზღვრად, რათა შენარჩუნდეს ძლიერი კვალი მოდელების აკრედიტებული ვერსიების აუდიტის ჩასატარებლად და ასევე თავიდან იქნეს აცილებული ამ მოდელებთან უნებართვოდ წვდომა ან მათი შეცვლა;
  - თ) რისკების მართვის სისტემისა და კონტროლის სისტემების დასაწერად აუცილებელი ინვესტიციების არათანაზომიერება სამეურნეო სუბიექტისთვის, რომელიც მხოლოდ მცირე რაოდენობის ოპერაციებს ახორციელებს ფინანსური ინსტრუმენტებით, ასევე იმის შესაძლებლობა, რომ ხელმძღვანელობა ვერ გაიგებს შედეგებს, თუ მათ არა აქვთ ასეთი ტიპის ოპერაციების განხორციელების გამოცდილება;
  - ი) გარე მხარეების (მაგალითად, მომსახურე ორგანიზაციების) სისტემების გამოყენების საჭიროების შესაძლებლობა, ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების ასახვის, დამუშავებისა და ბუღალტრულად აღრიცხვისთვის და ამ ოპერაციებთან დაკავშირებით წარმოქმნილი რისკების სათანადოდ მართვისთვის, ასევე მომსახურების ამგვარი პროვაიდერებისგან მიღებული შედეგების შეჯერებისა და უარყოფის (შედავების) აუცილებლობა;
  - კ) დამატებითი დაცვისა და დამატებითი კონტროლის უზრუნველყოფის საკითხები, რაც აუცილებელია იმ შემთხვევაში, როდესაც სამეურნეო სუბიექტი ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განსახორციელებლად ელექტრონულ მეთოდებს (ელექტრონულ ქსელს) იყენებს.
21. ფინანსური ანგარიშგების მომზადებასთან დაკავშირებული საინფორმაციო სისტემები ფინანსურ ანგარიშგებაში გასამჟღავნებელი რაოდენობრივი მონაცემების მნიშვნელოვანი წყაროა. თუმცა, სამეურნეო სუბიექტებს ასევე შეუძლიათ შექმნან და დანერგონ არაფინანსური სისტემებიც, რომლებიც გამოიყენება სამეურნეო სუბიექტის შიდა ანგარიშგების მოსამზადებლად და ისეთი ინფორმაციის, მათ შორის ხარისხობრივი ინფორმაციის მისაღებად, რომელიც დაკავშირებულია, მაგალითად რისკებთან და განუსაზღვრელობის ფაქტორებთან, ან მგრძობელობის ანალიზთან.

სამეურნეო სუბიექტის მაკონტროლებელი საქმიანობები

22. ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებთან დაკავშირებული მაკონტროლებელი საქმიანობის მიზანია ისეთი პრობლემების აღკვეთა, ან გამოვლენა, რომლებიც ხელს უშლის სამეურნეო სუბიექტს დასახული მიზნების მიღწევაში. ეს მიზნები, თავისი ბუნებით, შეიძლება დაკავშირებული იყოს საოპერაციო საქმიანობასთან, ფინანსური ანგარიშგების შედგენასთან ან კანონმდებლობის მოთხოვნების დაცვასთან. ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების სფეროში მაკონტროლებელი საქმიანობა (პროცედურები) მუშავდება ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების სირთულისა და მოცულობის გათვალისწინებით და, როგორც წესი, მოიცავს სათანადოდ ორგანიზებულ სანქციონირების პროცესს, მოვალეობების ადეკვატურ (საკმარისად ზუსტ) დანაწილებას და სხვა პროცედურებსა და პოლიტიკას, რომლებიც მიმართულია კონტროლის სფეროში ორგანიზაციის მიზნების მიღწევაზე. ამ პროცესების ბლოკ-სქემების მეშვეობით შესაძლებელია სამეურნეო სუბიექტში დანერგილი კონტროლის საშუალებების, ან მათი არარსებობის დადგენა. წინამდებარე ასპმ-ში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია ისეთ მაკონტროლებელ ზომებზე, რომლებიც დაკავშირებულია სისრულის, სისწორისა და არსებობის, შეფასების, წარდგენისა და ახსნა-განმარტების მტკიცებებთან.

სანქციონირება

23. სანქციონირების პროცედურას შეუძლია ფინანსური ანგარიშგების შედგენაზე როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი ზემოქმედება. მაგალითად, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ოპერაცია არ სრულდება სამეურნეო სუბიექტის მიერ დადგენილი პოლიტიკის ფარგლებში, იგი შეიძლება მაინც სწორად აისახოს და გატარდეს ბუღალტრულად. თუმცა, არასანქციონირებულმა ოპერაციებმა შეიძლება მნიშვნელოვნად გაზარდოს სამეურნეო სუბიექტის რისკები, რაც, თავის მხრივ, გამოიწვევს არსებითი უზუსტობის რისკის ზრდას, ვინაიდან ეს ოპერაციები განხორციელდება შიდა კონტროლის სისტემის ფარგლებს გარეთ. ამ რისკის შესამცირებლად, სამეურნეო სუბიექტები ხშირად იყენებენ ზუსტად ჩამოყალიბებულ პოლიტიკას, რომელიც განსაზღვრავს, რომელი სავაჭრო ოპერაციების განხორციელება არის ნებადართული და ვინ უნდა განახორციელოს, ხოლო შემდეგ ამ პოლიტიკის დაცვაზე მუდმივად განახორციელებს მონიტორინგს დოკუმენტაციის დამუშავების განყოფილება. კონკრეტული პიროვნებების მიერ განხორციელებულ სავაჭრო ოპერაციებზე მონიტორინგის განხორციელება, მაგალითად უჩვეულოდ

დიდი მოცულობის ან მნიშვნელოვანი მოგებისა და სერიოზული ზარალის მიღების შემთხვევების გაანალიზება, ხელმძღვანელობას დაეხმარება სამეურნეო სუბიექტის პოლიტიკის დაცვაში, მათ შორის, რომელიც ეხება ახალი ტიპის ოპერაციების სანქციონირებას და იმის შეფასებას, ჩადენილია თუ არა თაღლითობა.

24. ინიცირებული ოპერაციების აღრიცხვის ძირითადი ფუნქცია იმაში მდგომარეობს, რომ ზუსტად დადგინდეს ცალკეული ოპერაციის ხასიათი (ტიპი) და მიზანი, ასევე თითოეული ფინანსური ინსტრუმენტის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებები და ვალდებულებები, მათ შორის ხელშეკრულების იძულებით შესრულების პირობები. ფინანსური მონაცემების ბუღალტრულად სრულყოფილად და სწორად ასახვა, როგორც წესი, გულისხმობს, ძირითადი ფინანსური ინფორმაციის გარდა (როგორცაა ნომინალური ღირებულება), სულ მცირე შემდეგი ინფორმაციის ასახვასაც:

- ა) დილერის საიდენტიფიკაციო ინფორმაციის;
- ბ) იმ პირის საიდენტიფიკაციო ინფორმაციის, რომელიც ასახავს ოპერაციას (თუ ეს პიროვნება არ არის დილერი); როდის მოხდა ოპერაციის ინიცირება (მათ შორის, ოპერაციის თარიღი და დრო) და როგორ აისახა სამეურნეო სუბიექტის საინფორმაციო სისტემებში; და
- გ) ოპერაციის ტიპისა და მიზნის, მათ შორის, გამიზნული იყო თუ არა ოპერაცია შესაბამისი კომერციული რისკის ჰეჯირებისთვის.

მოვალეობების დანაწილება

25. მოვალეობების დანაწილება და თანამშრომელთა დანიშვნა - ეს არის მნიშვნელოვანი მაკონტროლებელი ზომა, განსაკუთრებით ფინანსური ინსტრუმენტების სფეროში. ფინანსური ინსტრუმენტებით ოპერაციების განხორციელებისას შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე ფუნქცია, მაგალითად:

- ა) გარიგების გაფორმება. სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით, შეიძლება ამ ფუნქციას ასრულებდეს მომხმარებლების მომსახურების განყოფილება;
- ბ) ანგარიშსწორების წარმოება - საანგარიშსწორებო თანხების გადახდა და მიღება;
- გ) სავაჭრო ოპერაციების დასტურის დოკუმენტების გაგზავნა და სამეურნეო სუბიექტის ბუღალტრული ჩანაწერების მონაცემებსა და კონტრაქტებისგან მიღებულ პასუხებში მოცემულ მონა-

ცემებს შორის განსხვავებების შეჯერება (თუ განსხვავებები გამოვლინდა);

- დ) ყველა ოპერაციის სწორად ასახვა ბუღალტრულ ჩანაწერებში;
- ე) რისკების სიდიდეზე დაწესებული შეზღუდვების მონიტორინგი. სამეურნეო სუბიექტებში, რომლებიც დიდი მოცულობის ოპერაციებს ახორციელებენ ფინანსური ინსტრუმენტებით, ამ ფუნქციას შეიძლება ასრულებდეს რისკების მართვის სამსახური;
- ვ) ფინანსური ინსტრუმენტების პოზიციების მონიტორინგი და ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასება.

26. ბევრ სამეურნეო სუბიექტში მოვალეობები თანამშრომლებზე შემდეგნაირად არის დანაწილებული: ინვესტიციების განხორციელება ფინანსურ ინსტრუმენტებში, ანგარიშსწორების წარმოება ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციებისთვის და ფინანსური ინსტრუმენტების აღრიცხვა/ასახვა ბუღალტრულად.

27. მცირე სამეურნეო სუბიექტებში ძნელია მოვალეობების ამგვარი დანაწილების უზრუნველყოფა, ამიტომ აქ განსაკუთრებით მაღალია ხელმძღვანელობისა და მეთვალყურეობაზე პასუხისმგებელი პირების როლი ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების მონიტორინგის ჩატარების საქმეში.

28. ზოგიერთი სამეურნეო სუბიექტის შიდა კონტროლის სისტემისთვის დამახასიათებელია ფასების შემოწმების დამოუკიდებელი სამსახურის არსებობა. აღნიშნული სამსახური პასუხს აგებს ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტის ფასების დამოუკიდებელი შემოწმების ჩატარებაზე და შეიძლება იყენებდეს მონაცემების განსხვავებულ წყაროებს, მეთოდებსა და დაშვებებს. მისი თანამშრომლები ატარებენ სამეურნეო სუბიექტის სხვა სტრუქტურული ქვედანაყოფების მიერ დამუშავებული ფასების ობიექტურ განხილვას.

29. როგორც წესი, ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების პოლიტიკის განსაზღვრასა და მის დაცვაზე პასუხს აგებს სამეურნეო სუბიექტის ორგანიზაციული კონტროლისა და დოკუმენტაციის დამუშავების ქვედანაყოფები. სამეურნეო სუბიექტები, რომლებიც ფართოდ იყენებენ ფინანსურ ინსტრუმენტებს, შეიძლება ყოველდღიურად ახორციელებდნენ თავიანთი ფინანსური ინსტრუმენტების პორტფელის შეფასებას და შეფასების დასაბუთებულობის ტესტის სახით ამოწმებდნენ, მოგების ან ზარალის რამდენი ხვედრითი წილი მოდის თითოეულ ფინანსურ ინსტრუმენტზე.

სისრულე, სისწორე და არსებობა

30. სამეურნეო სუბიექტის ბუღალტრული ჩანაწერების რეგულარულად შეჯერება ბანკებისა და დეპოზიტარების ბუღალტრულ ჩანაწერებთან, სამეურნეო სუბიექტებს იმის საშუალებას აძლევს, რომ უზრუნველყონ ოპერაციების სათანადოდ სსავაჭრო ოპერაციების განხორციელება და შეჯერების პროცედურის ჩატარება. ასევე დიდი მნიშვნელობა აქვს შეჯერების შედეგების გულმოდგინედ შემოწმებასა და გამოვლენილი განსხვავებების გასწორებას.
31. გარდა ამისა, შეიძლება დაინერგოს ისეთი კონტროლის საშუალებები, რომლის შესაბამისადაც თრეიდერებს დაევალებათ იმის დადგენა, რთულ ფინანსურ ინსტრუმენტს ახასიათებს თუ არა უნიკალური მახასიათებლები. რთული ფინანსური ინსტრუმენტის ერთ-ერთი მაგალითია ჩართული წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტები. ასეთ შემთხვევაში, სამეურნეო სუბიექტში შეიძლება არსებობდეს ცალკე სამსახური (რომელსაც შეიძლება ეწოდებოდეს პროდუქტების კონტროლის ჯგუფი/განყოფილება), რომელსაც ევალება რთული ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების შეფასება მათი ინიცირების (განხორციელების) მომენტში. ეს სამსახური, სააღრიცხვო პოლიტიკის ჯგუფთან ერთად, უზრუნველყოფს ოპერაციების სწორად ასახვას. მართალია, მცირე სამეურნეო სუბიექტებში შეიძლება არ არსებობდეს პროდუქტების კონტროლის განყოფილება, მაგრამ შეიძლება დანერგილი იყოს რთული ფინანსური ინსტრუმენტების ხელშეკრულებების კონტროლის პროცედურა, რომელიც განხორციელდება ხელშეკრულების დადების მომენტში. ამ პროცედურის მიზანია, რომ უზრუნველყოს ზემოაღნიშნული ხელშეკრულებების სათანადოდ აღრიცხვა ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სათანადო საფუძვლების მოთხოვნების შესაბამისად.

კონტროლის საშუალებების მონიტორინგი

32. სამეურნეო სუბიექტში მოქმედი მუდმივი მონიტორინგის პროცედურები იმისთვისაა გამიზნული, რომ გამოვლინდეს და გასწორდეს ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებულ ოპერაციებსა და მათ შეფასებასთან დაკავშირებული კონტროლის საშუალებების ეფექტიანობაში ნებისმიერი ნაკლოვანება. მნიშვნელოვანია, რომ სამეურნეო სუბიექტში არსებობდეს ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების სათანადო ზედამხედველობისა და ანალიზის პროცედურა. ეს მოიცავს:
- ა) კონტროლის ყველა საშუალების ანალიზს, მაგალითად სამეურნეო სუბიექტის სტატისტიკური მონაცემების მონიტორინგს, როგორცაა, მაგალითად შეჯერების პროცედურის შედეგად

გამოვლენილი განსხვავებების (შესაჯერებელი მუხლების) რაოდენობა, ან განსხვავება თვითონ სამეურნეო სუბიექტში დადგენილ ფასებსა და ფასების გარე წყაროებიდან მიღებულ მონაცემებს შორის;

- ბ) საინფორმაციო ტექნოლოგიების საიმედო კონტროლის საშუალებების გამოყენების აუცილებლობას, მათი გამოყენების დამტკიცებასა და მონიტორინგის განხორციელებას და;
- გ) სხვადასხვა პროცესიდან და სისტემიდან მიღებული ინფორმაციის სათანადო შეჯერების უზრუნველყოფის აუცილებლობას. მაგალითად, შეფასების პროცესი დიდ სარგებელს ვერ მოუტანს სამეურნეო სუბიექტს, თუ მიღებული შედეგები სათანადოდ არ იქნება შესაბამისობაში მოყვანილი მთავარ წიგნში.

33. მსხვილ სამეურნეო სუბიექტებში, როგორც წესი, ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების ყველა ეტაპი აისახება რთულ კომპიუტერულ საინფორმაციო სისტემებში, რომლებიც იმისთვისაა განკუთვნილი, რომ თავის დროზე უზრუნველყონ ანგარიშსწორება. უფრო რთულ კომპიუტერულ სისტემებში შეიძლება ავტომატურად ხდებოდეს ბუღალტრული ჩანაწერების გადატანა კლირინგულ ანგარიშებში, ფულადი სახსრების მოძრაობის მონიტორინგის მიზნით. ასეთ სამეურნეო სუბიექტებში დანერგილია კონტროლის საშუალებები ოპერაციების დამუშავებაზე, რომლებიც იმისთვისაა განკუთვნილი, რომ სამეურნეო სუბიექტის ბუღალტრულ ჩანაწერებში სწორად აისახოს ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციები. კომპიუტერულ სისტემებში შეიძლება გათვალისწინებული იყოს გადახრების ანგარიშის შექმნის შესაძლებლობა, რათა ხელმძღვანელობამ მიიღოს სიგნალი იმ შემთხვევაში, თუ ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენება გადააჭარბებს ნებადართულ მოცულობას (ლიმიტს), ან, როდესაც ოპერაციები განხორციელდება კონკრეტული კონტრაქტისთვის დადგენილი ლიმიტების დარღვევით. თუმცა, ყველაზე სრულყოფილ კომპიუტერულ სისტემებსაც კი არ ძალუძთ ფინანსური ინსტრუმენტებით განხორციელებული ოპერაციების აღრიცხვის სისრულის უზრუნველყოფა. შესაბამისად, ხშირად ხელმძღვანელობა ნერგავს დამატებით პროცედურებს ოპერაციების სრულად ასახვის ალბათობის ამაღლების მიზნით.

ბუღალტერთა საერთაშორისო ფედერაცია® იგივე IFAC® ხელს უწყობს IAASB-ს ორგანიზაციული სტრუქტურისა და იმ პროცესების განხორციელების მხარდაჭერას, რომელსაც ეფუძნება IAASB-ს საქმიანობა.

IAASB და IFAC პასუხს არ აგებენ იმ ზარალზე, რომელიც განიცადა პირმა, წინამდებარე გამოცემაში გამოყენებული მასალის საფუძველზე მოქმედების ან თავის შეკავების შედეგად, მიუხედავად იმისა, რითი იყო გამოწვეული ეს ზარალი, დაუდევრობით თუ სხვა მიზეზით.

International Standards on Auditing (აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტებს), International Standards on Assurance Engagements (მარწმუნებელი გარიგებების საერთაშორისო სტანდარტებს), International Standards on Review Engagements (მიმოხილვის გარიგებების საერთაშორისო სტანდარტებს), International Standards on Related Services (აუდიტთან დაკავშირებული მომსახურების საერთაშორისო სტანდარტებს), International Standards on Quality Control (ხარისხის კონტროლის საერთაშორისო სტანდარტებს), International Auditing Practice Notes (აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის შენიშვნებს), განსახილველ პროექტებს, საკონსულტაციო დოკუმენტებსა და IAASB-ს სხვა პუბლიკაციებს გამოსცემს IFAC და საავტორო უფლებაც IFAC-ს ეკუთვნის.

საავტორო უფლება © 2016 წლის დეკემბერი, ეკუთვნის IFAC-ს. ყველა უფლება დაცულია. პირადი ან არაკომერციული სარგებლობისთვის (ე.ი. პროფესიული ან კვლევის მიზნებისთვის) შესაძლებელია ამ სახელმძღვანელოს ორიგინალური ვერსიის უფასოდ გადმოწერა, ან ყიდვა International Auditing and Assurance Standards Board® (IAASB®) ვებგვერდის მეშვეობით: www.iaasb.org. ამ დოკუმენტის თარგმნის, გამრავლების, შენახვის, გადაცემის ან სხვა ანალოგიური წესით გამოყენებისთვის აუცილებელია IFAC-ის წერილობითი ნებართვა.

The 'International Auditing and Assurance Standards Board', 'International Standards on Auditing', 'International Standards on Assurance Engagements', 'International Standards on Review Engagements', 'International Standards on Related Services', 'International Standards on Quality Control', 'International Auditing Practice Notes', 'IAASB', 'ISA', 'ISAE', 'ISRE', 'ISRS', 'ISQC', 'IAPN' და ლოგო IAASB IFAC-ის სავაჭრო ნიშნებია, ან IFAC-ის რეგისტრირებული სავაჭრო და მომსახურების ნიშნებია აშშ-სა და სხვა ქვეყნებში.

საავტორო უფლების, სავაჭრო ნიშნებისა და ნებართვის შესახებ ინფორმაციის მისაღებად გთხოვთ მიმართოთ permissions ან დაგვიკავშირდეთ permissions@ifac.org.

529 Fifth Avenue, New York, NY 10017
T +1 (212) 286-9344 F +1 (212) 286-9570

www.iaasb.org

ISBN: 978-1-60815-318-3